

De twee broers en andere verhalen
geschreven door
H.J. BRON
1852 – 1908

Inhoud:

Voorwoord	5
De twee broers of de twee Stormen:	
De twee vrienden	7
Prins verwisselt van schip	11
Het gereed maken van de Cornelia	14
Het vertrek naar zee	16
De familie Storm	18
Leendert gaat naar zee	22
Leen's mishandeling	24
Enige regels van vrouw Storm	26
Stam en Prins	28
Ruim 20 jaar later	31
De jongste Storm	33
Wie vrouw Funt was	36
Van alles wat	37
De eerste jaren van Hein	39
Hein gaat naar zee	45
Nog iets van zijn varen	52
Zijn varen als stuurman	57
Zijn verdere levensloop	59
Leendert's ziekte	65
Einde	66
Verveling	
Een kort verblijf in Simonstad	68
Drinken en eten	81
Stuurman Stroobos, de knorrepot	87
Aantekeningen	90
	97

Copyright Jan Bron
Nuenen

OPA'S
Brother

Voorwoord

De verhalen hierna vermeld, staan in een boek van grootvader H.J.Bron, dat Jan Bron in 1942 van zijn moeder ontving. Het boek heeft een A5 formaat, telt ongeveer 200 bladzijden (400 kantjes), welke bladen goed leesbaar zijn beschreven vermoedelijk met een kroontjespen. De schrijver had een duidelijk en zeer regelmatig handschrift. Hij zal het boek geschreven hebben ongeveer rond 1897. Het idee voor het boek had hij mogelijk al bedacht in de periode dat hij kapitein was op de Oostenburg. Het verhaal van Stroobos, de knorrepot staat praktisch eender ook in het brievenboek "Bron Privaat". In die tijd kreeg hij van zijn familie nog al eens een compliment over zijn brieven en werd tegen hem gezegd dat hij wel een boek kon gaan schrijven.

Het grootste deel van het boek gaat over de twee gebroeders Storm, te weten Leen of Leendert en Hein Storm. Uit de verhalen blijkt dat de naam Storm een alias is voor de naam Stam, maar het lijkt er veel op dat de naam Stam ook weer een alias is en de schrijver een beschrijving geeft van zijn eigen familie. Leendert Storm is dan een alias voor Lippo Bron en Hein Storm zou dan een autobiografie van Hendrik Bron zelf kunnen zijn, alhoewel hij zichzelf dan wel afschildert als een erg voorbeeldig persoon.

Anderzijds klopt het verhaal niet helemaal. De armoede van de familie Storm is best mogelijk, maar dan beschrijft H.J. Bron vrij zeker niet het ouderlijk huis. Om twee jongens voor stuurman te laten leren en dan nog één die voor onderwijzer leerde, daar was geld voor nodig. Het is natuurlijk mogelijk dat de toekomstige kapiteins het vak voor de mast geleerd hebben, maar dan moest toch nog een periode naar school gegaan worden. Voorts bestaat er van de vader van H.J. Bron een afbeelding, waarop deze keurig in een deftig pak gestoken is en circa 60 jaar oud zijnde, een zeer kwieke en welvarende indruk maakt.

Enfin, oordeelt u zelf. Om u hierbij te helpen, vermeld ik de gegevens van het gezin Bron.

vader: Marten Luppes Bron, geboren 13 mei 1811 , overleden 1885 te Beerta

moeder: Lumke Heikes Kramer, geb. 10 oktober 1810 te Jemgum, overl. 14 mrt 1880

kinderen:

GERMIE NIE

Trintje Bron, geboren 31 december 1832 , overleden 1895 te Beerta

Heiko Bron, geboren 16 maart 1838, overleden te Foefsoo, China (pokken)

Lippo Bron, geboren 4 september 1840, overleden 30 december 1894

Geuko Bron, geboren 11 oktober 1842 , overleden 1928

Mathilda Jacoba Bron, geboren 17 oktober 1844, overleden 24 april 1859

Jacob Kramer Bron, geboren 17 oktober 1847

Marten Bron, geboren 6 februari 1850

Hinderikus Johannes Bron, geboren 3 febr. 1852 , overleden 11 maart 1908

My Opa. MB

In het boek staat veel dat ons meer vertelt over de familie Bron en over de leefsituatie aan het einde der 19^e eeuw. Het geheel is dan ook aardig genoeg om er kennis van te nemen. De paar opmerkingen die ik heb gemaakt, zijn cursief geschreven en tussen haken geplaatst [.....voorbeeld].

B. Bron

Anno 2006

Brother
B. Bron
Genda
this
Affection

De twee vrienden

Zo stuurman Prins, hoe gaat het, zegt Stam, eveneens stuurman, die langs de buitenkant loopt en zijn vriend op de Oosterdokdijk bij de kraansluis ziet staan. Hoe gaat het vriend, heb je de wacht hier? Nee Stam, de wacht heb ik eigenlijk niet en als je een poosje geduld hebt, loop ik graag met je mee, want ik zie, ginds komt juist het meisje aan, dat ik hier wilde ontmoeten.

Maar zeg Stam, waar heb je al de tijd gezeten, ik mis je zeker al 14 dagen? Ben je naar huis geweest? Ja Prins, ik heb de familie van de oude lui bezocht, ik had toch een poosje niets te doen. Het is toch zeker onplezierig voor je Stam, dat je na enige maanden kapitein geweest te zijn, je schip weer aan Alberda moest overdragen? Dat is waar, het was onplezierig, maar het is thans niet ten nadele. Hoezo? Dat zal ik je later vertellen, ik zie het jonge meisje is ons genaderd en het is dus beter dat je haar niet laat wachten. Je hebt gelijk vriend. Zo Marie, zou jij dat goed voor moeder halen? Ja, mijnheer. Maar kindlief, ik dacht dat je broer Hein mee zou komen, jij kunt toch zo'n grote zak wasgoed niet naar de Vinkenstraat dragen? Hein had vanavond geen vrij, mijnheer, maar als ik vanavond een gedeelte meeneem, wil ik morgen graag de rest van boord afhalen.

De beide zeelieden begeven zich aan boord, vergezeld van Marie, een lief meisje van omstreeks 14 jaar met vriendelijke ogen. De Agata was een mooie nieuwe schoener, die pas één reis gedaan had. Het schip lag aan de dijk en was omgeven van vlotten en stellingen voor de werkzaamheden. Het schip was wel nieuw en sterk gebouwd, maar had door storm enige schade gekregen, hetgeen nu weer gemaakt moest worden.

Die zak met kleren is te zwaar voor je, Marie. Volstrekt niet, mijnheer, en vader komt mij misschien tegemoet, zegt het meisje, maar terwijl zij dit zegt, komt er een flinke knaap over één der vlotten de scheepstrap op. Dit was Hein, ongeveer 16 jaar en ferm gebouwd. Hij was warm van het lopen. Ik heb verlof van de baas gekregen, Marie en toen ik van moeder hoorde dat jij hierheen was, heb ik mij gerept om hierheen te gaan, dan kan ik het immers voor je dragen. Hein neemt de zak op zijn schouders, groet de beide stuurlieden vriendelijk en gaat de scheepstrap af. Marie volgt hem na gegroet te hebben en beiden verwijderen zich, maar stuurman Prins roept het meisje nog toe: Marie, zeg uw moeder, dat er een briefje in één der zakken zit.

De beide stuurlui gaan ook van boord. Wat zijn dat voor kinderen, vraagt Stam. Het zijn kinderen van één der timmerlieden, die aan boord werkzaam zijn. Maar ik zal je liever vertellen hoe ik met deze lieden bekend ben geraakt. Reeds de eerste dag dat wij werklui aan boord hadden, trof mij het flink doorwerken van deze timmerman Bakker zonder veel te praten of te kletsen, zoals wij gewoonlijk zeggen, gaf hij een ieder antwoord die hem wat vroeg en was met het hanteren van dissel en breeuwammer veel vlugger dan anderen. Toen het middaguur sloeg, haastte zich een ieder om van boord te komen om naar huis te gaan om te eten, maar Bakker bleef aan boord. Ik maakte een praatje met hem en vroeg, moet gij niet eten baas? Ja, stuurman, is het antwoord, ik denk dat mijn kleine meid niet lang meer weg zal blijven met het eten, ik woon te ver weg om in het middaguur naar huis heen en terug te lopen. Het duurde dan ook niet lang of Marie kwam met een pannetje in een rode zakdoek geknoopt, aanlopen. Zo kindlief, ben je daar. Ik dank je wel dat je zover en zo vlug voor je vader gelopen hebt, zegt Bakker en hij beloont zijn dochter met een kus op haar wangen. Wel Marie, je bent warm. Ja vader, ik hoorde de klok 12 uur slaan en was nog een heel eind af en moest toen om u niet te laten wachten, hard lopen. Vader en dochter gaan een plaatsje zoeken in de hut, de doek wordt van het pannetje losgemaakt en over de knieën gelegd en nadat Bakker eerst voor zijn dagelijks brood had gebeden, werd de inhoud op het bord, dat eveneens met mes en vork was medegebracht, geledigd. Ofschoon ik mij wilde verwijderen kon ik zulks toch niet doen,

dan nadat zich de schamele bete aan mij vertoond had. Enige aardappelen, een weinig kool, een niet noemenswaardig stukje vlees en ziedaar de maaltijd van baas Bakker.

Heb je zelf al gegeten Marie voor je van huis ging? Nee vader. Waarom niet kind, nu moet gij immers veel te lang wachten? Dat is niets, vader, ik kon toch niet gaan eten en u hier laten wachten. Vader, wilt u aan de stuurman vragen of er scheepsbeschuit aan boord is en of ik er eentje mag hebben? Ik had dit nauwelijks gehoord of antwoordde voor Bakker. Ja Marie, er is nog scheepsbeschuit aan boord en je mag er wel enige hebben. Zij nam de rode zakdoek van haar vader en terwijl ik die vulde, zegt zij, dank u stuurman, dank u, oh wat zullen mijn zusje, mijn moeder en de jongens daarvan smullen. Zo kind, lust je die zo graag? O ja stuurman, dank u voor hen allen, stuurman. Nu kindlief, dan mag je nog eens weer komen vragen hoor. Dank U stuurman, zeer gaarne is het antwoord.

Verheugd verlaat Marie haar vader, terwijl deze zijn stompje pijp vult en de nog weinige tijd gaat roken. Ik voegde mij bij hem en vraag, wel baas Bakker, hoeveel kinderen hebt gij? Vier stuurman, twee jongens en twee meisjes en het zijn waarlijk lieve kinderen. Marie is de tweede. Allen leren vrij goed en doen voor elkaar en voor moeder wat zij maar kunnen. Voor U zeker ook Bakker? O ja, stuurman, als ik 's avonds van mijn werk kom of zondags zijn ze steeds zo lief en vriendelijk mogelijk. Hoe groot zijn uw verdiensten, baas? Dat hangt veel van het werk en de tijd van het jaar af, stuurman, tegenwoordig twee gulden daags en in de winter een daalder [...] f 1,50 [...] als er tenminste werk is, maar ik moet zeggen dat ik nog weinig zonder werk ben geweest. Het is toch zeker zeer ongelijk baas voor de één of de ander? Och ja, stuurman, er komen veel werklui bij de patroon smeken om werk en die God danken als ze het niet krijgen, met andere woorden, die te lui zijn om wat te doen en dan spoedig bedankt worden. Dan schimpen ze natuurlijk op de baas. Ze willen nooit weten dat het hun eigen schuld is, maar vrouw en kinderen lijden gebrek.

Het is toch geen vet bestaan baas, twee gulden per dag en dan een huishouding met vier kinderen. Stuurman, ik smeek God dagelijks dat hij ons gezond laat blijven want dan ben ik met mijn verdiensten zeer tevreden. Wij leven niet ruim, maar lijden geen gebrek. Ik had echter zijn sobere maaltijd gezien en twijfelde en vroeg mijzelf af, als dat nu geen gebrek lijden is, het is toch ook volstrekt geen overdaad of weelde.

- ✓ Ik zei dit echter niet, maar vroeg aan Bakker, waar hij woonde en of het mij gegund was hem de één of andere avond te bezoeken, ik wilde zijn vrouw iets verzoeken. Hij gaf mij het gevraagde adres en zei dat het hem genoegen zou doen wanneer ik kwam. Maar stuurman, u moet niet laat komen, wij gaan vroeg naar bed. Dit beloofde ik hem.

Zonder hem verder te waarschuwen ging ik diezelfde avond naar de Vinkenstraat en vond weldra het aangewezen nummer. Marie deed mij open en geleidde mij de vrij onregelmatige trap op naar dé tweede verdieping, waar Bakker woonde. Dadelijk bij het openen van de deur bevond ik mij in de huis- of woonkamer. Een tweede kamer of vertrek hieraan verbonden kwam mij voor als slaapvertrek te dienen en bestond hun woning, zoals ik opmerkte, alleen uit deze twee kamers.

Men was juist bezig het avondeten te nuttigen, hetgeen enkel bestond uit brood, een weinig boter (waar moeder zeer zuinig mee te werk ging) en koffie of liever een bruin vocht hetwelk men met de naam van koffie vereerde. Bij het eten speelde de scheepsbeschuit van de Agata een hoofdrol, waarop allen even vlijtig knabbelden, zodat ik duidelijk merkte dat moeder reeds zo wijs was geweest de kinderen maar één boterham te geven.

Het verwonderde mij echter hoe alles even zindelijk en proper in huis was, ik kan er je geen beschrijving van geven Stam, maar ik bemerkte hier in alles de goede hoedanigheid der vrouw. De kinderen tegen hun ouders, de ouders tegen hun kinderen, allen even vriendelijk en bescheiden, de levendige scherts bij het knabbelen van het harde brood, alles getuigde van gelukkige tevreden lui en nadat na de dis een dankgebed door de kinderen was geuit en Marie de boel opruimde bracht Leentje, het andere meisje, vader de tabak.

Ik had onderwyl een sigaar genomen om te voorkomen dat men moeite zou doen om ze voor mij te halen, want ik begreep wel dat dit artikel niet in huis was en een pijp had ik natuurlijk niet bij mij. Ik vroeg aan juffrouw Bakker of zij mij het genoegen wilde doen voor een wasvrouw te zorgen en of zij dan tevens er op toe wilde zien dat het goed in orde en liefst versteld terug kwam. De kosten zou ik natuurlijk goed betalen. Juffrouw Bakker nam dit gaarne op zich en ik begreep al zeer gauw dat zij zelve dit werk wilde doen in plaats van er iemand anders voor te vragen. Nee stuurman, dan wordt er maar wat van gemaakt en als ik het zelf doe, weet ik zeker dat gij tevreden zult zijn. Hieraan twijfelde ik geen ogenblik.

Na nog een korte tijd over het één en ander gesproken te hebben, voornamelijk over de zee, stormweer, de gevaren enz. (je weet de meeste mensen aan land oordelen, dat je altijd stormweer hebt) vertrok ik en dit was de reden dat het meisje vanavond de kleren kwam halen.

En, zegt Stam, dat briefje in één der zakken is zeker, dat gij aan juffrouw Bakker verzocht een paar stukken kleren, die gij aangeeft, maar niet te verstullen, maar liever weg moet geven of voor andere doeleinden moet aanwenden, nietwaar? Geheel juist hebt gij het niet Stam, ik heb haar juist voor een jas en een paar broeken gevraagd deze te verstullen, als het dan gereed is zeg ik, als ik de onkosten betaald heb, dat zij ze mag behouden voor haar man, dat vind ik wel zo plezierig. Je hart is toch nog altijd op de rechte plaats, Prins.

Nu verbeeld je, je kunt toch arme mensen geen oude kleren geven die je zelf niet meer wilt dragen, zodat je blij bent dat je hut wat ruimer wordt en dan daardoor de mensen op onkosten jagen door het goed te laten verstullen? Het zou toch al te gek wezen. Maar zeg, Stam, wat doe jij met je oude rommel? Als je er geen raad mee weet, geef ze dan aan deze lui, gooie ze niet weg vriend. Deze mensen zijn arm, zeer arm, armer dan het schijnt, dat heb ik in de beide kerken dat ik er geweest ben, duidelijk bespeurd. Ik zend ze naar huis, zegt Stam, mijn moeder zal er zeker wel beter raad mee weten dan wij. Gij noemt dit armoede, zegt hij schertsende, terwijl zijn oog een traan half verbergt, waarvoor hij zijn zakdoek neemt en het doet voorkomen alsof hem stof in het oog is gewaaaid. Gij noemt dit armoede, wat ik rijkdom noem in verhouding van hetgeen ik je kan vertellen en je beloof te zullen doen, wanneer wij meer tijd hebben. Nu niet, want ik zie het is reeds acht uur en om tien uur wilde ik thuis zijn.

Nu Stam, je mag dit rijkdom noemen, de mensen mogen hetgeen ik wel geloof, gelukkig en tevreden leven, ik raad je toch aan als gij geen betere broodwinning voor ogen hebt, niet te trouwen. Geloof mij Prins, ik zal mij die weelde ook nog niet veroorloven. Maar Prins, je hebt zoveel gebabbeld, dat mij dunkt je mond droog moet zijn, zullen wij niet een glas bier drinken bij het Met. Het was voor hen de verkorting van Met Heuvel, een koffiehuis op het Damrak bij de Oude Brugsteeg. Het was niet voor het eerst dat de vrienden hier kwamen, tenminste zij werden als bekenden begroet.

Na een glas Bayerse besteld te hebben, loopt Prins naar het biljard en neemt een keu. Stam volgt zijn voorbeeld en zegt, moet je weer verliezen? Dat weet ik, Stam, maar toch speel ik graag een partij met je alleen al om je te zien stoten. Het was werkelijk zo, niet alleen dat hij bij de lessen zijn gelijken nooit gevonden had, nee bij het spel of biljard, schaak- of damspel, altijd was Stam de baas. Zijn vrienden wisten dit, zijn onderwijzers hadden zich steeds over

zijn vlugge begrip verbaasd en menigeen had reeds nut getrokken en raad ontvangen van de pas 25 jarige schrandere stuurman Stam. Hij had echter een weinig terugstotend voorkomen, maar voor zijn vrienden was hij altijd een vriend, een makker.

Alweer verloren Prins? Het is volstrekt geen wonder vriend, ik heb ternauwernood een stoot gemaakt, jij speelt de partij immers achtereen uit. Waarom begin je met mij? Dat weet je, ik zie je graag spelen. De beide vrienden betalen hun vertering en willen vertrekken, als één der gasten vraagt, kom je nog weerom Stam vanavond? Nee, is het soms pot spelen? Nee, wou je soms weer winnen? Dat weet je wel Van Dijk, anders blijf ik liever thuis, ik heb wel wat betters. Je schijnt wel altijd drukte te hebben? Dat niet, maar wat moet ik hier doen? Met U over de prijzen der wijn en cognac zitten te praten? Geloof mij vriend, als je zelf zo voort gaat met het gebruik, zodat de prijzen omhoog gaan en je aan jezelf de beste soorten verkoopt, kunt gij overtuigd zijn dat je goede zaken maakt. Stam, zei de dikke wijnhandelaar, je bent toch altijd even geestig Stam die wel merkte dat zijn vriend reeds meer dan voldoende gebruikt had, zei, och kom vriend, geen lof, ben ik geestig, jij bent het zeker. Prins zowel als Stam moesten om dit laatste gezegde op straat hartelijk lachen.

Bij de Nieuwebrug zou men afscheid nemen en Stam vroeg Prins, komt gij mij morgenavond opzoeken, je weet waar ik tehuis ben, misschien weet gij iets nieuws en komt ge mij dan vertellen dat er een andere kapitein op de Agata komt. Wat Stam? Wat zeg je? Ben je doof geworden? Nee vriend, maar is dat waarheid? Daar ben ik nog niet van overtuigd maar als gij morgen bij mij komt, kunt gij mij misschien beter inlichten. Nu wel aan boord, slaap wel Prins, tot morgen dus nietwaar? Tot morgen zeker, ik kom je opzoeken, maar is dat waar? Ik zeg je immers man, ik weet het niet bepaald, maar geloof het en verzoek je mij morgen te zeggen wie de schuit krijgt. Met een handdruk gingen de vrienden uiteen maar onderweg en voordat de slaap hem de ogen sloot, dacht Prins steeds aan de verandering van kapiteins op de Agata.

Prins verwisselt van schip

Prins droomde over de Agata, over een vlugge reis, over veranderingen waarover hij met zijn kapitein wilde spreken en dergelijke dingen meer, maar telkens als hij in de droom zijn bevelhebber iets wilde vragen, kon hij deze niet vinden. Hij zocht in zijn hut, keek het dek rond, maar vond hem niet. Hij vroeg in zijn droom aan de bootsman "waar is de ouwe" (of de ouwe, zoals de zeelui zeggen) maar kreeg ten antwoord: "u weet toch wel stuurman, dat er een andere kapitein aan boord is. Die man die op het achterdek staat is thans immers onze gezagvoerder". Wat die man onze kapitein? Nee hoor, dan blijf ik niet aan boord, bootsman, dan stap ik er af. Hij groet de bootsman, werpt zijn benen in plaats van te lopen over de kooiplank of liever beddenplank en valt op het dek neer. Door deze val geheel ontwaakt, zegt hij, wat drommel, waar ben ik? Toen hij echter terstond tot bezinning kwam en het licht van de aanbrekende dag door zijn raampje scheen, nam hij zijn horloge en ziende dat het vijf uur was, dacht hij ... ah, zo juist op tijd en ... vergat zijn droom, kleedde zich en ging, na zich een weinig gewassen te hebben, op het dek.

A DREAM.

Het was nog vroeg, voordat het werkvolk verschenen was, maar toch kwam zijn kapitein ook reeds spoedig in een dikke jas gekleed op het dek. Na elkander gegroet te hebben, vraagt zijn kapitein, wat was dat voor leven in je hut, stuurman? Och niets, kapitein. Zijt gij er van ontwaakt, dat spijt mij, ik droomde dat u niet meer aan boord was en wilde nu ook van boord af en zodoende viel ik uit mijn kooi op het dek. Een gekke droom, stuurman, temeer vreemd omdat ik je juist hedenmorgen wilde vertellen, dat ik niet meer met de Agata naar zee ga. Is dat werkelijk kapitein? Ja stuurman, ik krijg een ander schip, ik heb je voorgedragen om de Agata als kapitein te mogen bevaren, want hoewel gij nog jong zijt, had ik het volste vertrouwen, dat gij deze plaats met een goede dosis goede wil, wel zou kunnen bekleden. Het is mij echter niet gelukt, de stuurman van de Zeemeeuw, waar ik nu kapitein op word, zal kapitein op de Agata worden en ik hoop, dat gij met hem de volgende reis gelukkig zult volbrengen.

Ik dank u kapitein en ik ben zeer overtuigd van uw goede wil mij waarts, maar als gij de toekomende gezagvoerder der Agata spreekt, zegt u hem dan, dat hij zich van een andere stuurman moet voorzien. Ik heb met stuurman Bluffert geleerd, ken hem dus, maar voel geen lust om met hem een reis te doen. Wilt u dus zo goed zijn kapitein mijn ontslag gereed te hebben als u het schip verlaat. Ja stuurman, het spijt mij echter dat ik geen plaats voor je op de Zeemeeuw heb, ik had je graag weer aan boord.

Onder deze was het werkvolk aan boord gekomen, de stuurman deed zijn best hun werk na te gaan en te bevelen, maar het ging niet best, het was zelfs zo erg, dat baas Bakker in het middaguur zei, houdt er iets aan, stuurman. Ja baas wel een beetje, zegt de stuurman. Uw vrouw moet mijn goed voorlopig maar in huis houden, ik kom hierover wel nader bericht aan huis brengen.

Met ongeduld verwachtte Prins de avond en toen eindelijk het werkvolk vertrokken was, dacht Prins, dat de dag wel zo lang geduurde had als een reis naar Java, haastte hij om zich een weinig op te knappen en spoedde zich aan land.

Het was nog vroeg en Stam verwonderde zich dat zus zo vroeg bij hem kwam zeggen, dat zijn vriend er was. Stam bedekte spoedig het werk waar hij mee bezig was, wierp potlood en liniaal opzij en wachtte zijn vriend op. Och zus, breng mij enige sigaren, zei hij tot de juffrouw, die Prins naar zijn kamertje leidde. Zeg Stam, is die juffrouw een zus van je, ik heb steeds gedacht dat het een dochter van je oom was. Nee, het is mijn zuster en sedert mijn jongere zuster Mechelda is overleden verlangt zij zoveel te meer naar huis en zal denkelijk spoedig gaan, ze is hier 15 jaar in huis geweest en doorgaans als kind beschouwd. Hoe oud is zij? Omstreeks 30 jaar en mijn jongste zuster, die overleden is, was 15.

Ik ga je dit alles maar zo vlug mogelijk vertellen, want ik zie dat je vol verlangen bent om mij nieuwigheden op te dissen. Zo, hoe kan je dat denken? Wel eerstens omdat je zo vroeg komt en bovendien heeft je gezicht een uitdrukking of je veel curry gegeten hebt of mosterd pik-kels. Wat scheelt er aan kameraad, heb je een vlagboei tegen? Stengen over bord? Het schiproer gebroken? Kom, spreek op, misschien kan ik je spoedig aan noodtuig helpen. Hoor eens Stam, als jij nu eens zwijgt, dan kan ik misschien wel iets vertellen. Maar als je zo doorpraat, zwijg ik. Ik heb je nog zelden zoveel woorden tegelijk horen spreken. Gelukkig, hij is weer een beetje anders van gezicht, nu Prins, ik ben geheel gehoor. Nu dan weet, hetgeen je mij gisteren reeds vertelde, dat er een ander op de Agata als kapitein geplaatst is. Het spijt mij verbazend Prins, dat gij die gelukkige niet bent, ik zie te duidelijk aan je gezicht dat gij voorbij bent gegaan, ik had zo graag hedenavond je als kapitein begroet.

Oh Stam, dat spijt mij zo erg niet, ik dacht dat gij er enige hoop op had. Ik zelf ben nog jong en onervaren genoeg. De ouwe had wel moeite voor mij gedaan, maar het liep niet mee, maar dat nu zo'n kerel als die Bluffert hem krijgt, dat spijt mij het meest, het is zonde van de Agata. Bluffert, zegt Stam, toch niet dezelfde die met ons leerde? Ja precies dezelfde en weinig veranderd, tenminste niet verbeterd. Nu vriend, zegt Stam, dat belooft geen prettige reis voor je als stuurman te worden, want geen van ons allen was destijds een vriend van hem. Wat denk je dan Stam, dat ik aan boord blijf? Nee hoor, ik heb mijn ontslag reeds gevraagd. Stam zijn gezicht verhelderde toen hij dat hoorde. En wat nu vriend, was zijn vraag. Wel ik heb besloten een poosje naar huis te gaan. Ik zal mijn kleren en beddengoed bij juf-frouw Bakker laten bezorgen, dan weet ik zeker als ik met een maand of daar omstreeks weer terug keer, dat mijn boel in orde is. Tegen die tijd zal er voor mij wel iets zijn. Dus je neemt het goed niet eens mee naar huis? Och nee Stam, ik heb je reeds meer verteld dat mijn moeder dit niet wil. Breng ik het mee, dan wordt het op zolder gezet en er niet naar omgezien. Mijn moeder en zusters kunnen de zeelucht niet verdragen. Je weet, zoals ik je vertelde, hadden allen het land toen ik naar zee ging. Toen ik eenmaal de examens goed volbracht had, werd mij gevraagd, moet een zeeman nog zoveel leren om driemaal examen te doen? Kan je het op-splitsen en knopen dan niet op zee leren? Nu word ik wel met meer liefde ontvangen, maar het spijt hen steeds dat ik niet voor dokter geleerd heb. In jouw plaats had ik het liever gedaan, zegt Stam. Nu ja, dat is mogelijk Stam, maar ik voelde geen lust om tot 20 of 25 jaar ten koste van mijn vader, die er vroeger zelf hard voor moest werken, leeg te lopen, maar dit daar gelaten. Ik zeg je mijn moeder mag graag de zee zien op een prentje, maar de zeelui of zee-lucht maakt haar ziek.

Het is jammer, zegt Stam, het gaat echter meestal zo. Men ziet in een spiegel, bewondert het schone glas, maar ziet de achterzijde van het glas niet aan, hetgeen toch de heldere glans van de voorzijde terug moet geven. Men bewondert en roemt de zee en de rijke voortbrengselen en schatten, welke worden en werden aangevoerd, maar die ruwe ongemanierde zeelui, die deze schatten aan moeten voeren, hetgeen velen hunner het leven kostte, neen die zeelui worden over het hoofd gezien. Binnen enige jaren, wanneer de aanvoer der schatten verminderd, hetzij door stoom, de zeilvaart vervangen wordt, worden onze goede oude zeelui aan de dijk gezet, men heeft ze niet meer nodig en ik weet ook zeker dat gij tegen die tijd het zeevaren reeds lang vaarwel hebt gezegd. Ik, waarom ik en gij niet? Omdat gij anders kunt, maar ik niet. Maar zeg mij nu iets anders, als gij drie à vier weken thuis bent geweest en ik schrijf je kom over, wilt gij dan met mij als stuurman naar zee? Ik met jou als stuurman? Krijg jij weer een schip? Waarom zeg je dat niet dadelijk, met jou mee als stuurman? Wel wis en drie, niets liever, mijn leven lang wil ik met je varen. Nu wees maar niet zo uitbundig, dan doet het mij genoegen dat gij niet met Bluffert mee wilt. Hier ben ik juist met enige tekeningen voor zeilen bezig, zie die maar eerst mee na, binnen een paar dagen voor gij naar huis gaat, gaan wij naar de overzij om de nieuwe schuit van stapel te zien gaan (de C.A. liep in september 1864 bij de

heer Meuning te Nieuwendam van stapel). dan gaat gij naar huis en als ik je nodig heb, schrijf ik om over te komen, vind gij dat goed? Natuurlijk vind ik dat goed, het kan niet beter; de avond besluit een groot deel beter dan de morgen begon. Wel de dag begon met uit mijn bed te vallen, het tweede nieuws was dat mijn kapitein niet met de Agata weer naar zee ging en het lelijkste van alles, dat Bluffert de schuit kreeg. Maar het zou toch met hem wel te vinden zijn, de duivel is toch nooit zo zwart als hij geschilderd wordt. Nee, dat is waar, maar ik geloof dat bij hem toch de zwartpot dienst heeft gedaan. Maar hoe is het vriend, het is nog vroeg, gaat gij nog een poosje mee aflopen, mij dunkt een dag als deze mag wel met een pot bier beëindigd worden. Het is waar, zegt Stam, kom dan werk ik vanavond maar een beetje later, bovendien de tijd die gij naar huis toe gaat behoeft gij niet met leeg lopen door te brengen, ik zal je wel zoveel werk meegeven, dat gij je niet behoeft te vervelen. Zeer goed, zegt Prins, maar wat verdien ik er mede? Je kunt je rekening opmaken, maar wenst gij liever vooraf betaald te worden, dan kan dit straks met een pot bier vereffend worden.

De vrienden vertrokken en natuurlijk werd bij Met de avond besloten. Van Dijk die het nieuws dat Stam weder kapitein was met vreugde vernam, wist van opgeruimdheid niets beters te doen dan zich een uur vroeger dan gewoon zodanig te bedrinken, dat hij in slaap viel, hetgeen het sein was dat niemand nu enigszins meer gehinderd werd. Toen de vrienden 's avonds scheidden, zei Prins, wel thuis kapitein, waarop hij ten antwoord ontving, ben je dronken, zolang wij niet aan boord zijn, zijn wij vrienden, dus Prins, slaap wel. Je bent een beste kerel Stam, wel thuis.

Het gereed maken van de Cornelia

Enige dagen later zou de Cornelia te water gaan en beide vrienden benevens andere nieuwsgierigen gingen met het bootje naar Nieuwendam. Prins had zijn lots verwisseling bij de familie Bakker niet kunnen verzwijgen en Marie had toen gezegd, ze wilde zo graag zo'n nieuw schip van land te water zien gaan. Welnu lief meisje, zei Prins, dan doe je niet wijzer dan van uw ouders permissie te vragen, ik zal wel zorgen dat het je toegestaan wordt om op de werf te komen. Dit was haar natuurlijk graag toegestaan en zo gebeurde het dat Marie en Hein het mooie schip te water zagen gaan.

Alles ging zo goed mogelijk, het schip liep nadat alles was losgemaakt, de stutten waren weg genomen en de klink, het enige hetgeen hem toen nog tegen hield, flink over zijn achtersteven te water, waarop Marie tot Hein zei, het is vreemd, dat het schip achteruit te water wordt gelaten. Stam stond met de patroon in de nabijheid en toen Prins hem geluk wenste en zei: "Zie je wel Stam, hij loopt goed", antwoordde deze guitig "ja, over de achtersteven zoals dit meisje terecht aanmerkte", maar ik hoop patroon, tegen deze gesproken, en twijfel niet dat hij ook vooruit wil. Daar twijfel ik niet aan, maar zeg mij, wie is dit kind? Een dochter met haar broer van de timmerman Bakker, antwoordt de stuurman, ik geloof bij u in dienst. Ja antwoordde de patroon en één der beste werkers die er loopt.

Marie keerde verheugd terug en vertelde toen zij met haar moeder alleen was de lof waarmee de patroon over haar vader gesproken had. Dat wist gij toch wel mijn kind, zei juffrouw Bakker, maar toch verheugde het haar zelf zo iets ook van vreemden omtrent haar echtgenoot te vernemen. Kapitein Stam keerde die avond met zijn stuurman terug en Prins ging nog diezelfde avond na een hartelijk afscheid van zijn vriend genomen te hebben, op reis naar zijn familie.

Een drukke tijd brak aan voor de jeugdige kapitein, temeer daar er haast bij het werk kwam, hetgeen veroorzaakt werd doordat het schip reeds bevracht was en zo spoedig mogelijk moest vertrekken. Tuigen en zeilen gereed maken, alles wilde zijn toezicht hebben, op alles moest zoveel mogelijk gelet worden, opdat het schip eenmaal in zee zijnde, ook de naam verdiende zeewaardig te zijn. Geen wonder dus dat Stam niet veel tijd thuis kon zijn en dan ook reeds na 14 dagen aan zijn vriend schreef om terug te komen.

Prins had zijn tijd goed besteed en al die dagen zoveel genoegen gehad als met mogelijkheid te genieten was. Maar hoe goed het leven thuis hem ook beviel, toen hij de brief ontving om naar Amsterdam te komen, was hij terstond gereed om de volgende dag te vertrekken. Het tuigen, zeilen aanbinden (aanslaan, zeggen de zeelieden), beladen, provisien [...] levensmiddelen.....] ontvangen voor een lange reis, alles ging even geregeld en voorspoedig dat het best te zien was dat de beide jonge vrienden hun plicht kenden en deden. Hoogst zelden dat er een avond van ontspanning voor hen was en dan nog was het gewoonlijk dat de afspraak was om tegen 10 uur 's avonds bij Met te zijn, hier een ogenblik te vertoeven om samen aan boord te gaan en dan onderweg over de belangen van hun schip te spreken.

Zo ook deze avond verlaten zij net het café of Stam begint. Stuurman Prins, hetgeen hij voor een enkele keer zei, wanneer hij over het schip sprak, morgen zullen wij minstens en denkelijk met twee dagen naar zee. Ik dacht het wel, kapitein Stam, want het schip is zo goed als gereed en nog enige lading, hetgeen nog komen moet en een weinig provisien, hetgeen in die tijd wel zal ontvangen worden.

Gaat uw broer nog mee, kapitein? Nee Prins, de knaap is pas 14, bovendien zeer klein en nietig, zodat het niet hindert nog een jaar rond te lopen. Ik kan niet begrijpen dat hij zo lust voor het zeevaren heeft, zo verleidelijk ziet de toekomst er niet uit. Maar als ik hem deze reis zou

meenemen krijgt de knaap er meteen de brui van. Je weet een reis rond de Hoorn is met een schoener niet zo aangenaam om het zeemansleven voor een knaap prettig te doen zijn. Nee, u hebt gelijk, laat hem nog maar een jaar wachten.

Bij de scheepstrap zegt Stam, ziezo Prins, wij zullen samen een reis doen. Het zeemansleven, de werkzaamheden kunnen wel enig verschil van gevoelens voor ons beiden opleveren, maar wat er ook zal voorvallen, persoonlijk blijven wij vrienden, in mijn hart bezit gij de eerste plaats als vriend en zult die behouden. Mag ik ook bij jou die plaats behouden? Prins reikte hem de hand en zei, Stam jij hebt mijn woorden gesproken. Beiden gingen de scheepstrap op en bij de hutten drukten ze elkaar nogmaals de hand zonder een woord te spreken.

Het vertrek naar zee

Eindelijk was het uur van vertrek aangebroken. Het vaarwel was door vele bekenden de vrienden toegeeroepen. De sierlijke vlaggen prijken in top en wuifden de uiteinden naar de stad gekeerd ook het vaarwel voor de opvarenden. Buiten de sluis klinkt het driemaal "hoera", hetgeen door velen beantwoord werd. Langs het Noord-Hollands kanaal ging het naar het Nieuwediep.

Deloods was tot dusver mee om naar zeegaande met de zogenaamde buitenloods verwisseld te worden. Een mooie schoener, kapitein. Ja loods, dat is het. En een bemanning waar mee je de wereld kan omzeilen. Ja loods, dat moet ook. O ja, ik hoor u gaat rond Kaap Hoorn? Nu, dat is wel ver, dat is immer voorbij Brazilië, nietwaar kapitein? Ja, loods. Ja dat meende ik al, verder ben ik zelf nooit geweest en ook maar één reis, maar het verveelde mij al geducht. Zo loods, het is ook zeker wel zo aangenaam tussen de groene walletjes door naar het Nieuwediep heen en terug? Ja kapitein, dat geloof ik. Maar stuurman, zag ik je vroeger niet op de Agata? Ja, loods. En wou je met die lieve jongen, die Bluffert, niet mee? Nee loods. Ja stuurman, je hebt gelijk, een koe wordt nooit bont genoemd of er is een plekje aan. Och loods, wij hadden samen op school gegaan en als je daar nu geen goede vrienden bent, word je het later gewoonlijk ook niet. Nee stuurman, daar heb je volkomen gelijk in, daar kan ik je iets van vertellen en de reeds bejaarde loods begon een verhaal te vertellen, waarvan de stuurman en de kapitein de helft niet begrepen en dat nog niet ten einde was toen het schip te Nieuwediep moest vast maken. Ze zijn het dus niet geheel te weten gekomen, waardoor het voor mij onmogelijk is het u te vertellen.

In het Nieuwediep moest men nog enige werkzaamheden verrichten zoals kluiverboom uitvoeren enz. De volgende dag echter, de wind was goed, kwam, de buitenloods aan boord, de trossen werden losgemaakt. De sleepboot sleepte hen uit de haven en onder die tijd werden de zeilen bijgezet en met een nogmaals en nogmaals "hoera" gegeven en ontvangen te hebben van de oorlogsschepen, ging de natievlag driemaal op en neer, vulde de wind de zeilen en fier met frisse moed verliet de Cornelia de Nederlandse kust om rond Kaap Hoorn naar Valparaiso voor het eerst rust te krijgen.

Houdt het mij ten goede, mijn lezers of diegene, die dit ooit mag lezen om u geen beschrijving van de werkzaamheden in wind en weer van een zeereis te geven, het zou u niet vermaken en het is mijn doel ook niet. De vrienden in Nederland vernamen echter nog, dat de Cornelia reeds de tweede dag Dungeness passeerde, door welk bericht hun de laatste groet gebracht werd.

Weldra was men op het ruime sop op de Atlantische Oceaan, de vooruitgang was zo vlug mogelijk en op een avond in de nabijheid van Madeira, terwijl het prachtig weer was en de volle maan het daglicht vervanging, zei de kapitein, terwijl hij met de stuurman het dek op en neer stapte, wel stuurman, wat is het hier een heerlijk klimaat. Men liep niet gearmd, dit zou aan boord bezwaarlijk gaan, maar beiden volgden zoveel mogelijk de beweging van het schip en liepen naast elkaar. Ja kapitein, het is hier overheerlijk, men zou als men niet verplicht was beurtelings te slapen en te waken hier in de maneschijn in gepeins op het dek kunnen gaan zitten om dromende in gedachten verzonken de dag te verbeiden. Hè stuurman, wat dichterlijk. Ja kapitein, ik dacht straks aan huis, aan Amsterdam, aan de Agata en aan de familie Bakker, aan hun armoede en aan hun waarschijnlijk maatschappelijk gebrek wanneer de winter aankomt. Ik dacht toen ook aan het gezegde van u, dat gij mij wanner de tijd er goed voor was eens iets wil vertellen over armoede. Nu beste vriend, dunkt mij, is de tijd daarvoor aangebroken. Hier hebt gij niet zoveel drukte of hoofdbrekens en als ooit daarvoor een geschikt ogenblik kan aanbreken, dan is het zeker wel nu. Gij hebt gelijk stuurman en ik herinner mij mijn belofte, maar vergeef mij, het is mij te moeilijk om je het te vertellen, maar ik wil je er iets

van laten lezen, hetgeen naar waarheid uit enige gegevens is opgeschreven. Nee, laat ik het niet zeggen uit enige gegevens, het is geheel de waarheid zoals gij zelf zult lezen. Maar het is nu avond, ik zal het straks voor je opzoeken en het je morgen ter hand stellen, maar vraag dan niet, kapitein is dat waar? Op een dergelijke vraag zou ik je zeker geen antwoord geven, maar mij verwijderen. De stuurman beloofde niets te zullen vragen en ging toen het acht uur geslagen was, te ruste. De kapitein zocht in zijn papieren en haalde een kleine bundel geschriften te voorschijn. De tranen liepen langs zijn wangen, terwijl hij zei, ik heb het hem beloofd. Gelukkig dat het hen thans beter gaat.

Toen de stuurman om twaalf uur geroepen werd, lag dit bundeltje papieren op zijn kleine tafel en de kapitein zei tot hem, stuurman. Als ge het gelezen hebt, geef het mij dan terug, maar spreek er niet over. Het volgende hoofdstuk zal ook mijn lezer een inzage in deze papieren geven. Prins heeft het nooit verteld, heeft er nooit over gesproken dat hij de inhoud wist van de papieren die de kapitein bewaarde, maar ik wist zulks ook en ik kan ongelukkig genoeg niet zwijgen. Onze twee vrienden zijn zoals wij weten meer dan bekwaam genoeg om het schip op haar bestemming te brengen, als gij dus wilt zullen wij die twee een poos alleen laten blijven, volg mij dan maar naar het kleine dorpje, de kleine vesting Nieuweschans.

De familie Storm

Wanneer gij een weinig in ons vaderland bekend bent, weet gij zeker ook waar aan de grenzen van ons Nederland het lieve plaatsje Nieuweschans ligt. Niet zoals het thans is, verzoek ik u er een blik op te vestigen, maar zoals het was in de tijd waaryan ik schrijf.

looks like Brown - Beach place

Ik weet dat de beschrijving van een plaats dikwijs vervelend wordt, maar toch zal ik er mijn geheugen terug voeren om hier en daar nog een blik te werpen, wilt gij het niet lezen, wel ga het voorbij, maar ik wil in mijn gedachten nogmaals een wandeling door dit plaatsje maken. Die kostelijke groene wallen van de vestingwerken die de plaats omgaven, prijkende met twee rijen iepenbomen in de benedenwal, het over heerlijk zandpad, de plaats waar vroeger exercitie werd gehouden, hetgeen later onder een koepel van lindebomen een speelplaats voor knikkers, tollen en hoepels der jongens werd, terwijl de vestingwallen een geschikte plaats voor het oplaten der vliegers waren, dikwijs tegen de zin van hen, die het grasveld tijdelijk gehuurd hadden. Nee, het is niet vergeten, zelfs niet de kazerne, de poorten, de bruggen, alles heeft een plaats in mijn herinnering. En de bewoners, er is niemand in een dorp van 600 zielien die men niet bij naam kent, het is dus ook niet mogelijk de beste onderwijzer waarbij wij al onze kennis hebben opgedaan, de thans grijze heer Reinders, te vergeten.

Maar gij kent ze niet en wilt liever de man volgen die van de Hamdijk komt en niet tegenstaande dat het koud is en verbazend vriest, soms in gedachten verdiept blijft staan, de met sneeuw bedekte wallen gade slaat, waarboven de witte kruinen der bomen te voorschijn komen en onwillekeurig de uitroep bezigt, o hoe schoon, wat zal dit prachtig zijn bij zomerdag. Maar het is te koud om lang te verwijlen, zegt hij en loopt flink door om niet geheel te bevriezen.

Toen hij dicht bij de brug was, stapte er toevallig een jongen van het ijs af, hing zijn schaatsen op zijn rug en zei, goedenavond mijnheer. Goedenavond ventje, ben je wezen schaatsen? Ja mijnheer, maar het wordt avond en of de maan ook helder te voorschijn komt, het is vijf uur, ik mag niet langer op het ijs zijn en ik ben ook vrij vermoeid. Heb je dan schaatsen onder je klompen gehad kereltje? Ja, waarom dat niet mijnheer, dan doen toch de banden ook geen pijn aan je voeten? Maar vent, waarom toch op klompen? Schoenen of laarzen zijn toch zeker beter? Wel mijnheer, ik rijd op klompen omdat ik geen schoenen bezit, maar dan plagen mij toch ook geen likdoorns? De heer begon te lachen en zei, wel kereltje, wil je een dubbeltje verdienen? Wel zeker mijnheer, wel twee. Nee, zo scheutig ben ik niet, maar zeg mij, weet je hier een logement? Jawel mijnheer, wel twee. Ik heb maar één hotel nodig, maar weet je een goed hotel? Mijnheer, ik geloof, ze zijn allebei goed, maar ik heb er nooit gelogeerd. Nee, dat begrijp ik, breng mij dan maar naar de eerste de beste.

Voor hen uit loopt met grote schreden een man gekleed in een schamele vuile jas en een broek van een andere stof, eveneens bemorst met alle kleuren. Zijn rug is gedeeltelijk gebogen of schoon hij nog maar amper 40 jaren telt, iets in een doek geknoopt verbergt hij gedeeltelijk onder zijn half open jas. Dat is zeker een smokkelaar, ventje? De jongen schoot het bloed naar zijn gezicht toen hij nee mijnheer, een smokkelaar is dat niet, antwoordde. Niet? Nu hij verbergt die doek zo onder zijn jas en ziet er zo knap uit, dat ik haast zou zeggen, veel bijzonders is het niet. Ik kan u daar geen ander en beter antwoord opgeven mijnheer, zei de knaap, dan dat ik niet geloof dat er vele hoge hoeden een beter mens bedekken dan zijn vuile pet doet en dat er weinig overjassen een beter hart verwarmen dan zijn oude jas. Dus je schijnt die man goed te kennen vriend, zei de heer, wel een weinig gekrenkt door het antwoord van de knaap. Ja mijnheer, zeer goed en ik verzoek u over hem te zwijgen. Zo'n taal had deze heer nog zelden van een knaap gehoord, zo'n bevelende taal van een jongen op klompen. Hij zweeg echter over de man en vroeg de knaap of hij school gegaan had of ging. Ja mijnheer. En hebt gij dan ook al een weinig geleerd? Ja mijnheer. Zeg mij dan eens ventje, hoe vaak kan een

jongen van honderd knikkers er vijf verliezen? Twintig maal mijnheer, maar zei de knaap, weet u ook wat die jongen over heeft gehouden? Natuurlijk niets. Hebt u dan nooit geknikkerd mijnheer? Ja zeker wel. En hield u dan vuile handen over als u verloren had? Nu oordeelde hij maar verstandiger om tegen de jongen te zwijgen en weldra stond men dan ook voor het hotel of logement "het Huis der Gemeente", waar de jongen in plaats van een dubbeltje een kwartje ontving, waarvoor hij zeer beleefd bedankte en weg liep. Hij spoedde zich de andere poort uit maar wij moeten hem een ogenblik alleen laten gaan en volgen de schamele man, die ons straks vooruit liep.

Deze sloeg het eerste straatje of steegje in. Dat steegje liep langs een lang gebouw, een barak, hetwelk echter in zes of zeven woonhuizen of liever hokken was verdeeld, terwijl aan de overzijde van het oneffen straatje een schutting stond waar achter een moestuin thans onder de sneeuw verborgen was. De laatste deur van deze woningen was van buiten geschilderd met een raam, zodat het het voorkomen deed alsof er een raam in de bovendeur was. De deur zelf bestond uit twee halve deuren, zoals men daar ter plaatse zegt, een onder en een bovendeur. Deze deur of deuren werden door de man geopend en terstond weer van binnen dicht gemaakt.

Goedenavond moeder, zo noemde hij steeds zijn vrouw, goedenavond kinderen, goedenavond vader, hoorde men verschillende stemmen. Zit je nog in het donker moeder? Ja man, ik heb maar heel weinig olie meer en wilde dus liever wachten totdat gij thuis waart. Het blikken tuitlampje stond echter reeds op de ruw houten, geschilderde tafel en het pitje, hetgeen een weinig werd uitgehaald, werd aangestoken, hetgeen de gehele verlichting te weeg moest brengen en daarbij het hele vertrek met walm vulde. Eén der knapen ging naar buiten en sloot de blinden voor het raam en kwam toen weer schuil zoeken voor de kou. Heb je in het geheel geen vuur aan moeder? Nee man, de laatste turf is verbrand. O, als die kou maar een weinig verminderde, niet zo zeer voor mij, maar voor die arme kleinen, zei de verkleumde moeder, die twee der kleinen met haar voorschoot bedekte om ze te verwarmen. Twee andere kleinen staken hun hoofd uit de bedstee, die met nog een andere slaapplaats in dezelfde kamer getimmerd was en vroegen, heeft vader iets meegebracht? De kinderen hebben zeker nog geen brood gehad, zei de man en maakte de doek los. Nee antwoordde de vrouw, het laatste stukje roggebrood weet gij, is hedenmorgen verdeeld. Vanmiddag heb ik hen die paar paardenbonen, die ik had, maar verdeeld, maar rauw want er was geen vuur om ze te koken. En zelf zeker niets gehad, sprak de vader, arme vrouw. Het was hen allen ook aan te zien, de honger liet zich zien in iedere trek van moeder en kinderen. Twee kinderen waren in het bed, twee verborg de moeder in haar voorschoot voor de kou, een half verkleumde knaap stond bij haar. De beide oudsten waren reeds bij vreemden en verdienenden tenminste hun brood en terwijl de vader de inhoud uit de doek aan moeder laat zien, vraagt hij, is Leen nog niet thuis? Nee zei moeder, maar hij zal wel aanstonds komen, hij past altijd goed op zijn tijd en is vanavond dan ook al zeer laat.

In de doek was ongeveer een liter gort verborgen, een stuk zwart brood en een stuk spek ter grootte van een paar pond. Dit alles had de boerenmeid aan vader, die bij die boer die dag voor enig werk in een schuur twintig cent had ontvangen, bij het heengaan stil toegereikt en had gezegd, de doek krijg ik later wel terug. Maar had de man gevraagd, weet de boer ervan Geertje. Nee baas, zomin als de boerin het weet. De boer heeft het niet nodig om te weten. Goddank zei de vrouw, dus zijn we morgen weer gered. Snij nu de kinderen maar gauw een stukje brood, terwijl ik deze twee nog een weinig verwarm, dan kunnen wij allen gaan slapen. Wat blijft die Leendert vanavond toch lang weg, zei de vader.

Wij willen nu de knaap eens volgen, die de andere poort was uitgegaan. Nadat hij over de brug was gegaan en de noordoosten wind hem schuin in zijn gezicht woei zodat hij uitriep,

br.. wat is het koud, liep hij nog een weinig verder tot aan het Schuitediep, daar ter plaatse Snikdiep genoemd, waar enige schuiten waren ingevroren. Bij één dezer scheepjes blijft hij bij de loopplank staan, bekijkt zijn klompen, maakt zijn klompen zo goed mogelijk schoon en loopt de plank op denkende, ik val niet graag op dat harde ijs. De schuit is gedeeltelijk beladen met turf en heeft nog een flinke, verhoogde lading op het dek. Als hij aan boord is, blijft hij staan en roept "volk!, volk!" en toen er nog niemand verscheen, roept hij nogmaals en iets harder "volk!". Daar komt uit het zogenaamd vooronder, hetgeen eigenlijk achteronder moet zijn, een vrouw, de vrouw der schipper naar boven en vraagt wie is daar? Of ik nu al tegen u zeg van ik, vrouw Biemhold, dan weet gij nog niets, dus ik zal u maar toeroepen Storm. Ben jij dat nog Leendert, wat wou je? Graag voor een dubbeltje turf. Zeer goed, wat ben je laat, waar wil je dat in bergen? Ik zal de touwtjes uit mijn schaatsen nemen, als u mij dan hele turven geeft, knoop ik ze daarin. Nee, dan zal ik je wel zolang een zak lenen, je brengt hem immers morgen wel terug. Wel zeker vanavond nog als u dat verkiest. Nee dat hoeft niet, dat kan je morgen wel doen, zegt de goede vrouw en doet twintig lange turven in een zak en de knaap geeft haar het kwartje. Wat een heel kwartje, daar weet je moeder zeker niets van? Daar ben je zeker niet eerlijk aangekomen, laat de zak maar staan hoor, daar zal ik morgen eerst je vader of moeder over spreken, dat kwartje hou ik zolang, daar ben je niet eerlijk aangekomen. Vrouw Biemhold, zei de knaap met tranen in zijn ogen, denkt u dat ik of één van ons oneerlijk is? Denkt u als ik thuis kom en moeder de overige centen en de turf breng, dat zij mij niet zal vragen vanwaar of van wie ik het heb gekregen? Denkt u dat mijn vader niet uit zal vissenwanneer het oneerlijk is en mij de lust van oneerlijk te zijn zal afleren? Geef mij dus drie stuivers terug en help mij liever die zak over de plank heen te krijgen.

Vrouw, waar bemoei je je mee, zei de schipper, help Leendert, staat daar beiden niet te verkleumen. Ja maar, zegt vrouw Biemhold, die onderwijl in haar grote zak rond tast om drie stuivers te zoeken, de jongen zijn moeder heeft in geen week een kwartje in huis gehad en nu zal hij er zo los mee in zijn hand lopen en hier er meteen voor tien cent turf van kopen? Wel zegt de schipper, wat raakt het jou als je dan weet dat die lui het zo arm hebben, geef hem dan liever de turf voor niets ofwerp er nog enige stukken turf bij in de zak. Hier jongen, dan heb je zeker ook wel honger, daar heb je een boterham van mijn vrouw, die zal zich aanstands wel een ander maken. De boterham werd vlug verorberd, een boterham met kaas, o hoe heerlijk, hoe lang was het niet geleden, dat hij zulks geproefd had. Vrouw, heb je centen weerom voor Leen, zei de schipper, die toen de vrouw weer in het kajuitje gegaan was om de centen uit een kommetje te zoeken, vlug zonder dat zij het wist enige turven meer in de zak stopte, de zak over de loopplank droeg en tegen Leendert zei, je kunt het immers wel dragen? Wel zeker schipper, dan word ik warm, dank u. Hij ontving de 15 centen, nam vlug de rest van het brood in de mond, groette de schipper en zijn vrouw en zei, morgen vroeg zal ik u de zak weerom brengen en verliet de schuit. De zak was zwaar genoeg voor de knaap, maar daar dacht hij niet aan, nee hij dacht aan de boterham, dacht aan de blijdschap dat hij zijn moeder kon verwarmen, de vriendelijke blik van zijn lieve moeder, dat was het hetgeen hem de last gemakkelijk maakte en hem de koude wind niet deed gevoelen.

Toen hij in het midden der Voorstraat de broodbakkerij van Stel voorbij zou gaan, zag hij het kleine zwarte bordje voor het raam staan. Hij kon wegens de vorst niet zien wat daar op geschreven stond, maar hij wist het wel, hij had al zo dikwijs gelezen "de vier Nederlandse ponden brood kosten twee en dertig cent" maar was nooit zo rijk geweest als thans. Hij had terstond berekend dat hij voor acht cent een kilo of twee pond brood [.....een leesfoutje! Een vierponder kostte toen vermoedelijk f 0,16...] kon krijgen en hield dan toch nog zeven centen over. Eén, twee, drie is de deur open, de zak van zijn rug en bij de deur gezet en terwyl vrouw Stel komt, zeg hij na gegroet te hebben, vrouw Stel mag ik twee pond brood? Ja zeker ventje, maar kon gij de zak niet buiten laten, je maakt mijn hele gang vuil. Maar vrouw Stel, dan krijg ik sneeuw aan de turf en dan brandt ze niet. Het gevraagde brood werd zo vlug mogelijk met

het hakmes op de toonbank afgesneden en vrouw Stel zorgde wel dat zij vooral geen half onsje teveel gaf en ontving daarvoor haar acht centen.

Eindelijk stompelde de knaap langs de ongelijke stenen van het steegje naar de laatste deur. De ongelijkheid der stenen in dit steegje was zo erg dat Leendert het straatje de Benenbrekerstraat noemde, welke naam het later steeds heeft behouden, zolang het bestond.

Hij had zijn twee handen gevuld en kon dus de deur niet openen, maakte daarom gebruik van één zijner voeten en schopte met de klomp tegen de deur. Zijn vader deed hem open niet wetende wie er klopte, maar toen hij bemerkte dat het Leen was, die zijn vracht ternauwernood meer kon voortslepen, vergat hij op zijn zoon te knorren, nam hem terstond de zak van zijn rug en zei, je komt laat Leendert. Ja vader, zei de knaap, legde het brood op de tafel, bond zijn schaatsen af en legde deze in een hoek van het enige kleine vertrek, waarin men zich bevond en zei, moeder u bent koud, mag ik maar gauw vuur aanmaken? Ja lieveling, maar vertel ons eerst wat en van wie gij dat alles hebt.

Terwijl de knaap heel handig een vuurtje op de open vuurplaats aanmaakte, vertelde hij alles. Zijn moeder zag vol genoegen met ogen vol liefde naar zijn zwarte krullenkop, wiens gitzwarre ogen schitterden als vonken. Maar Leendert, dat was niet goed van je om die mijnheer zo brutaal te antwoorden. Nee vader, dat weet ik wel en ik zal het ook niet licht weer doen, maar toen die mijnheer dacht dat u een smokkelaar was en later misschien wel dacht van een dief, toen kon ik mijn eigen mond niet dicht houden en doordat ik hem zo geantwoord heb, heb ik nu drie stuivers meer van hem gekregen, dat is toch nog het beste, wat zeg jij Gerrit, tegen zijn broer gesproken die twee jaar jonger was dan hij. Zeker Leen, dat dunkt mij ook.

Maar moeder, hebben Gerrit en de anderen al een boterham gehad? Ja mijn beste jongen, maar zelf zult gij wel honger hebben. Ik heb een boterham van de schipper gekregen met kaas. Hè zegt Gerrit, wat zal die lekker geweest zijn. Maar hoeveel turf zit daar wel in de zak? Leendert daar zijn toch meer dan 20 turven. Ja moe, de schipper heeft er nog verscheidene brokken bij ingegooid. Moe slaapt Lina al en Jacob, zal ik maar eens gaan kijken. Nee Leen, wacht maar, ik zal straks wel kijken of ze warm zijn, ik wil niet meer dulden dat gij als gisteren je buis uittrekt om hen zoveel beter te dekken, die hebt gij straks op zolder zelf wel nodig. O, wij kruipen geheel onder het stro en dicht tegen elkaar aan, nietwaar Gerrit? Ja, Leen. Toen allen zich een weinig verwarmd hadden, moeder de éne kleine slapende tussen de beide anderen had gelegd, deze nog zo goed mogelijk met de armoedige beddensprei in bed had toegestoppt, zei Leen tot Gerrit, mij dunkt wij gaan ook maar naar boven. Het is hier nog zo lekker warm Leen. Ja warm je nog maar een ogenblik jongens, zei vader en dan vlug naar boven. Weldra waren de jongens op zolder onder het hoopje stro als begraven en toen vader en moeder naar bed gingen, zagen zij nog eerst naar de kleinste, een knaapje van twee jaar, die in een kribbe welke boven in de bedstee was getimmerd, lag te slapen en nog met een deel van haar kleren werd toegestopt.

Die Leen is toch een beste jongen, vader. Ja vrouw en een zeer verstandige knaap bovendien. Beide ouders dachten aan hun kroost en voornamelijk aan Leen. Dankbaar bracht de moeder voor deze dag haar dank aan God en smeekte voor het behoud van haar oudste zoon, een knaap van zestien jaar, die op zee voer en alle dagen thuis kon verwacht worden.

Leendert gaat naar zee

De eerst volgende dagen verliepen bijna op dezelfde armoedige wijze. Wel had Storm nog een paar keren enige centen met baan vegen op het ijs verdiend, wel had Leendert nog één of tweemaal een dubbeltje met boodschappen verdiend of met het vast houden van een paard voor een rijtuig, wanneer de boer die dit span toebehoorde in de herberg was gegaan om zich bij de kachel te verwarmen en een goed gevuld warm glas of koffie te nuttigen voor verwarming, maar van deze verdiende centen, die zo weinig waren en zo bitter nodig, moesten dagelijks ook nog twee bezems gekocht worden die vader op het ijs nodig had en iedere bezem, gewoonlijk straatbezems, kostte toch ook nog zeven centen.

Op den derde dag 's morgens ontving moeder, terwijl Storm reeds op het ijs was om een bilt open te hakken voor één der buren, waarvoor hij vijf centen ontving, een klein briefje, waarin enkel deze woorden vermeld stonden:

Lieve ouders,

Eindelijk kan ik u een blijde morgen bezorgen door u te berichten dat wij gelukkig zijn binnen gekomen en dat ik volkomen gezond ben. De kou die wij echter hebben doorstaan is vreselijk geweest. De kof was geheel en al ijs, het water dat op en over het dek kwam was terstond ijs, daarbij de sneeuw in de Noordzee die er viel en gij die de winter zo goed kent, kunt best begrijpen hetgeen wij hebben doorstaan. Ik heb geen tijd om veel te schrijven en u ziet aan dit schrift dat mijn handen verkleumd zijn. Schrijf mij spoedig hoe het bij u allen is, ik kan mij het bijna voorstellen, zeker even zoals andere winters. Hoe gaat het met Leen en Gerrit en de kleintjes. Zoent u Lina voor mij, dat lieve kind. Weldra – denkelijk morgen – schrijf ik weer.

Uw liefhebbende zoon,

Heiko

Toen Storm thuis kwam en het bericht gelezen had zei hij, gelukkig moeder dat hij binnen is, zou hij thuis komen? Ik hoop zo vader, ik zie onze oudste zo graag, het is reeds elf maanden geleden dat hij is vertrokken en dat voor het eerst. Ja vrouw, het is zo, maar met al die etende monden? Ja man, ik weet het, het is treurig. Moeder mij dunkt je moet met antwoorden maar wachten tot wij zijn tweede brief ontvangen. Ja vader, dat dunkt mij ook. Ko zal wel spoedig weer schrijven. De vrouw van Storm schreef gewoonlijk de brieven wanneer er iets te schrijven viel. Storm schreef wel zeer goed, maar de meeste brieven waren altijd nog geweest aan de broers van zijn vrouw en Storm mocht er soms een vriendelijk woord bij invoegen als de vrouw hem de brieven te lezen gaf, toch liet hij liefst door moeder de brieven schrijven, hetgeen ook nu bij haar oudste het geval bleef en later ook bij de andere kinderen de gewoonte werd. En die moeder kon ook altijd zo lief schrijven.

Twee dagen daarna ontving de vrouw toen zij weer alleen was, opnieuw een brief. De tranen liepen haar langs de wangen toen zij de brief aan haar man overgaf, toen deze thuis kwam. Zij zei, hij komt niet thuis Storm, lees zelf. Het waren geen tranen van droefheid, nee zij kende haar knaap te goed en begreep hem. Storm las het volgende:

Mijn vorig schrijven hebt gij hoop ik ontvangen, lieve ouders en weet dus dat ik gezond ben. Het is mij de laatste maanden die ik op dit schip aan boord ben, veel beter bevallen dan de vorige 4 maanden op die andere kof, waar ik de eerste 4 maanden doorbracht. Hier werd niet dagelijks zo gevloekt en gescholden en de slagen, die mij vroeger zo onschuldig dikwijls en zo overvloedig werden toegeduld, krijg ik hier nooit. Allen gingen hier van boord en naar huis om als de winter over is terug te komen, maar de schipper vroeg mij of ik niet liever aan boord wilde blijven. Ik dacht aan u allen, dacht aan de winter en aan het aantal etende monden die er buiten mij reeds thuis waren en ik besloot om te blijven. U moet niet boos zijn moeder. Wanneer ik heen en terug reis naar hier en ook op de zuinigste wijze reis, heb ik uitgerekend dat ik bijna mijn gehele afrekening nodig heb. Indien het spoor eerst geheel klaar is gaan

dat vlugger, maar per schuit en zolang onderweg, want alles is dicht gevroren. Nee, lieve ouders, het is beter dat ik blijf, daarom zend ik u hier hetgeen ik anders zou verrezen, mijn meeste loon. Een weinig moet ik behouden voor aanvulling van mijn kleurenkist. U weet ik had nog maar eerst zes en later acht gulden per maand.

Storm kon niet verder lezen, zijn ogen waren vol, het is ook niet nodig lezers, dat gij het leest, alleen betuigingen van liefde voor ouders, broers en Lina, aller lieveling. Vrouw Storm toonde haar man twee muntjes van 10 gulden, die zij uit de brief had genomen. Onze jongens zijn braaf, zei vader. Leen werd dit natuurlijk ook gewaar en zei toen hij het 's avonds van de ouders vernam, ziet u wel vader dat het beter is dat ik naar zee ga. U wilt zo graag de raad van oude meester Grim volgen en mij voor het onderwijs opleiden maar dan ben ik nog enige jaren te uwen laste voor voeding en kleren, terwijl als ik naar zee ga, ik terstond de kost en ook al enig geld verdienen. Ja jongen, het is waar, maar gij kunt zo goed leren en wat komt er op zee van, niets dan matroos. Denkt u dan vader, dat ik op zee niet leren kan? Om matroos te worden is geen kunst, maar ik zal u later bewijzen, dat ik ook stuurman kan worden. Ik word in september 15 jaar, ben flink en sterk, laat ik deze zomer dan nog maar zien naar zee te komen. Maar schrikt het je dan niet af zo mishandeld te worden als Ko? Ja vader, die heeft zeker een onmens getroffen. Het zal mij wel goed gaan, de soep wordt nooit zo heet geheten als ze gekookt wordt.

Dat de knaap zich gedurende de eerste reis zeer vergiste, zult gij straks lezen. De eerste nood was een poos geweken, de winter spoedig ten einde alsof ze bevreesd was voor de reeds warmte gevende stralen der februarizon. Vader Storm begon een weinig te verdienken al ging men soms ook niet gevoed te bed, men kreeg toch tenminste dagelijks enig voedsel.

Op een zekere dag in maart komt Leen in huis en zei toen hij met zijn ouders die avond alleen was, behalve Gerrit die ook nog niet naar bed was, vader op die kleine kof die daar bij Pots aan de zaagmolen ligt en elk jaar twee à drie vrachttjes hout brengt, moet nog een jongen aan boord zijn, mag ik daarmee? Met die dronken Harkema? Liever niet, Leen. Doch Leendert wist zodanig te praten en zijn ouders te bewegen, dat zijn vader de volgende morgen met hem naar de kleine kof ging en Leendert verhuurde voor de gage van vier gulden per maand.

Enige dagen later werd hij aan boord gebracht na afscheid van zijn lieve moeder en zijn broers en Lina genomen te hebben. O wat was die schipper en zijn vrouw eveneens, dronken. De stuurman en matroos, die buitendien niet erg sober waren, behalve Leen, de schipper en zijn vrouw, de enigen aan boord, uit meer volk bestond de bemanning niet. De vrouw nam niet tegenstaande dat zij dronken was het bevel, commandeerde de stuurman het schip los te maken, de paarden spanden ervoor en sleepten de kof naar de Statenziel, daar kwam er een soort loods aan boord, die ook spoedig teveel uit de fles had, de zeilen werden bijgezet en men zeilde weldra over de Dollard naar Delfzijl, waar de loods weg ging. De vader van Leen was tot Statenziel meegegaan en wuifde Leen, die met betraande ogen stond, het vaarwel toe. Wat sta je daar te huilen, zei het dronken wijf en gaf hem een klap om zijn oren, dat hij suisde. Hij was woedend, maar kon niets uitvoeren tegen zo'n tang, dat begreep hij zeer goed. Laat ik zorgen, dacht hij, dat het niet weer gebeurt, ik zal dus zoveel mogelijk mijn best doen opdat ik geen knorren krijg. Hij had echter een treurige reis voorhanden, die ik niet geheel weet, maar waarvan ik slechts een enkele bijzonderheid wil verhalen, maar zal hier mede even wachten tot het volgende hoofdstuk.

Leen's mishandeling

Leendert was kok, kajuitsjongen, scheepsjongen, alles wat gij maar kunt denken, het was kok hier en jongen daar, nooit enige rust, 's nachts moest hij de halve nacht met de stuurman wacht doen en als deze overdag enige uren rust kreeg, moest Leendert voor het eten zorgen en werd dan dikwijls door dat dronken wijf of de eveneens bijna altijd dronken echtgenoot, mishandeld.

In die tijd, toen dit voorviel mijne lezers, was het voor een pas beginnende jongen treurig, zeer treurig, dikwijls mishandeling, altijd knorren, weinig te eten of slechts datgene hetgeen aangebrand was, de korsten uit de pot en bijna nooit rust. Doch dit was alleen op dat kleinste soort schepen het geval en er waren ook enkele goede schippers, maar bij deze waar Leen als jongen voer, bij deze, hierover was reeds door zo velen geklaagd, was het treurig, zeer ellendig. Een dag dat hij nog wel zoveel tijd gevonden had om in een klein rekenboek te zien, stond het wijf (vrouw wil ik haar niet meer noemen) achter hem, trok hem het boekje uit de hand, wierp het in het fornuis en zei, moet jij rekenen leren smeeralap, je wilt zeker professor worden hè en terstond had hij er weer een paar om zijn oren. Maar het ergste hetgeen voorviel was het volgende. Op een zekere voormiddag, toen hij bezig was in een koekenpan spek te bakken, komt het wijf in de hut bij de kok, razende neemt zij de pan van het vuur en slaat Leen met de gloeiende pan recht over zijn gezicht. Het kokende vet vloog overal heen. Leen gaf een vreselijke gil. De stuurman springt uit zijn kooi en roept, wijf wat voer je uit, maar heel laat wordt zij verwijderd. Zij had dronken ruzie met haar man gehad en beschuldigde nu Leen ervan bij de jenever te zijn geweest. Arme jongen, langs zijn neus, over zijn beide lippen en kin lag een diepe groeve waaruit het bloed stroomde, het kokende vet had zijn gezicht geheel verbrand, zodat het knappe gezicht van de knaap geheel verbrand was. Het merk heeft de knaap zijn levenlang behouden en niet tegenstaande later een zwarte krulbaard en een flinke knevel zijn gezicht grotendeels bedekte, bleef het toch altijd zichtbaar.

Daar dit reisje slechts drie maanden duurde en men reeds op de thuisreis was voordat dit voorviel, waren zijn wonderen en brandgroeven natuurlijk nog lang niet hersteld, ja het was denkelijk zelfs zeer goed, dat het schip binnen kwam, anders was het nooit goed genezen. Het schip kwam binnen en Gerrit spoedde zich naar de zaagmolen om zijn broer te begroeten. De jongen stond verbaasd onze Leen zo met een bepleisterd dik gezicht te ontmoeten. Hoe komt dat Leen? Leen kon ternauwernood spreken en zei, gevallen Gerrit, geef vader of moeder dit boekje, ik kom straks. Daar had de vrouw van de schipper niet op gerekend. Zij had het boekje meermalen in handen gehad, zij had half getwijfeld of Leen door de wonderen gek was geworden, daar stond een vol woord, daar enige letters, daar enige letters en enige cijfers, wat zou die jongen toch met dat gekrabbel bedoelen, dacht zij. Het nietige schrijfboekje lag voor hen allen aan boord bloot, maar niemand zag er een enigszins leesbare zin in. Daar Leen toch niet kon werken na de verwonding, had hij maar woorden, cijfers en letters gezet. Men zag het door hem verrichten, maar niemand belette het hem.

Gerrit gaat weer aan land, bladert bij de loopplank in het boekje en zegt, zo Leen heeft dat wijf je zo geslagen. Wat aan boord niemand kon lezen, las Gerrit op weg naar huis en werd woedend. Hij gaf het boekje aan zijn moeder en zei als ik dat wijf alleen zie moeder Foei Gerrit wilt gij stil zijn. Maar ach, de moeder las het ook en vertelde een gedeelte der inhoud aan Storm, toen hij thuis kwam. Vrouw, mag ik dat ook lezen? Zeker manlief. Onder deze bedrijven kwam Leen. Moeder en vader zagen hun geliefd maar mishandeld kind en hadden innig medelijden, maar waren stil. Leen kon weinig spreken. De vader las alles eens en nog eens en zei daar staat immers geen enkele leugen in Leen, hetgeen met nee beantwoord werd, waarop Gerrit zei, als wij samen die vrouw tegen komen, krijgt ze een pak, nietwaar Leen? Als gij dat durft te doen, Gerrit, krijgt gij dubbel van mij, zei Storm.

Daar had de vrouw der schipper niet opgerekend, wat voor haar onleesbaar was, was door de ouders zeer duidelijk te lezen en de volgende dag bij de burgemeester door Storm verteld. Toen zij daar moest verschijnen, was zij dronken. De volgende dag werd zij door dienders gehaald voor zij dronken was en kon zij in bijzijn der stuurman die getuigen moest zijn, geen enkel woord onwaar vinden. Een paar dagen na deze komt de schipper bij Storm in het kleine steegje aan huis. In zo'n krot ging hij niet graag, dacht hij bij zich zelf. Storm deed zelf open en stapte toen hij de kapitein zag, meteen buiten de deur. Nee kapitein, in mijn woning laat ik iedereen niet toe, tenminste niet wanneer ik hun gedrag ken. Dan ga ik liever weer weg. Ook goed kapitein, goedenavond. Nee wacht een ogenblik Storm, het laaghartig aanbod gedaan om vijf en twintig gulden vergoeding te geven of liever met de gage van Leen alles tot vijftig gulden te brengen wanneer hij de zaak niet verder wilde vervolgen. Voor je vrouw laat ik het niet schipper, zei hij terwijl hij bleek werd van gramschap, maar ik zal er Leendert en mijn vrouw over spreken. Er werd thuis over gesproken en het antwoord van Leen was afdoende. Men was nog steeds zo arm thuis. Leen zei dus, vader als die vrouw gevangenisstraf krijgt dan zullen daardoor mijn ogen en gezicht niet genezen. Neemt u het aanbod van de schipper aan en laat u een paar keer voor mij een geneesheer komen, dan blijven er nog een paar guldens voor moeder over. Zo geschiedde het, de geneesheer verpleegde hem voor niemandal en moeder was dus geholpen.

Maar Gerrit zei dit aan de beste vriend van Leen, aan Kobus en deze sterke, woeste knaap, zei Gerrit, als dat wijf mij tegenkomt, dan loop ik dat dronken kreng van de dijk af. Kobus was ook een arme jongen die reeds vroeg voor zijn moeder moest bedelen. Een jongen met een goed hart, maar die geen leiding genoten had. Lezen, schrijven en een weinig rekenen hetgeen Kobus geleerd had, had hij meest achter de muren van Leen geleerd. Of Kobus woord heeft gehouden is onbekend gebleven. Leen ging het volgend jaar mee naar een kof, een vrij goed schip en een flinke schipper.

Enige regels van vrouw Storm

Beste lieve kinderen,

Zo graag had ik voor u allen een dagboek aangelegd, waar gij al de wedervaringen, al de ontberingen van uw ouders en hetgeen gijzelf mede ondervonden en beleefd hebt, later als gij groot en verstandig genoeg zult zijn geworden, nog eens kon lezen, dan had gij kunnen zien wat uw ouders om uw bestwil en voor uw geluk hebben moeten lijden. Maar helaas de zorgen voor u allen veroorzaakten dat ik nooit enige tijd over had om tenminste dagelijks enigszins mijn leed en mijn kommer te noteren. Maar gij oudsten, gij weet het, het was niet alleen de tijd, die mij alleen verhinderde voor u mijn levensloop te noteren, nee vanwaar moest het papier komen en pen en inkt? Ik was niet eens altijd in staat om een vel papier en een pen voor een cent te kopen wanneer ik één uwer schrijven wilde en had ik zulks en had ik een brief aan één uwer gericht, dan waren de leergierige kleinen terstond bij de hand om de pen en de inkt te nemen om iets van hun lessen over te schrijven en vond ik gewoonlijk de volgende dag niets terug. Maar gij weet toch wel dat dit u door mij nooit belet zou worden, wanneer gij het deed om uw kennis te vermeerderen.

Thans echter mijn kinderen, gevoel ik mij na de zware ramp die ons het vorig jaar trof zo zwak, zo afgemat, zo levenszat zou ik bijna durven zeggen, dat ik bijna wenste te sterven, maar toch ook bekruipt mij de wens om onze jongste kinderen zo gaarne groot te zien. Nog ben ik geen 50 jaar, ternauwernood 47 en ik geloof reeds als een oude vrouw bekend te staan. Mijn ogen zijn reeds zo zwak, dat ik bijna de letters niet meer kan zien die ik schrijf, wilt dus met enige regels tevreden zijn.

Ik ben geboren in de Oostfriese plaats Jemgum. Mijn ouders hadden een vrij goed bestaan en wisten van geen armoede. Toen wij nog jong waren stierf moeder en na enige tijd huwde mijn vader ten tweede male. Uit het eerste huwelijk waren wij, 4 kinderen, en uit het tweede huwelijk werden twee kinderen geboren. Toen ik met uw vader in kennis kwam waren wij beiden 25 jaar. Ons huwelijk werd nog hetzelfde jaar voltrokken en wij vestigden ons ter woon te Nieuweschans. Het eerste jaar bewoonden wij een flink huis, maar de werkzaamheden die vader verwachtte, bleven weg. In de hoop dat het een volgend jaar beter zou gaan, bleven wij op die plaats wonen, maar daar onze weinige middelen, die wij tezamen hadden reeds grotendeels waren verteerd, moesten wij ons in huurprijs der woning verminderen en huurden daar ons een andere woning. Het tweede jaar kwam er wel een weinig werk voor uw vader, maar de uitgaven begonnen te vermeerderen. Zo ging het ieder jaar, aan het verhuizen naar een andere plaats viel niet meer te denken, de middelen waren verteerd. De vier oudsten waren reeds geboren en de woning, ofschoon toen reeds klein genoeg, moest nog verminderd worden en zodoende kwamen wij toen te wonen, waar gij ons allen het best gekend hebt en waar wij thans nog wonen. Slechts één vertrek waarvan de deur terstond op straat voert, één raam dat ons licht bezorgt, een stenen vochtige vloer, twee bedden in hetzelfde vertrek, nee het was niet mogelijk om gezond te blijven. En dan dat vreselijke gebrek, hetgeen wij allen moesten lijden en hetgeen nog steeds voortduurt, mijn God, het is te erg. Mijn gouden sieraden en andere dingen van waarde zijn reeds lang verdwenen, maar nooit hier op deze plaats verpard, nee hier mochten de mensen onze armoede niet kennen. Toen mijn vader stierf, hoopten wij nog enig geld te bekomen, maar ook deze zaken waren zo achteruit gegaan, dat het overschot ternauwernood de schulden kon dekken.

Maar welk een toestand voor ons. Mijn kleren heb ik reeds lang voor de kleinen gebruikt. Nu reeds acht kinderen, het is waar, allen zijt gij mij even lief en toen Lina moest sterven, o mijn kinderen, dat was wel de grootste ramp om te dragen. Uw vader deed genoeg zijn best om wat te verdienen en was het hem gelijk wat hij aan moest grijpen maar voor vele werkzaamheden niet geschikt, bracht hij zelden enig geld thuis. Leen en Heiko zorgden wel zoveel mogelijk,

maar toen Ko het vorige jaar thuis kwam met een ziek been, Lina reeds zolang ziek te bed lag en Gerrit met een gebroken been thuis werd gebracht, nee mijn lieve kinderen, ik kan niet meer schrijven. Wanneer ik alles bedenk, begrijp ik maar half hoe het nog mogelijk is te kunnen leven.

U, edele vrouw Funt, hoewel niet in rang of naam, u betuig ik mijn innigste dank voor de liefde ons in onze ellende bewezen. Gij wist wat en waar armoede heerste, al lieten uw middelen ook maar ten halve toe om dit te stillen.

Hier zal ik eindigen mijn kinderen en weet niet of er ooit iets door mij bij te voegen is. Maar van nu af aan zult gij u zeker alles wel herinneren.

STAM EN PRINS

De Cornelia liep zeer goed, zeer vlug en had flinke vorderingen gemaakt, toen Prins deze regels had gelezen. Hij deed het rolletje papieren bij elkaar, deed het touwtje er weer om en legde ze in de kajuit op tafel. Vragen aan zijn vriend is dit waarheid, wilde hij niet, dit had hij zijn vriend beloofd, maar het was toch te erg, zoveel armoede in of bij één gezin aan te treffen. Hij moest het geloven ofschoon hij in zijn hart twijfelde. Maar Stam had het immers zelf niet geschreven. Maar er over spreken wilde hij niet, tenzij dat zijn kapitein er over begon.

Toen deze op het dek kwam, zei Prins, ik heb die papieren van u in de kajuit gelegd. Ik heb ze weg geborgen, stuurman, heb je alles gelezen? Ja kapitein. En heb je nu enig begrip wat armoede is? Ja kapitein. Zou het daar niet erger geweest zijn als bij baas Bakker, die nog minstens één gulden vijftig per dag verdient. Wat ik gelezen heb kapitein, is bijna niet te geloven. Aan de waarheid behoeft gij geen ogenblik te twijfelen. Dus u schijnt die mensen goed te kennen, kapitein. Ja stuurman. En leven ze nog allen en wilt gij mij zeggen hoe het thans met hen is? De ouders leven nog stuurman en zes der kinderen. De oudste, Heiko, is echter na die tijd in China gestorven. Ko was een beste jongen, maar nee stuurman, ik zwijg voorlopig liever. Later vertel ik je mogelijk meer van hen.

De Cornelia kwam na een reis van 146 dagen op de bestemming en had vandaar een terugreis naar Le Havre van 84 dagen, dus zeer vlug. Van Le Havre ging het naar de Middellandse zee, vandaar naar Brazilië, vervolgens naar Mexico, toen naar Antwerpen en eindelijk naar Petersburg om vandaar naar Amsterdam terug te keren. Twee jaar had deze reis geduurd, twee jaar hadden beide vrienden met elkaar gevaren. Nooit in al die tijd was er een enkel woord in onenigheid gewisseld, ternauwernood was het een enkele keer gebeurd dat men verschil van gevoelen had over één of andere arbeid, bijvoorbeeld dat dit of dat eerst gelost of geladen diende te worden, dat dit of gene eerst verricht moest worden, maar neen, overigens niet, nooit een enkel woord.

Prins was nog meer vriend van zijn kapitein als voor de aanvang der reis en evenzo was het met Stam. Maar Stam, hoewel hij zijn stuurman zeer gaarne aan boord behield, zou hem zeer gaarne als kapitein willen begroeten en vroeg hem in Amsterdam, hoe is het vriend, is er nog geen kans voor jou voor een schip? Nee Stam, ik heb al genoeg gezien, maar er is niets aan te doen, dus ik moet als stuurman weer naar zee en mag ik je nogmaals vragen of ik met je mee mag gaan als stuurman. Stam begon te glimlachen toen hij antwoordde. Eens Prins, hebt gij mij in voorbarigheid gezegd dat gij levenslang bij mij als stuurman wenste te varen. Dat gezegde dunkt mij geeft nu wel enigszins het recht om te zeggen, als gij geen kapitein wordt, moet gij met mij weer mede als stuurman, tenminste vraag ik je als gij toch niets anders weet of kunt vinden, Prins wilt gij nog een reis met mij mee maken? De beide vrienden drukten elkaar de hand en zonder dat er iets was afgesproken wist men van elkaar dat de één zowel als de ander die avond bij Met Keuvel zou komen.

Nooit was er verder over de familie Storm gesproken. Prins dacht dat zal Stam mij later wel vertellen, maar Stam zweeg liever, denkende, het spijt mij toch dat ik Prins inzage gegeven heb of hem daarmede in kennis heb gesteld en nu heb ik hem nog beloofd nog meer te vertellen. Ik hoop dat hij er maar nooit naar vraagt, maar als Prins er over begint, dan moet ik het hem vertellen. Wat dwaas, wat doe ik toch ook met een vriend waaraan ik zo gehecht ben als aan mijn stuurman.

Op zekere dag echter..... De stuurman was enige dagen naar huis geweest, ontmoeten zij elkaar voor het eerst weer bij Met. Prins loopt naar het biljard, Stam volgt hem, beiden zeggen geen woord. Eindelijk zegt Prins, heb je dat briefje van mij ontvangen? O, drommels, dat is waar ook, toen ik juist van boord af wilde gaan met de patroon, kwam Leentje met een briefje

van je. Ik heb het echter nog niet gelezen. Ja hier heb ik het, het was bijna vergeten man. Ik dacht het is misschien mogelijk dat Prins nog een dag of twee thuis blijft. Nu lees het dan maar niet, zegt Prins, ik zal het je wel vertellen. De weinige woorden waaruit de inhoud bestond, de woorden waren reeds gelezen.

Beste Stam,

Ik ga zeer waarschijnlijk niet met de Cornelia mee en spreek je daarover denkelijk he-denavond bij Met.

Stam verbleekte, hoe komt dat Prins? In korte woorden vertelde Prins dat hem een zeer voordelige betrekking als eerste stuurman op een Oost-Indiëvaarder was aangeboden en dat daarbij het vooruitzicht bestond om als kapitein terug te varen. Prins, beste stuurman, dat moet gij terstond aannemen, hoe graag ik je ook aan boord behoud, dat mag ik je niet afraden. Men had nog geen stoot op het biljard gedaan, toen er iemand bij hen kwam, hoe is het, spelen de heren niet? Dank u mijnheer, zeiden allebei, lagen hun keu uit de hand en gingen aan een klein tafeltje zitten om veel met elkaar te praten, maar zonderling, niemand sprak, hoogstens een enkele vraag en toen de dikke wijnhandelaar zei, wat houdt er aan Stam, je bent zo stil, verliet Stam zijn stoel en zei, ik geloof dat laatste glas bier maakt mij onpasselijk, ik ga naar boord. Ik ga met je mee vriend, zei Prins, ik heb hoofdpijn. Dat begrijp ik niet zei Van Dijk, de heren hebben nog geen biertje geproefd, staan bij het biljard als lantaarnpalen en zeggen nu dat het bier niet goed is. Ja zeelui zijn rare lui.

Onze twee vrienden echter hoorden dat niet en liepen zwijgend naar boord. Op het scheepsdek praatte men nog iets over de werkzaamheden maar dit was de hoofdzaak niet, men wilde liefst zoveel mogelijk van elkaar's bijzijn genieten zolang men samen was. Stam zei eindelijk, het spijt mij dat je weg gaat Prins. Wil je mij zo graag aan boord houden Stam? Nee, ik neem je niet weer mee, nee jij moet dat aannemen, nee Prins, jij moet bij mij weg, je fortuin mag je niet vergooien. Maar Stam, gij verliest een vriend, je weet het, ik ook. Laat ons dan tezamen blijven. Nee Prins, ik neem je niet weer mee. Ik weet vooraf gij gaat naar Indië en ik zie je nooit terug, maar toch verschop je voordeel niet. Ziet gij mij nooit terug? Nee Prins, ik zie er in dat gij in Java blijft en daar fortuin maakt. Kerel, hoe kom je daarbij? Och Prins, laat ons niet verder spreken over een hersenschim, hetgeen mij thans overmeestert, geef mij morgen vroeg een weinig opgaaf van de reparaties, die gij op geschreven hebt, inventaris enz. en nu welterusten Prins. Wat scheelt je Stam. Niets Prins, ik ben vermoed. Of beide vrienden die nacht rustig sliepen betwijfel ik, men was ook zo elkaar gewend.

Enige dagen later verliet Prins de Cornelia. Alles was nu voor Stam de eerste dagen eenzaam en hij gevoelde zich verlaten. Prins voelde zich op het andere schip niet thuis, alles was hem vreemd, het vriendschappelijke bestuur van zijn vriend miste hij en zijn nieuwe kapitein, die liefst als een godmens wenste aangezien te worden, beviel hem volstrekt niet. Na enige dagen ging Prins naar zee maar het afscheid der twee vrienden beschrijf ik niet. Het was 's avonds laat en niet alleen dat men in het donker elkaar's ogen niet kon zien, nee het was bij dag zelfs onmogelijk geweest. Men wist weinig woorden. Stam zei, het gaat je altijd goed Prins. Leef gelukkig Stam, maar ik kom terug om je weer te zien. Ik twijfel eraan, adieu.

Hebben zij elkaar ooit weer gezien? Nee, Prins ging met dat schip naar Java, de reis werd goed volbracht tot bijna aan het einde het schip in de Javazee aan de grond raakte, waardoor weet ik niet. Men moest het schip verlaten. Er bestond voor Prins in de eerste tijd geen gelegenheid om naar Holland terug te keren. Wel als passagier, maar dit liet zijn beurs niet toe en als stuurman, hiervoor was geen kans. Hij zocht dus tijdelijk iets te verdienen. Werkeloos zijn was iets hetgeen hij zeer haatte. Hij zocht en vond een betrekking. Een flink persoon wordt op Java dikwijls gezocht. Zijn werkkring was echter in het begin niet veel bijzonders en werd door hem spoedig met iets anders verwisseld. Het gelukte hem dan ook dat hij binnen enige jaren goed geplaatst was en meer verdiente dan op zee verdient kon worden. Hij bleef dus op

Java en het beviel hem goed, maar dikwijs werd zijn hart de eerste jaren oproerig en verlangde hij naar Nederland terug om familie en bekenden te zien. Hij verlangde echter het meest naar zijn vriend, maar Stam was nog altijd kapitein en het zou dus zeer toevallig zijn, zijn vriend te ontmoeten. Ook de familie Bakker was dikwijs in zijn geheugen. Zou dat lieve meisje, die Marie, al getrouwdd zijn? Zou Hein wel flink geworden zijn en de oude baas nog steeds de daghuur verdienen?

Stam was nog altijd kapitein, maar had nu reeds een ander schip. Twee jaar had hij nog op de Cornelia gevaren, maar had toen voor dezelfde patroon een Oost-Indiëvaarder gekregen. Hij voer hiermede naar China, naar Java, ja overal waar de vrachten goed waren of schenen goed te zijn, maar vreemd was het, nooit had hij zijn vriend op Java ontmoet. Later kreeg Stam weder een ander schip, maar hij was toen reeds een paar jaar getrouwdd. Heeft met het laatste schip maar 2 jaar als kapitein gevaren en bleef toen, daar zijn huwelijk niet met kinderen werd gezegend, maar voor goed in Amsterdam wonen. Hetgeen hij opgespaard had scheen hem dit te veroorloven.

Ruim 20 jaar later

Ik ga hier een lange tijd verloop voorbij om denkelijk later terug te keren, maar mijn verhaal vordert zulks. De tijd vliegt ook zo verbazend snel, men beweert immers de tijd vliegt maar vliegen wij dan ook? Nee en toch wij gaan met dezelfde tijd mee.

De jeugdige broer van Stam waarvan vroeger reeds sprake was, was ook naar zee gegaan en had het tot op dit ogenblik zover gebracht, dat hij als kapitein op een flink mooi schip op de rede van Soerabaja aanmeerde. De kapitein, wij zullen hem maar weer de ons gemakkelijke en bekende naam geven, Stam was aan land gegaan en had zijn intrek genomen bij Jansen in het Hotel des Indes. Tegen half acht 's avonds voegt hij zich aan de gezelschap- of vriendentafel, gewoonlijk beter tafel of kletstafel genoemd. Nadat hij eerst enige oude bekenden gegroet had, die hem het welkom hier reeds toeriepen, hetgeen de zeelui zo graag doen en hetgeen met een flinke handdruk vergezeld gaat, stelt hij zich aan de andere heren voor en neemt plaats op een bezette stoel naast een heer van ruim 50 jaar.

Heb ik goed verstaan mijnheer, is uw naam Stam? Ja mijnheer, mijn naam is Stam. En heeft u een broer die ook Stam heet? Ja mijnheer, al mijn broers heten Stam, zei onze kapitein lachend. Vergeef mij mijnheer Stam, ik bedoel echter of u een broer hebt die ook als kapitein vaart? Dat wil zeggen mijnheer, zegt Stam, ik heb een broer die als kapitein gevaren heeft, maar thans niet meer op zee vaart. Hoe gaat het hem, och zeg mij kapitein, hoe gaat het hem? Zeer goed mijnheer, maar u schijnt nog al belang in hem te stellen, mag ik uw naam nogmaals vragen, ik heb die niet goed verstaan. Mijn naam is Prins, kapitein. O, mijnheer Prins, dan was u vroeger de vriend van mijn broer. Ja kapitein, de beste vrienden waren wij. Prins had zoveel te vragen, zoveel te vertellen, veel meer dan onze kapitein hem beantwoord kon. De gehele avond bleven zij bij elkaar, zodra de tafel geëindigd was, voegde Prins zich weder bij Stam en toonde zich een even goede vriend van hem als van zijn broer. Maar zei Prins eindelijk, mijnheer Stam of liever vriend Stam, ik reis morgen naar huis, kunt gij mij niet het genoegen doen met mij mee te gaan voor zo lang als u tijd over heeft. Mijnheer Prins, dat is voorlopig geheel onmogelijk, over enige dagen als ik tijd heb zou ik wel een paar dagen willen op offeren, maar thans gaat dat niet. Prins begreep dit maar al te goed, maar wilde toch zo graag nog meer, steeds meer, van zijn vriend vernemen, Het werd echter bepaald dat wanneer Stam enige dagen te missen had, deze hem een bezoek zou brengen.

Prins woonde in een klein plaatsje dat in een paar uur sporen te bereiken was. Toen de heren echter 's avonds scheidden, zei Prins, nee kapitein, ik vertrek morgen nog niet, ik zal morgen nog hier blijven. De volgende dag ging gezellig om, beide heren praatten veel. 's Avonds zei Prins hebt u uw broeder ooit over de familie Storm horen spreken? Welzeker, was het antwoord. O, vertel mij van hen, hoe is het hen verder vergaan nadat Leen naar zee was gegaan? Je broer heeft mij met alles in kennis gesteld. Wel mijnheer Prins of vriend Prins, ik zal u alle mogelijke inlichtingen geven wanneer ik u bezoek, wij worden hier teveel en te dikwijls gestoord voor een behoorlijk verhaal. Goed mijn vriend, maar reken er op, gij komt niet bij mij weg zonder dat ik alles weet. Hetgeen ik u vertellen kan en mag, wil ik gaarne doen.

De tweede dag na de eerste kennismaking ging Prins op reis naar huis of liever naar de plaats waar hij woonde, maar na enige dagen kwam hij reeds weer terug en sprak tot Stam, nee vriend, nu vertrek ik niet weer zonder u. Zeer goed vriend Prins, maar geef mij dan nog één of twee dagen de tijd. De volgende dag ging Stam 's morgens zoals gewoonlijk naar boord maar was ternauwernood aan boord of Prins verscheen ook. Nee kapitein, dat dacht je niet hè, ik moet dat mooie schip toch ook eens zien. Het is mij zeer aangenaam Prins. Ik dacht echter dat je reeds genoeg schepen gezien had. Ja kapitein, maar zo flink als deze zijn er toch zeker niet veel, tenminste ik zag ze nooit. 't Was werkelijk een zeer mooi schip en bovendien alles even

zindelijk en schoon, knap geschilderd zodat het een vrolijk gezicht en een sieraad der rede was.

Nadat de kapitein zijn bevelen gegeven had, zei hij tot de stuurman, ik ga voor een paar dagen met mijnheer Prins mee, maar kom toch spoedig weer aan boord. Stam pakte zijn valies en beide heren gingen niet alleen naar land, maar ook 's middags met de trein verder naar de plaats waar Prins woonde. De prachtige gezichten welke het land met de afwisselende bergen en valleien Stam aanbood waren voor hem iets nieuws. Prins lette er niet meer op, maar bromde gedurig, dat 's middags sporen niet uit te staan was. En hij, die reeds vrij dik geworden was in Indië, droogde zich dan ook gedurig het zweet van aangezicht en handen. De wagons die ook de gehele dag in de zon hadden staan braden, waren onverdraaglijk warm, daarbij genomen de rook, roet en stof die de open wagons binnendrong, was dit alles ook meer dan voldoende om naar het einde der reis te verlangen. Goddank, zei Prins dan ook toen hij de trein verliet en beiden in zijn lichte rijtuig stapten, waarop de koetsier achter plaats nam.

Na een korte rit van een half uur was men thuis en spoedig werd door beiden de badkamer opgezocht om zich van stof en rook te reinigen. De avond werd door hen gezellig doorgebracht. Enige vrienden kwamen hen bezoeken en onder vrolijke scherts en een whisky soda was na de avonddis de tijd spoedig omgegaan en toen de vrienden hen omstreeks elf uur gingen verlaten, zei Prins, de avond was wel gezellig maar ik had toch liever die heren niet gehad. Maar het maakt niets uit, nu moet gij mij morgen vroeg maar zoveel temeer verhalen. De volgende morgen kwam er weer bezoek en de bezigheden die Prins had veroorloofden dan ook geen lang onderhoud.

Toen ze echter samen waren zei Stam, hier vriend hebt gij een afschrift van de levensloop van de jongste der kinderen Storm, lees dit als gij er tijd toe kunt vinden, ik blijf denkelijk maar twee dagen hier, maar kom dan over enige dagen nogmaals om dit boekje terug te halen, als gij het gelezen hebt. Hij haalde het boekje uit zijn valies en overhandigde het zijn vriend en zei, ik geloof als gij dit gelezen hebt, weet gij meer dan ik je in een paar dagen kan vertellen, maar in elk geval moet ik het terug hebben. Met veel lust werd het door Prins gelezen, terwijl Stam zich in de tuinen voor die dag verpozing zocht en de volgende dag terug reisde. Maar gij, die dit ook wenst te lezen, dient dan de volgende hoofdstukken mede door te bladeren.

De jongste Storm

Toen ik in mei 1874 mijn examen als derde stuurman gedaan had en met de Mr. Jacob van Lennep mee naar zee zou gaan, had ik nog enige dagen disponibel en mijn onderwijzer raadde mij aan zolang naar huis te gaan, maar mijn beurs verbod mij uitdrukkelijk die reis te ondernemen. Mijn middelen lieten ook niet toe veel uit te gaan, ja liefst om het zo zuinig mogelijk aan te leggen. Geheel stil zitten was mijn gewoonte niet. Daar ik mij in die tijd mijn kindertijd en mijn vrienden zo goed mogelijk herinnerde, dacht ik, ach laat ik nu eens een boekje vullen over mijn beste vriend, Hein Storm, een jongen die voor mij steeds evenveel tijd en liefde overhad als voor zichzelf. Ik zal hem zelf laten spreken, zoals hij mij eens zijn geschiedenis verhaalde.

Wat voor mijn zevende jaar in de maatschappij geschied is, hiervan heb ik volstrekt geen herinnering. Van hetgeen voor die tijd in mijn geboorteplaats is voorgevallen weet ik bijna even weinig en wat bij mijn ouders in huis is voor gevallen, hiervan weet ik ook niet veel, maar daar mijn geheugen altijd zeer goed is geweest, weet ik toch van die jaren - mede door hetgeen ik later heb vernomen - mij zeer veel van die tijd te herinneren. Ik weet bijvoorbeeld dat ik een zusje had die zeer gaarne met mij ging wandelen en met mij en mijn broer, die twee jaar ouder is dan ik, ging spelen, dat ik dikwijls met haar hier of daar heen ging wanneer zij voor moeder of vader een boodschap moest doen en dat zij zeer lief voor ons was. Ja, zo klein ik toen ook was, thans nog stel ik mij dikwijls Lina voor ogen zoals ik denk haar toen gekend te hebben. Maar later is mij verteld dat Lina reeds stierf toen ik pas acht jaar oud was. Ja, het lieve kind heeft veel geleden. Door koude en ontberingen, dikwijls honger lijden waar tegen het zwakke meisje niet bestand was, werd zij aan ziekbed gebonden en liet de tering zijn eens gevatte prooi niet los. Ik was toen bijna acht jaar, Lina lag ziek te bed en haar zachte, vriendelijke stem zei dikwijls, lieve jongens, wil je nu gaan spelen, Lina is zo moe en wil zo graag slapen, wilt gij dus buiten gaan of stil zijn. Mijn oudste broer Ko was in die tijd ook thuis. Hij was van zee gekomen met een ontsteking aan zijn been en het was reeds lang dat zijn been onophoudelijk rustende, in doeken gebonden was. Hoe dikwijls zag ik onze lieve, goede moeder dan niet huilen en als ik dan naar haar toe liep, moe waarom huilt u, ik wil u immers geen kwaad meer doen, dan was het gewoonlijk, nee lief kind, dat weet ik wel, moe wil ook niet meer huilen en droogde gewoonlijk haar tranen met het voorschoot weg. Maar kwamen wij, Jacob, Willem en ik van het spelen terug en vroegen moeder, hebt u geen stukje brood voor ons, wij hebben zo'n honger, dan zagen wij gewoonlijk weer tranen in haar oog en dikwijls luidde het antwoord, kinderen je moet wachten, misschien brengt vader brood mee en werden wij half door slaap bevangen naar bed gebracht zonder boterham. Toen begreep ik natuurlijk dit gebrek nog niet.

Gerrit, een broer van ons die een paar jaar ouder was dan Lina, was toen zestien jaar en was kort tevoren zo gelukkig geweest op een scheepstimmerwerf bij Van Dijk als krullenjongen geplaatst te worden. Wat hij het eerste jaar zou verdienen, weet ik niet, ik geloof bijna niets, maar hij was toch geplaatst en dan ging het natuurlijk een volgend jaar beter en verdiende hij iets. Hij wilde zo graag timmeren, het ambacht van vader waar zo weinig zelfs geen onderhoud mee verdiend werd, verkoos hij niet. Op zekere dag dat wij weer samen speelden op straat, Willem zat op de stoep, want hoe flink hij ook later is geworden, toen kon hij, 9 jaar oud zijnde, nog moeilijk lopen, toen wij weer speelden op straat in het zandpad, zagen wij een tiental mensen een leer (ladder) dragen, zo voorzichtig mogelijk. Op deze ladder werd een man, een knaap, gedeeltelijk door een paar man vast gehouden. Nieuwsgierig liepen wij mede en hoorden vreselijk kermen. Die stem was ons bekend en helaas wat wij van anderen vernamen, werd weldra bewaarheid. Bij ons voor de deur der nederige woning in het steegje hield men op en de arme Gerrit werd voorzichtig naar binnen gebracht. Eén zijner benen gebroken. Ik ben niet in staat de ellende te beschrijven. De oudste broer bewegingloos op een stoel of liever een bankje zittende, die reeds in een paar maanden niet had kunnen lopen. Lina reeds

veertien weken lijdende aan de tering, waarvan gedurig het einde verwacht werd en nu Gerrit met gebroken been thuis gebracht. De woning bestaande uit één vertrekje waarin slechts een armoedig raam het licht toeliet, geen vuur op de vuurplaats of open haard voor verwarming en geen korst brood in huis om van te leven, daarbij nog te vroeg in het voorjaar en vader nog volstrekt geen verdienste. O, wie beschrijft de stille traan door die lieve moeder geweend. Wie kan haar gemoedstoestand teruggeven? Wie kan zich maar een klein beeld vormen van het-geen die moeder, onze innig geliefde moeder geleden heeft?

Deze dagen waren dan ook verschrikkelijk. Lina leed dubbel, eerst haar eigen leed en ziekte en dan moeder zo vol zorg en kommer te zien. Het duurde dan ook niet lang meer, toen wij op zekere morgen van de school kwamen en vader en moeder, zo ook de beide zieke broers zagen wenens en bij het bed van Lina gebracht werden, dat het weldra duidelijk werd wat de reden was van deze nieuwe wanhoop. Lina was gestorven en werd enige dagen daarna aan de koude aarde toeovertrouwd.

Het is waar dat Leendert, die nu ruim 18 jaar was en al enig geld verdiende, van tijd tot tijd iets overzond. Het was dan ook zo bitter nodig, Hij was de 4^e september 18 jaar oud geweest en was diezelfde dag voor achttien gulden in de maand gemonsterd, maar was nu reeds enige maanden op zee en in al die tijd was er natuurlijk niets ontvangen. Over zijn verjaardag schreef hij die dag het volgende, hetgeen ik later heb gelezen en hier tussen voeg:

Op mijn verjaardag de 4^e september achttien jaar zijnde, monsterde ik als lichtmatroos voor achttien gulden in de maand. Gemonsterd zijnde, ging ik met een scheepsmaat naar de Dam. Hier was het vreselijk druk. De oudste zoon van onze koning was diezelfde dag ook achttien jaar geworden. Deze monsterde die dag ook, zou ik bijna zeggen, maar dat durf ik niet. Nee hem werd van die dag af het jaarlijkse kapitaal toegezegd van vijftig duizend gulden. Wat verdeelt de goede God zijn gaven toch ongelijk. Zou hij het beter waardig zijn dan ik? Maar hij is de zoon van de koning en ik maar een jongen van een arme werkman. Een reden te meer om het mij te geven, mijn ouders hebben het veel meer nodig.

Maar ik keer tot mijn verhaal terug. Bij de bakker durfden wij niet meer om brood te vragen om dit later te betalen. Er stond reeds zoveel op het boekje en moeder wist niet wanneer zij enig geld van Leen kreeg en ook niet hoeveel zij dan kreeg en dit was toch het enige waarvan betaald kon worden. Maar het spreekwoord zegt, wanneer de nood het hoogst is, is de hulp nabij. Op de avond dat Gerrit thuis was gebracht, vader en moeder zwijgend bij elkaar zitten, wij alweer zonder boterham naar bed moesten, ging vrouw Funt, die ik straks een hoofdstuk zal wijden, de achterdeur uit, het was donker eer ging zij niet, maar zij wist wel waar heen. Zij had een bundeltje bij zich en klopte bij ons aan en stapte binnen. Vrouw Storm, hier heb ik enige winkelwaren voor u, ik kon alles niet dragen, zend dan aanstands Jacob om de rest te halen. Maar vrouw Funt (men wete dat op dergelijke dorpen ieder "vrouw" genoemd wordt, juffrouw is zeer zelden) van wie komt dat, wij hebben immers niets besteld. Nee vrouw Storm, maar diegene die het besteld heeft, heeft zeker goed begrepen dat het hier nodig was. Hij of zij of liever zij heeft er tenminste bij gevoegd, dat u gerust dagelijks het nodige mocht komen halen. Mijn ouders huilden van aandoening en vrouw Funt eveneens. Toen zij weg ging moest Jacob, die nog niet naar bed was met haar mee en bracht nog verschillende artikelen mee en wij kregen die avond toch ook nog een boterham.

De volgende dag kwam die goede vrouw terug met enige versnaperingen voor de zieken. Maar vrouw Funt, waar zullen wij dat alles van betalen en wanneer? Als wij dood gaan is geen onzer meer iets nodig en als wij blijven leven zal alles ook wel betaald worden, niet waar jongens? Als gij groot zult zoals Leen dan wordt het anders! Als Jacob van school af is vrouw Storm kan hij bij ons in huis altijd wel iets uitvoeren en verdient dan licht een kwartje

in de week bij mijn man. Het is waar, hij moet wel dagelijks of tenminste driemaal in de week de krant naar die boer heen brengen, maar dat kan even goed, daar is altijd wel tijd voor over.

Een krant van een buurman werd ons aan huis gebracht, mocht voor niemand gelezen worden, maar moest dan voor tien cent per week driemaal naar een boer op een uur afstand gebracht worden, die natuurlijk oud nieuws te lezen kreeg en daarvoor denkelijk duur genoeg aan die buurman betaalde, maar de boer woonde in Oostfriesland en was bang een vierendeels jaar, een kwartaal, voor uit te betalen, daarbij de porto, het was immers te gek om dat alleen aan de drukker en uitgever van de Provinciale te geven. Het is waar, ik heb in alles een trouw geheugen en weet dan ook nog zeer goed dat ik tussen schooltijd dikwijls met Jacob mee mocht lopen. Het gebeurde genoeg dat Jacob of Lina, toen zij nog gezond was, Willem en ik samen gingen en dikwijls bevreesd werden voor het jonge vee, wanneer deze zo dartelsprongen en dan zetten wij het op een lopen en kreeg de boer dikwijls de krant eerst de volgende dag.

Wie vrouw Funt was.

Op het dorp Nieuweschans staat een bijzonder vreemde toren, kerkoren zou men in de meeste plaatsen zeggen, want bijna overal vindt men dan toren op of alleen staan bij een kerk, men noemt hem daar doorgaans kloktoren. Op een klein huisje, een woonhuis is de toren met zijn puntige spits waarop de verroeste rode haan staat, gebouwd. Of de toren werkelijk op dit huis gebouwd is en of het huis om de toren gebouwd is, weet ik niet. Dit huis op de hoek van de Voorstraat is een winkelhuis, tenminste reeds van mijn jonge jaren af er voor ingericht.

Funt, die hetzelfde bedrijf uitvoerde als mijn vader, had geen kinderen, maar evenmin werk als mijn vader. Zij bewoonden een gehuurd nietig huisje, maar toen het winkelhuis "de kloktoren" door sterfgeval onbewoond was, was Funt met zijn ijverige vrouw zo gelukkig geweest dit huis te huren met toestemming om er een winkelzaak in te houden. Wie zou er eigenlijk beter voor geschikt geweest zijn dan vrouw Funt? Vriendelijk, hulpvaardig, steeds zelf achter de toonbank, want kinderen hadden zij niet, een zoon die zij gehad hadden, was overleden, was het een waar genoegen door die vrouw geholpen te worden. De zaak ging verbazend vooruit en weldra waren zij genoodzaakt een ander huis te huren want de kloktoren was te klein. De verdiensten waren dan ook zo toereikend geweest dat de winkelier een flink groot winkelhuis kon kopen en daar had de bedrijvige winkelierster weldra zoveel verdiend dat zij voor welgestelde ingezetenen konden doorgaan.

Maar nu was het eerst recht een lust deze vrouw achter de toonbank te zien. Daar kwam bij voorbeeld een arm meisje of knaap voor de toonbank, terwijl zij een ander hielp of bediende. Wat moet je hebben lief kind? Wanneer de kleine de boodschap zei was het gewoonlijk, ik zal haar maar eerst even helpen, haar moeder kan zo lang niet wachten, niet waar kind, moeder moet zeker nog uit werken of loop nu maar gauw naar huis, je moet immers nog naar school of denkelijk moet je aanstands weer op je zusje passen, nietwaar? Nu wees maar voorzichtig en laat haar niet vallen. Ziezo kindlief, ga nu maar heen, maar wacht, geef dat aan je kleine zus, fluks werd een tuitzakje met enige vijgen of rozijnen gevuld en dikwijls gleed in dat zelf de zakje de vijf centen of het dubbeltje, hetgeen de kleine voor een boodschap had mee gekregen voor haar moeder terug, voornamelijk 's winters. Ja, die vrouw wist waar en wie het nodig had. Het was dan ook geen wonder dat men haar overal prees. Maar diegenen die des zomers flink geld verdienden, kregen des winters, wanneer alles gedurende de zomer was opgemaakt, ook soms van haar vermaningen, voornamelijk wanneer er dan bij haar om voor-schot of borgen gevraagd werd waar in de zomer doorgaans weinig van werd terug betaald.

De winkel ging flink vooruit en nu kon baas Funt ook wel werk krijgen en dikwijls gebeurde het dan ook dat Storm voor hen enige dagen hulp moest verlenen of het werk voor hem moest verrichten en daardoor wat verdiende, voornamelijk deze zomer volgende op het reeds vermelde bedrukte voorjaar. Vrouw Funt heeft natuurlijk ook haar vijanden gehad en over haar was de laster onmeedogend genoeg ook zijn mond te openen, maar wat er ook van haar gezegd is, ik durf bijna zeggen als laster, daarom durfde zij haar hoofd toch steeds recht te houden en steeds zal er denkelijk door de familie Storm met liefde over haar gesproken worden als een beste, deugdzame vrouw.

Van alles wat

Vrouw Funt zei, als Jacob van de school af is, maar Jacob was pas dertien jaar. Het is waar, hij verlangde genoeg om van school te gaan en ook iets te verdienen en hoorde ik hem eens zeggen, als je dan bij een ander in de kost bent, nou dan lijdt je toch ook geen honger, maar dit zei hij alleen tegen mij. Hij zou dit niet gaarne zeggen, dat vader of moeder het hoorde, hij wist te goed dat het hen, voornamelijk moeder, zeer veel verdriet deed als er geen voeding in huis was. Gerrit begon langzaam, zeer langzaam te genezen. De kist of liever de kribbe die door de timmerlieden nog diezelfde avond van het ongeval gebracht werd, waarin hij uitgestrekt in het gipsverband moest liggen, had al zolang dienst gedaan en nog altijd lag hij daarin. Eindelijk was hij zover dat hij door de geneesheer voor hersteld werd verklaard. Maar hoe was hij toen? De dokter of geneesheer verklaarde dat door verloop van tijd het been nog wel beter kon worden, tenminste zou versterken, maar thans strompelde de ongelukkige knaap op twee krukken voort en onze lieve ouders zagen dan ook steeds met betraande ogen hun vroeger zo bloeiende jongen de deur uit strompelen. Hijzelf bleef er nogal opgeruimd onder en zei steeds, och moeder, de dokter zegt immers, het zal nog wel terecht komen, dus maar goede moed houden. Maar eens, oh ongeluk, later konden zijn ouders en wij allen het geluk noemen, gleed zijn kruk op één der stenen in het ongelukkige benenbreker straatje opzij en Gerrit viel met het gevolg dat zijn been op dezelfde plaats brak. Een andere geneesheer werd op kosten der gemeente ontboden en het been werd opnieuw gezet. Opnieuw was hij voor lange tijd aan zijn kribbe gebonden, maar was toen genezen. Wel moest alles eerst even voorzichtig gedaan worden, stap voor stap lopen, maar zijn been was goed genezen en de krukken voorgoed opzij geworpen. Heiko was in die tijd ook genezen en was reeds weer naar zee.

Maar wat moest Gerrit nu leren. Hij was nu zeventien jaar geworden en kon daarom niet langer ledig lopen. Een neef van moeder was schilder en woonde op enige uren afstand. Het geluk wilde dat hij voor drie jaar vast geplaatst kon worden, echter zonder iets te verdienen. Hij kon echter geen plaatsing krijgen voor het volgende voorjaar. Ik weet wel, dat hij zijn drie jaar daar niet geheel heeft uitgediend, maar weet de reden niet waarom hij er voor de bepaalde tijd weg ging. In deze tijd viel hij in de loting, was echter zo gelukkig een vrij nummer te trekken. Maar bij de keuring bleek dat de zoon (een flinke knaap) van de burgemeester, die het lot niet zo gunstig geweest was, werd afgekeurd, ik geloof voor bijziendheid, astma, toevallen en zo iets bij elkaar, waar zowat niets van waar was en onze Gerrit moest invallen voor hem. Ofschoon hij zijn been tot tweemaal gebroken had, werd hij toch goedgekeurd terwijl een ander voor onbekende ziektes werd afgekeurd. Maar een zoon van een dorps hoofd kan toch geen soldaat worden!

In die tijd woonden wij in een andere straat. Leen en Ko voeren op verschillende schepen beiden in China. Beiden deden zij zoveel mogelijk hun best om door enig geld te zenden thuis het gebrek te helpen dragen. Maar Ko kwam gedurende die reis aan de pokken te sterven, het geen weer een zware ramp voor onze ouders was. De jaren vliegen echter voorbij. Leen was terug gekomen en had met goed gevolg examen gedaan als 3^e stuurman en binnen de tijd van zes maanden was hij voorzien van zijn diploma van 2^e stuurman der grote vaart. Hij was jong en tevens wegens grondige praktische en theoretische kennis zeer geprezen. Op een schip als stuurman zijnde te Buenos Aires werd zijn gezagvoerder op een ander schip overgeplaatst en moest Leen zijn plaats innemen en het schip naar Antwerpen terug varen. Hier werd hij door een andere kapitein, die tijdelijk zonder schip was, afgelost, maar door goede hulp en voortspraak was Leendert binnenkort kapitein en ging op 25^e jarige leeftijd met een nieuw gebouwd schip naar zee.

Gerrit was sedert die tijd reeds een flinke gezel en voerde toen reeds de gedachten met zich mee zich weldra zelf als schildersbaas te vestigen. Jacob wenste timmerman te worden maar het was hem niet gelukt, reeds twee zomers had hij dan bij dit en dan bij dat bezig geweest,

maar telkens was hij 's winters en in het voorjaar thuis tot zijn innige spijt. Nu was hij echter deze winter bij Funt in dienst, hielp in de winkel, schilderde en leerde het schilderen en kreeg hiervoor steeds meer lust.

Gedurende de tijd dat Leendert leerde en moest trachten verder te komen was het zeer moeilijk voor hem om veel voor zijn ouders te doen, maar de huishouding was toen reeds kleiner. Jacob was reeds 17, Willem 15 en Hendrik, de jongste, bijna 14 jaar. In het voorjaar was het het moeilijkste en dan werd er met een weinig aardappelenhandel getracht iets te verdienen, maar hierover dien ik later te schrijven. Willem, die bij uitstek goed kon leren, werd opgeleid voor het onderwijs, werd kwekeling, maar verdiende de eerste jaren niets, hetgeen hem zeer hinderde. Onder die tijd was mijn oudste zuster (ik schreef vroeger reeds dat de beide oudsten bij vreemden waren, één der oudsten of liever de oudste van deze zusters, die reeds zeer vroeg in Amsterdam bij familie was opgenomen) thuis terug gekeerd, zij kon het niet langer uithouden altijd buiten huis te zijn en toen Lina was overleden, was dan ook kort daarna besloten dat zij terug zou komen, hetgeen eerst een paar jaar daarna geschiedde. Maar ik wilde je beste vriend, van mijzelf iets vertellen en daarom Stam, begin ik een volgend hoofdstuk.

De eerste jaren van Hein

Ik spring hier het tijdsverloop van mijn zevende tot mijn dertiende jaar voorbij, omdat ik die gedeeltelijk in korte trekken gemeld heb en nauwkeurig zelf mij alles niet herinner. Ik ging naar school, maar driemaal elke week kwam ik gewoonlijk 's morgens te laat op school en kreeg dan straf, maar hierover bekommerde ik mij zeer weinig omdat ik de reden terdege wist en die, natuurlijk in eigen ogen, goedkeurde.

De rentenier Smedes, vroeger molenaar in de gemeente, was gedeeltelijk door eigen werk en gedeeltelijk door erflating rijk geworden, deze leefde met een dienstmeid en een oude dienstmeid of vrouw, die de huishouding bestierde. Enkele dagen of liever drie keer per week werd de Provinciale Courant aan hun huis gebracht door de postmeester of dienstbode. Ofschoon familie was de vriendschap zeer slecht en wilde de oude rikaard niet toestaan dat zijn dienstmeiden het blad na de lezing terug brachten. Nee, had de oude heer met lezen gedaan, dan werd de Provinciale over een koperen roede voor het raam gehangen en was dit een sein voor mij om naar de deur te gaan en twee centen te verdienen voor het bezorgen van de courant bij de naaste buren. De dienstboden konden immers kou op doen met over de straat te gaan, dan was het immers beter dat er die jongen een half uur in de kou op stond te wachten.

Op een mooie morgen na een felle winter kom ik weer aan de deur om de courant te ontvangen. Ga je niet naar school, mijn jong? Ja juffrouw, zo werd de oude meid door mij steeds genoemd, maar ik wou liefst eerst de courant bezorgen. Maar nu komt ge immers te laat op school, krijgt ge dan geen straf? Ja juffrouw, ik krijg er altijd straf voor en als mijnheer wou zorgen de courant voor negen uur gelezen te hebben dan liep ik die straf mis. Wilt u mijnheer niet verzoeken om voor negen de courant te geven? Daar zal ik voor zorgen ventje, zei de goede vrouw. Ik wist namelijk dat de oude heer weinig zien kon en het blad steeds door haar moest worden voorgelezen, natuurlijk voor haarzelf de meeste tijd aan de advertenties besteedde. Of zij nu in het vervolg de oude heer maar de helft voorlas of dat zij voor zichzelf de advertenties minder las, weet ik niet, maar de courant werd voor negen uur bezorgd en ik liep de straf mis en verdiende bovendien twee centen.

Op school was ik niet de minste, mijn vriend Jansen sprak ik later te Batavia dikwijls over hoe wij steeds tegen elkaar gewerkt hadden. Helaas mijn vriend stierf enige dagen geleden (september 1895) zeer plotseling. Was het nu voorjaar en de weg naar W. was niet al te vuil, dan moest ik met Jacob en moeder mee en werd door ons van W. een hectoliter aardappelen gehaald. Jacob was een sterke knaap en droeg de helft, de rest werd door moeder en mij verdeeld en de zwakke vrouw moest nog meer dan eens rusten omdat de weg van een uur gaans haast te moeilijk werd. Deze aardappelen werden dan verkocht en in het geheel was dertig cent verdien.

Zoals meest alle jongens mocht ik graag timmeren, hier of daar een spijker slaan, natuurlijk op een plaats waar de meeste schade teweeg werd gebracht of zaagde, als ik een zaag vond, overal in. Zo gebeurde het dat ik eens met vader mee mocht gaan naar een molenaar, die op een watermolen zijnde tevens het bedrijf van timmerman uitvoerende. Ik vroeg Tjabben, zo heette hij, of ik niet in de winkel wat mocht timmeren. Wel zeker Hein, ga je gang maar, maar je moet niets vernielen. Ik beloofde dit bepaald niet te zullen doen en ook had ik het volstrekt niet met het oogmerk gedaan om te vernielen, maar kreeg al heel spoedig verbazend knorren zowel van vader als van Tjabben. Wat had ik nu eigenlijk gedaan? Wegens de weinige wind die er was had men de grote schroef ontkoppeld en werd het water alleen met de kleine schroef opgepompt. Om de schroef te ontkoppelen nam men uit het kam wiel van de grote of kleine schroef, dit weet ik niet precies meer, acht tanden of kammen weg, die dan later weer met een sluitstuk werden ingezet. In mijn onwetendheid had ik nu twee van deze hardhouten kammen stuk gezaagd, ging bezweet naar binnen en zei, dat hout is hard hoor, ik heb er nog

maar twee stuk. Wat heb je dan gedaan jongen? Ik heb brandhout gezaagd en heb die harde klossen daarvoor genomen. Ontevredenheid en bestrafting volgde en vader bromde de gehele weg naar huis terug. Dat ik voor eerst bij deze vrienden van vader niet meer durfde te komen is licht te begrijpen.

Op dertienjarige leeftijd verliet ik de school. Dat altijd schoolgaan was ook zo vervelend, maar ach, thans nog spijt het mij dat ik niet nog enige jaren meer naar school ben geweest. De avondschool mocht ik als ik tijd had nog bezoeken, liever gezegd ik moest zulks en kreeg dan van Willem thuis aanmerkingen, sufferd weet je dat niet meer, ben je alles reeds vergeten? Zo erg was het echter niet, hij leerde voor het onderwijs en leerde steeds meer, terwijl voor mij stil staan achter uitgaan was. Van de school af zijnde en nog te klein en te jong om bij iets te gaan, zo als men daar ter plaatse zegt, met andere woorden te klein om reeds bij een ambacht te gaan, niemand wilde of kon zo'n kereltje gebruiken. Ik hielp dus een tijd lang mee een weinig in de tuin werken, een gehuurd stuk grond waar enige groenten in verbouwd werden. Wieden, soms iets verplanten, een weinig poten, vermoeid en hongerig thuis komende, was ongeveer alles waarmede ik mij bezig hield. Soms van deze of gene boer die met zijn sjees of tweespan op het dorp kwam het paard vast houden (wanneer hij zelf een kop koffie of zijn elf uurtje gebruikte) en hiervoor een dubbeltje te ontvangen, soms met andere jongens stil naar het diep, liever gezegd de vaart lopen en stil uit de kleren gekropen en een flink bad genomen, waarvoor ik dan thuis komende, wanneer vader of moeder het wist, doorgaans niet alleen knorren maar ook bestrafting ontving.

Dit lieve lue leventje had reeds een poos geduurd toen de postmeester een facteur nodig had. De oude postmeester was ontslagen en Jan Krüger die op zijn twee krukken het bezorgen der brieven deed, mocht dit ook niet meer doen. Deze Krüger, gewoonlijk baas Krüger genoemd, was schoenmaker van beroep, verdiende hier echter zo weinig mee, dat hij er verscheidene baantjes bij waarnam. Hij was nachtwacht en flikte in de uren der nacht wanneer de ronde was afgelopen de oude schoenen tezamen. Hij was bovendien omroeper wanneer er iets bijzonders gebeurt moest worden, zelfs voor alle kleinigheden moest hij met de grote bel bij de straat lang luiden en door een verbazend geschreeuw er de burgers op het nieuws attent maken. Maar ik wil van hem niet schrijven, de goede man die voor vele luitjes ook zowat schrijver was, brieven moest opstellen en feitelijk door meest alle luitjes goed gezien was, is echter al lang dood.

Weldra was ik aangenomen om de brieven te bezorgen. Hiermede verdiende ik een gulden in de week en moest daarvoor tweemaal daags enige uren in het dorp en op de Hamdijk rond lopen. Het was juist een werkje voor mij en ik deed het met lust, maar wanneer het zo bitter koud was en ik door regen en wind moest marcheren, zei vader dikwijls, het is toch veel te weinig een gulden per week. Een geruime tijd had ik dit echter gedaan en het beviel mij goed. Soms kreeg ik van deze of gene boer, voor wie ik een boodschap had gedaan, enige centen of een dubbeltje en dikwijls wanneer het koud was kreeg ik van de éne of andere dienstmeid, die ik iets uit de winkel had gekocht, een flinke boterham en jong zijnde smaakte mij zulks uitstekend.

En met Nieuwjaar? Ja, toen ging ik natuurlijk geluk wensen en de éne boerin vroeg mij wat heeft vrouw Dingess je gegeven? Men houde het mij ten goede dat ik bij de zuinigste vrouwen wel iets overdreef en zei van haar kreeg ik vijftig cent. Hè jong, wat zeg je, zoveel? Ja vrouw, u moogt haar gerust vragen. Dit werd natuurlijk niet gedaan, maar om toch beter te zijn, ontving ik dan nog een dubbeltje meer en hierdoor was Nieuwjaarsdag in staat voor nieuwe schoenen en een broek te zorgen.

Maar de burgermeester, die tevens postmeester was, kon of liever mocht deze beide betrekkingen niet langer waarnemen, reden daarvoor weet ik niet. Vroeger was een dorpshoofd bur-

gemeester voor twee plaatsen, maar voor enige jaren niet meer. Deze was destijds een jong en terdege ontwikkeld man en leeft nog steeds ofschoon oud zijnde in dezelfde betrekking, dus geenszins dezelfde voor wiens zoon Gerrit soldaat moest worden. Maar met de vele werkzaamheden die destijds te Nieuweschans voor vielen, was de gemeente en bevolking dusdanig toegenomen dat er een goed en degelijk burgerhoofd voor nodig was. Enige honderden polderwerkers en ambachtslieden die er werkzaam waren, brachten soms veel drukte en ruimte te weeg. Maar het gevolg van deze drukte en beweging was dat de postmeesterei in andere handen overging. Hiervoor werd een andere persoon benoemd en een andere bode, meer bejaard, werd aangesteld.

Ik liep weer rond, niets doende. Maar verscheidene knapen, meest iets ouder of groter, hadden bij de werkzaamheden op het dorp aan het station werk gekregen en verdienden enig geld. Ik vroeg aan mijn ouders of ik ook niet zou trachten hierbij werkzaam te worden. Wel zei vader, probeer het een week, kan je het niet doen, dan houd alles weer op. Ik vroeg aan de onderbaas Visscher, mijnheer hebt u ook werk voor mij, kunt u mij in dienst hebben? Wel klein postmeestertje (zo noemde hij mij doorgaans als ik brieven bracht) ik heb al een paar dagen op of voor een jongen uitgezien die bij de fabriek kan helpen. Wat moet je verdienen? Ik weet niet mijnheer wat ik verdienen kan en als ik enige dagen in het werk geweest ben, kunt u dat zeker zelf best beoordelen. Flink geantwoord ventje, ga maar eens mee. Bij de stoomwaterpomp, die hij fabriek noemde, zei hij, meester je vroeg mij om een jongen, kan je deze kleine gebruiken? Onze kleine besteller, zeker mijnheer, zeer gaarne.

Een week was ik hierbij in dienst, toen de betaling van het werkvolk geschiedde. Ik bleef evenals de andere jongens ook wachten in de hoop ook iets te ontvangen. Het was dus een vreugde voor mij gelijk met het machinepersoneel geroepen te worden en toen men mij vroeg, wat heb je verdien en ik antwoordde dat weet ik niet, zei baas Visscher, drie gulden per week voor hem en zei erbij, kereltje je moet wachten, ik wil je straks spreken. Het betalen was afgelopen en ik werd op het kantoor geroepen en verscheen voor baas Visscher en een zekere mijnheer Hajéé, een kort, gedrongen, corpulent persoon, bouwmeester der werkzaamheden. Zo baas Visscher is dat ventje degene die je mij thuis voor boodschaploper en bediende bezorgen wilt? Ja mijnheer. Goed, wel ventje kunt gij je als een fatsoenlijk, deugzaam en eerlijk kereltje gedragen en bij mij thuis zijn? Ja mijnheer, het eerste hoop ik te kunnen en het laatste gedeelte uwer vraag hoop ik naar uw genoegen te volbrengen. Ferm mijn jongen. Ik moest nu voor mevrouw, een allerbeste dame, hout halen van de werf (hiervoor was een extra kruiwagen gemaakt), hout hakken, het tuintje in orde houden, boodschappen voor mijnheer doen, met betaaldagen geld wisselen en met mijnheer meelopen, het geld hetgeen ik niet dragen kon op de kruiwagen naar het kantoor brengen enz. enz., in het kort alle kleine werkzaamheden uitvoeren die door mij te doen waren, hiervoor verdiende ik drie gulden per week en dikwijls zei mevrouw, wanneer hier of daar een pretje voor jongens was, Hein ben je met je werk gereed, dan moet je hedenmiddag dunkt me maar vrij af hebben en ontving ik dan dikwijls nog enig zakgeld van haar. Ventje als je vader geen aanhoudend werk heeft, laat hem dan eens bij mij komen. Zeer goed mijnheer. Zie daar, dat was een zomer dat vader steeds werk had en ik bovendien geld verdiende.

In oktober toen het spoor gereed was vertrok mevrouw (kinderen hadden deze beste mensen niet) en kort daarna vertrok mijnheer. Mevrouw had reeds enige keren gezegd, Hein zou je niet met ons mee willen gaan en door mijn man willen worden opgeleid? Zeer gaarne mevrouw en opgeruimd liep zij de laatste dag naar mijnheer en zei, ja man, hij wil met je mede. Zo kereltje, kom dat doet mij genoegen, ik zal er met je vader over spreken. Hij deed zulks ook en toen hij wegging en ik zijn valies naar het spoor bracht zei hij (na afscheid der anderen genomen te hebben) en nu waar is mijn kereltje? Ik stond een weinig afzonderlijk. Als ik je over enige tijd schrijf om naar Amsterdam te komen, wilt gij dat? Zeer gaarne mijnheer.

Nu reken er dan op geheel bij mij als zoon thuis te zijn en in mijn bezigheid te worden opgeleid. Hier mijn jongen heb je wat zakgeld, mij enige guldens gevende en nu tot spoedig weer ziens vaarwel. Maar ik heb de goede lui nooit weer gezien. Om welke reden weet ik niet, maar nooit heb ik bericht ontvangen om te komen en na betrekkelijk korte tijd is de heer Ha-jéé overleden.

Ik liep dus de wintermaanden weer, bijna niets te doen, rond. Soms verdiende ik vijftig centen door mede te helpen het rundvee der veehandelaars te drijven, soms verdiende ik iets met andere boodschappen, ging met vriezend weer schaatsen rijden en toen het voorjaar en de bouw der landbouwers, ploegen enz. begon, zat ik dikwijs voor vijf en twintig centen voor de gehele dag van 's morgens vroeg tot 's avonds laat op de voorloper, dat wil zeggen op het voorste paard. Twee paarden moesten in plaats van naast elkaar, voor elkaar lopen om het winterkoren, waar tussen geploegd moest worden, niet te vernielen. Op zekere zondagmorgen zei vader, kom Hendrik wij gaan hedenmorgen naar Bellingwolde, daar woont iemand die ik voor enige dagen gesproken heb en waar je mogelijk in dienst kunt komen om het timmeren te leren. Ik weet wel dat je liever zeeman wilt worden, maar Leen blijft met zijn schip zo lang weg dat je daar niet op kunt wachten, andere gelegenheid is er hier niet voor je en ledig lopen kunt ge niet langer. Ofschoon ik steeds hoopte dat Leen binnen kwam en zou schrijven, laat Hein overkomen, toch wist ik te goed dat zolang hij buiten Nederland voer er weinig hoop voor mij was, ik keurde dus het besluit van vader zeer goed en wij kwamen pratende te Bellingwolde aan. De timmerman bij wie wij aan huis kwamen, had juist die dagen een flink karwei aangenomen en moest daarvoor verscheidene knechten gebruiken. Zo baas Storm, is dat de jongen. Ja Snater. Hij is wat klein, maar als hij maar "kibbig" is. Wat hij daarmee bedoelde wist vader evenmin als ik maar werd mij enige dagen daarna duidelijk. Dan zal het wel gaan. De verdienste zou zeer weinig zijn en de volgende morgen moest ik reeds in dienst treden en een paar dagen daarna vertrok ik en de anderen met enige wagens met gereedschappen, beddengoed, kleren der werklieden enz. enz. naar Midwoldepolder, waar een boerenhuis naar de grond moest worden gegooid, feitelijk gesloopt, om daarna een nieuwe woning op die plaats te zetten. Spoedig werd alles in een daarvoor ingerichte keet of hut afgeladen. De dienstmeid die eveneens mede was gegaan, moest voor het rangschikken en later voor het in orde houden en voeding zorgen.

De kleine, rood gekleurde baas met een verdachte neus, was altijd even druk in beweging, bromde op dit, schold op dat, vloekte dikwijs als een bezetene en was bijna nooit tevreden. Schold als hij opstond en bromde en vloekte eveneens als hij ging slapen. Anderen mochten hierom somtijds lachen, maar ik die nooit zoets gehoord had, vreesde voor hem als voor een spook. Het slopen was reeds druk bezig en ik moest stenen bikkelen, dat is de op een hoop geworpen stenen moesten van kalk en vuil gezuiverd worden om later weer gebruikt te worden. Ik deed natuurlijk mijn best zoveel mogelijk, maar was niet in staat om dagelijks zo veel schoon te krijgen als de metselaarsknechten, die aan deze werkzaamheden gewoon waren. De eerste dag hoorde ik dan ook reeds, wat ben jij voor een jongen? Je vader zei nog al dat je "kibbig" was, maar dit lijkt niets, lui ben je. Je verdient het eten niet, het zout niet eens, dat moet ik geweten hebben. Dit werd dagelijks erger en de gewone uitdrukkingen gingen weldra met de nodige vloeken gepaard voornamelijk wanneer het tegen die tijd liep dat de bitter dienst had gedaan. Dikwijs kon ik de stenen niet zien wegens de tranen die met zulk schelden en vloeken te voorschijn kwamen. Ruim een week ben ik bij die man geweest, toen op een middag hij weder zo vloekte en schold dat zelfs één zijner jongens tot hem zei, vader u maakt het te erg, die kleine is zo min niet als u hem maar laat begaan en niet voortdurend op hem bromt. Toen scheen de man wel razend te worden. Kort of liever een ogenblik daarna toen ik de baas niet zag, liep ik stil naar deloods, knoopte mijn bundeltje kleren in een zakdoek en liep weg. De weg kende ik wel, maar ik moest omstreeks vier uur lopen. Onderweg dacht ik

zouden alle bazen zo slecht zijn? Nee, dat kan toch niet. Ik had van Leen's mishandeling vroeger ook wel iets gehoord en toch ook wel gehoord dat er nog betere mensen waren.

Na ongeveer een uur gelopen te hebben kwam ik te Oostwolde. Hier woonde de baas waarbij Jacob in dienst was. Zou hij thuis zijn? Ik twijfelde hieraan maar ging toch naar diens woning, ik wist vrouw Van Zeulen was een goed mens. Jacob was niet thuis maar kort in de nabijheid werkzaam. Hij werd dadelijk geroepen. Zo ben je weg gelopen, ja ik dacht het wel, zei hij, ofschoon ik er niet tegen vader over gesproken heb, maar wat nu Hein? Ik weet het niet Jacob, zou vader niet boos zijn? Nee, waarom, dit was vooruit wel te zien, maak je daar maar niet bang voor, dat zal zo erg niet zijn. Dit was een gerust stelling voor mij toen ik terug ging naar huis, maar onderweg dacht ik wat moet ik nu toch beginnen. Schreef Leen maar dat ik mocht overkomen om met hem naar zee te gaan. Bij hem zou het toch wel niet zo slecht zijn als bij sommige schippers? Thuis komende was vader nog niet van de arbeid, moeder was juist als alle moeders zeer toegeeflijk zodat er al slechts zeer weinig over gesproken werd toen vader thuis kwam. Hij werd echter gevuld door iemand anders, een timmerman waaraan vroeger reeds gevraagd was of hij mij in dienst kon nemen. Baas Storm, loopt je jongen nog altijd rond. Ja baas Timmer, hij is weer thuis, ik zal het je vertellen en mijn wedervaren werd hem verteld. Nu dan moet hij morgen maar bij mij komen, verdienen doet hij voorlopig niets, dit zullen wij later wel zien.

Deze waren twee broers die de zaak voor een zeer oude vader voort zetten. Hier werd niet gevloekt of gescholden, dit waren werkelijk flinke bedaarde lui, men was tevreden met hetgeen ik volbrengen kon en hetgeen ik niet wist, werd mij geleerd en des zaterdagmiddag werd mij gewoonlijk gezegd, Hein ga maar naar de winkel, was en kleed je maar en ga dan maar naar huis, morgenavond terug komen hoor. En was ik dan gereed om naar huis te gaan, dan werd ik door de meid bij de oude vrouw geroepen (een oude vrouw van ruim 80 jaar, de moeder der beide broers) en zei deze, ik hoor dat mijn jongens goed tevreden zijn, dat zie ik graag mijn jongen, hier heb je wat zakgeld voor de zondag. De eerste weken kreeg ik zaterdags reeds f 0,50 en later altijd een gulden. O, wat ik dan verheugd naar huis ging en wat waren de twee uren die ik lopen moest, dan spoedig voorbij. Verscheidene weken of liever enige maanden gingen zo naar genoegen voorbij maar toch wist ik reeds voor die tijd dat als het werk tegen de herfst begon te verminderen, dat ik dan voor goed naar huis kon gaan.

Toen ik op zekere zaterdagavond thuis kwam vroeg vader mij, heb je wel lust in het timmermansleven of verlang je nog altijd naar zee? Naar zee, was natuurlijk mijn antwoord, was Leen maar eerst binnen. Leen is binnen, is met zijn schip in Amsterdam en heeft ons geschreven dat je mag overkomen, hier lees zelf. Ja waarlijk, daar stond het, heeft Hein nog altijd lust om zeeman te worden, dan moet hij zich maar gereed houden om in het laatst de volgende week over te komen naar Amsterdam. Geen mens gelukkiger dan ik.

De volgende dag ging ik naar baas Timmer, bedankte hem en vertelde hem alles. Het spijt mij Hein, lang kon ik je wel niet meer in dienst hebben, maar het volgend voorjaar had ik je toch graag weer werk verschaft en had gij ook loon verdient. Maar nu je heengaat is het ook goed en hoop ik dat je een flinke kerel mag worden, waaraan ik echter niet twijfel. Van de oude moeder ontving ik nog enig zakgeld en zei de goede vrouw, denk er om mijn jongen, jongens die deugdzaam zijn en blijven, die oppassen en hun plicht voor God en mensen doen, die komen vooruit in de wereld, dat worden flinke mannen, van anderen komt doorgaans weinig te recht. Wil je dikwijs aan de woorden van een oude vrouw denken? Dit beloofde ik natuurlijk en heb het tot dus ver ook dikwijs gedaan.

Maar waarom wens je toch volstrekt naar zee, mij dunkt je weet wel dat de jongens aan boord het nogal zwaar te verantwoorden hebben. Ja, waarom wilde ik eigenlijk naar zee? Wist ik dit

zelf wel, had ik niet al genoeg vernomen hoe dat jongens gewoonlijk behandeld werden of liever mishandeld werden? Tenminste in die tijd, later is genoeg getoond dat goede of eigenlijk geschikte jongens, die niet moeilijk in het leren zijn, die spoedig iets begrijpen, zindelijk zijn en in hoofdzaak gehoorzaam, dat zulke knapen gewoonlijk een zeer goed leven hebben. Dat een domme matroos dikwijls een jongen, die voor hem een net adres op een brief kan schrijven of soms een brief voor hem moet schrijven of stellen, bijna behandelt als zijn meerdere. Mishandeling schrikte mij niet af en bij Leen aan boord zou dit ook zo erg niet zijn. Ik wenste naar zee om spoedig in de gelegenheid te zijn voor eigen onderhoud te kunnen zorgen, om spoedig iets te verdienen meer dan ik zelf nodig had, om iets bij te kunnen dragen voor onderhoud van vader en moeder, wanneer zij in het geheel niet meer in staat zouden zijn iets te verdienen of tenminste veel te weinig om van te leven. Een timmerman dacht ik kan - tenminste in 1868 – niet meer dan één gulden vijftig per dag voor de zomermaanden verdienen, des winters was dit veel minder, kon ik nu zover vorderen dat ik door verder te leren eens stuurman werd, dan verdiende ik natuurlijk vijftig of zestig gulden per maand (later meer), bovendien kost en inwoning, dus dit was veel beter. Ik behoefde alles niet zelf te gebruiken, dacht ik en kon dus altijd nog al iets voor thuis afzonderen.

Ik zei dit echter niet alles tegen deze goede lieden, maar nam afscheid van hen. Tot dusver heb ik hen nooit terug gezien. De oude luitjes zijn gestorven en de jongens, de beide waarnemende timmerbazen, ik weet niet of zij nog bestaan, of zij nog leven, misschien getrouwd zijn enz., maar hoop dat het hun zeer goed is gegaan.

Hein gaat naar zee

Dus ik zou naar Amsterdam gaan. Voor uitrusting behoefde niet gezorgd te worden. Leen had geschreven voor de zeemanskleren te zullen zorgen. Van vrienden en bekenden, hetgeen ook uw vrienden en bekenden waren Stam, heb ik afscheid genomen en van vader, moeder en de broers moest ik nog afscheid nemen toen de laatste morgen aanbrak van mijn vertrek. Maar ik geloof dat het geheel onnodig is dit hier te vermelden, gij hebt dit zelf te dikwijls moeten vervullen en weet dus te goed dat dit altijd tenminste voor de eerste keer met geen vrolijk hart gepaard gaat. Het spoor bracht mij naar Harlingen en de Koning Willem I, die van daar naar Amsterdam voer, weet zeker nog wel dat ik op die overtocht verzuimd heb mijn schuldigheid aan Neptunis te betalen. Ik was niet zeeziek en daarom heb ik later zeker mijn boete met interesse moeten betalen.

Bij de familie, voornamelijk door de goede oude tante en ook door Leen, werd ik zeer lief ontvangen, waarvan ik geen melding behoeft te maken. De volgende dag ging ik naar boord - ik zal deze term maar terstond gebruiken, ofschoon ik destijs nog steeds zei naar het schip - en Leen, die ik in het vervolg maar kapitein zal noemen, zei tegen de stuurman, deze jongen is dat ventje waar ik je van gesproken heb, die de reis meedoet als scheepsjongen. Nu dat zal wel terecht komen kapitein, deze lijkt zo onmis niet, zei de oude stuurman. Heus, een man van bijna zestig jaar. Ik moest met de kapitein in de kajuit gaan en mij werd daar gezegd wat ik zo dagelijks als kajuitsjongen had te vervullen en werd er meteen door de kapitein bijgevoegd, zorg dat er geen aanmerkingen zijn. Nu wil ik je nog dit zeggen Hein, zei Leen (de kapitein), alles wat je in de kajuit door en met mij en de stuurlieden hoort spreken, blijft in de kajuit, met andere woorden, mondje dicht, dus er mag geen enkel woord bij de bemanning worden over verteld. Wanneer daar en boven het volk eerstdags aan boord komt, dan weet je dat jij scheepsjongen bent, dus de minste aan boord en ik kapitein, jij de minste, ik de hoogst geplaatste. Een kapitein wordt gewoonlijk door zijn volk aangezien als een heilige, als een godheid, dus je weet hoe onze verhouding dan moet zijn (gelukkig dat deze tijd thans voorbij is). Mocht het zijn dat gij ooit over straf slaan of zoiets te klagen hebt, waar mogelijk wel aanleidende oorzaak voor zal komen, vervoeg je dan nooit bij mij en daarmee, voorlopig voor het laatst broer Hein, weet je alles. Zijn wij samen bij de familie dan ben ik Leen, anders steeds kapitein.

Ik zag naar zijn gezicht maar hij had zich reeds omgewend. Nee dacht ik, dat is Leendert niet, Leendert die vroeger thuis altijd zo lief met ons kon zijn, die alles voor zijn jongere broers deed wat hen vermaakten kon, nee die zou zo veranderd wezen? Nee, hij was nog steeds dezelfde, maar hij wilde van begin af mij gewennen aan scheepsdiscipline. Maar toch het somtijds voorkomende stugge achterhoudendheid van vroeger was niet verbeterd, veel eer verergerd. Hij die terstond alles begreep en alles zag wat voorviel, vroeg soms aan de stuurman, stuurman, ik heb je wel gezegd dat in orde te laten maken, maar waarom doet men dat zo en zo? Wanneer de stuurman nu met veel woorden zou zeggen om die of die reden, dan kreeg hij dikwijls ten antwoord, de helft van de woorden waren voldoende stuurman, het is goed zo. Andere dagen, ogenblikken zal ik het niet noemen, had hij dat hij uren met de stuurman kon praten, dan kon hij opgeruimd en vrolijk zijn. Zoals ik hem vroeger steeds gekend had. Wat een ongelijkheid! Wat was hiervan de oorzaak? Ik wist het niet en kon mij destijs geen reden daarvoor bijbrengen, ik heb later wel begrepen dat zijn gezondheidstoestand hier wel reden toegaf. Ik leerde reeds in de beginne al hetgeen voor mij te leren was en lette zoveel mogelijk op alles hetgeen voorviel. Reeds in de eerste dagen ging Leen mij mede nemen naar een kleermaker, die voor mijn zeemanskleren moest zorgen. Alles werd van het beste goed, de degelijkste stof gemaakt, alles werd zo duur mogelijk, veel te duur en veel te degelijk voor een scheepsjongen, die de meest vuile werkjes heeft te verrichten, daardoor de goede kleren vernield, hetgeen een mindere kwaliteit evengoed had kunnen doorstaan, misschien beter. Maar de kapitein wilde dit alles goed en degelijk voor mij doen. Alleen vond ik het later alles be-

halve aangenaam dat mij deze kleren, nadat ik twee jaar aan boord was geweest, terstond van mijn verdienst salaris werden afgetrokken, zodat ik ternauwernood zoveel guldens overhield om naar huis heen en terug te reizen. Dat ik het moest betalen was niets, maar de helft van de prijzen en van de kleren was teveel betaald en onnut besteed. Maar ik ben reeds te ver.

Kort op zee zijnde, eigenlijk reeds de eerste dag, kreeg ik het met de zeeziekte te kwaad en leed hier enige dagen erg aan, maar de kok, de Oostzee Pruis wist wel middelen om mij aan dek te krijgen. Meer dan eens heb ik in die dagen gedacht en ook tegen deze kerel gezegd,werp mij over boord. Toen die man eenmaal wist dat ik toch niet klagen ging bij de stuurman of bij de kapitein, liet hij mij dikwijls genoeg merken dat zijn vuisten door de zee gehard waren. En waarom? Ik geloof dat wist hij zelf niet. Kreeg hij berisping voor een kleinigheid of bemerking, dan kreeg ik een pak slaag. Het was dikwijls zonder te weten waarom dat mij werd toegevoegd (wanneer men ging eten), blijf buiten, dan werd mij het eten in een bak buiten de deur toegeschoven en kon ik het koud als het was, buiten de deur opeaten. Maar vraagt gij, misschien merkte de kapitein zulks niet? Nee die merkte zulks in de kajuit niet. Maar vraag ik hier zelf nogmaals, waarom werd er niet op toegezien? De fout lag hier, ik geloof wel dat het gemerkt werd, maar ik klaagde niet. En scheepsjongens werden altijd zodanig behandeld, waarom zou men nu met mij een uitzondering maken?

Toen men echter merkte dat ik vlug iets begreep en bij de hand was in de werkzaamheden, werd de behandeling veel beter. Soms moest ik in de beginne de uren die anderen gingen slapen opblijven en kreeg ik werk van Leen om enige sommen of wat rekenwerk in orde te maken, maar toen hij eenmaal zag dat zulks nog al redelijk goed afleip, zei hij, nee dat is niet nodig, zoals ik zie, met een weinig zelf onderricht zal het je niet moeilijk vallen voor stuurman te leren. Eens hoorde ik hem zeggen tegen de stuurman, ik twijfel niet dat Hein een goede stuurman zal worden en ik geloof een goed zeeman ook wel. Ja dacht ik, dat zal ik je later wel bewijzen. Tegenwoordig luidt gewoonlijk de vraag, kan de jongen goed leren? Ja, nu dan kan hij binnen een paar jaar ook stuurman zijn. Of hij zeeman wordt dat schijnt eenvoudig te zijn. De oude stuurman was een beste kerel. Jenever dronk hij niet, dat verfoeide hij, wel brandewijn en meer dan eens gebeurde het wanneer de kapitein aan land was, dat hij flink bezopen was. Ik wil de reis niet beschrijven want eerstens zou de ondervinding toen opgaan, wanneer het hier vermeld werd, aanleiding geven tot de vraag, heeft hij dat op die leeftijd reeds waar genomen en onthouden, ten tweede, weet iedere zeeman wel en gij tenminste hoe de zeevaart toen was en diegenen die dit schrift te zien krijgen en geen zeeman zijn, hebben er toch geen oordeel over, weten er niets van en slaan de bladen om.

Twee jaar bleef ik voorlopig aan boord en hoewel het schip reeds na het eerste jaar in Amsterdam geweest was, allen ontslagen werden, ook de stuurman (om welke reden weet ik niet) ik moest aan boord blijven of liever bleef aan boord. Waarom? Alleen omdat Leen zei, je blijft maar aan boord. Om enig geld te vragen durfde ik bijna niet, vroeg ik iets dan was het stugge antwoord, waarvoor heb je het nodig? Ik moet dit of dat kopen. Goed, ga maar naar de winkel bestel het maar, maar ik zal het wel voor je betalen. Zakgeld krijg je niet, je weet, je hebt nog schulden bij mij. Om welke reden hij tegen mij steeds onvriendelijk was, weet ik niet. Ik wist echter wel en kende hem reeds veel te goed om dit niet te weten, dat zijn hart nog steeds dezelfde was en dat hij mij werkelijk zeer genegen was. Ik zou hiervoor verschillende bewijzen kunnen leveren, die echter misplaatst zijn wanneer zulks hier in gevoegd werd.

De twee jaar waren om, het schip was in Amsterdam, de bemanning was ontslagen maar ik was nog aan boord. Nadat allen zich verwijderd hadden ging ik naar hem toe en zei, Leen - toen natuurlijk geen kapitein - hè wat blijft je, ben je vergeten dat het aan boord steeds kapitein is? Nee, niet vergeten en met de vraag die ik te doen heb, diende ik je in je rang aan te spreken, maar daar het verschil in rang in het vervolg toch buiten rekening moet worden gel-

ten, daarom zeg ik Leen. Zo! Ik begrijp je niet, wat wilt gij? Je zeggen dat wanneer het je het beste gelegen komt, hetzij heden of morgen, mij te ontslaan. Het komt niet op een dag aan. En wat wilt gij dan? Naar huis. En hebt gij daarvoor reisgeld? Ja, wanneer gij met mij afrekt. Ja Hein geloof mij, er zal niet veel over zijn, maar zoals gij wilt, ik zal zorgen dat heden alles in orde komt. Hoor eens Leen, ik geloof dat er wel iets zal over zijn tenminste zo ver als ik alles zelf genoteerd heb. Maar bovendien wil ik je dit zeggen, gij hebt mij van huis laten komen en voor de uitrusting gezorgd en vervolgens steeds voor kleren gezorgd. De beste kleren die gij tegen de duurste prijzen hebt gekocht moest ik bij al het vuile werk afslepen. Hebt gij ooit gedacht dat ik met minder soort de eerste jaren evengoed terecht had kunnen komen, waardoor dan zeker één derde der gelden gespaard waren geworden? Ja zeker wel Hein, hieraan heb ik wel gedacht maar het zou toch niet gaan dat een broer van de kapitein aan het dek rond liep of werkte en slecht gekleed was of zijn kleren dagelijks moest oplappen. Ik was slechts scheepsjongen, als zodanig hebt gij mij behandeld, moest ik nu omdat het toeval mij als scheepsjongen bij een broer als kapitein aan boord plaatste uw ideeën van weelde betalen? En is het bovendien billijk dat dit alles in deze twee jaar betaald wordt? Twee jaar ben ik nu aan boord geweest, mijn salaris beloopt in het geheel zoveel en nog ben ik in al die tijd nog niet in de gelegenheid geweest een cent voor thuis af te zonderen of over te zenden. Zijn kleur veranderde enigszins toen hij zei, je hebt gelijk Hein, mij de hand reikte en zei, ziezo, nu hebben we dus met elkaar gedaan, als gij mij later nodig hebt, moogt gij gerust om hulp bij mij vragen. Ik ben je er dankbaar voor maar hoop er buiten te kunnen.

Mijn rekening werd opgemaakt en toen ik voor de ontvangst moest tekenen, zei hij, je hebt gelijk gehad, het valt nog al iets mee voor je. Hij betaalde mij al mijn geld uit en zei, de kleren kunt gij later betalen, wanneer het je beter gelegen komt. Ik betaalde echter alles terstond en zei nee Leen, dit is de bedoeling niet geweest. Ik bedankte hem voor de hulp en ging de volgende dag naar huis. Met blijdschap werd ik ontvangen en voor mij was het een groot genot eens enige dagen vrij te zijn. Moeder vertelde ik toen omtrent mijn geldzaken, dat ik zeer weinig kon missen. Spijt mij wel mijn jongen, maar zo erg is het thans niet meer nodig. Vader heeft deze zomer nog al werk gehad. Enige dagen na mijn komst kwam er een brief van Leen, waarin hij schreef dat hij plotseling over geplaatst was van de schoener op een grote Oost-Indiëvaarder die zo spoedig mogelijk moest vertrekken, de lading was reeds ingenomen en zijn vorig schip had hij reeds overgedragen aan (ik zal hier een andere naam bezigen om reden dat er geen of zeer weinig goede daden van deze man te zeggen waren, zou het mij later als laster kunnen worden toegerekend wanneer ik iets van hem mocht vermelden, hetgeen geen aanbeveling zou zijn) kapitein Visch. Bovendien schreef L. hoop ik dat Hein geneigd zal zijn om met kapitein Visch mede te gaan die denkelijk over enige tijd zal vertrekken. Het spijt mij dat ik Hein en Hein mij waarschijnlijk, niet goed begrepen heeft. Bovendien zend ik u hier enig geld nu mijn reis waarschijnlijk wat lang wordt, ben ik de eerste tijd daarvoor niet in de gelegenheid. Ik werd natuurlijk ook gewaar hoeveel hij gezonden had en toen ik met moeder alleen was zei ik, Leen is toch nog altijd even goed, u hebt daar tot de laatste cent toe na af trek van hetgeen er voor mij over bleef, mijn gehele afrekening. Maar kind, hij had toch verstandiger gedaan, wanneer hij het aan jezelf had overgelaten? Dan was ik zijn schuldenaar gebleven en nu niet.

Ruim veertien dagen bracht ik nu genoeglijk thuis door, vele lieve herinneringen werden weder bij het bezoeken van het één of ander plaatsje, straat of weg te voorschijn geroepen en zeker zou ik nog een korte tijd thuis gebleven zijn wanneer Leen niet geschreven had, ik vertrek tegen die tijd van Amsterdam, mocht Hein die tijd reeds lang vallen, laat hem dan naar Amsterdam komen, ik zie hem nog gaarne voor mijn vertrek. Dit sein was voldoende om mij tot vertrek gereed te maken en weldra nam ik weer afscheid van allen. Bij oom Kramer thuis komende, waar wij gewoonlijk ons thuis hadden, werd mij gezegd, Leen vertrekt nog heden-middag, wilt gij hem nog zien dan moet je jc reppen. Ik spoedde mij naar de Oosterdoksdijk

en zag het schip onder vlaggen getooid in de sluis liggen. De trap was reeds ingehaald, men wilde een plank uitsteken opdat ik nog aan boord kon komen, maar ik vroeg eerst, gaat gij nog door vanavond Leen of maakt gij aan de overzijde aan de Willemsluizen vast? Hij liep met kapitein Visch, die hem uitgeleidde zou doen op het achterdek heen en weer. Ik denk vast te maken Hein. Werp mij een end touw toe. Goed, ja voor een loopplank is het te laat, het schip gaat reeds vooruit. Pas op, zegt Visch, dat gaat niet. Och wat, zegt Leen, dat weet ik beter. Met het touw voor steun in mijn handen was een sprong voldoende om van de sluis aan boord te springen. Gedurende dit ogenblik schreeuwde Visch, pas op jongen, houd je vast. U moet nodig schreeuwen, kapitein Visch, ik kende hem van vroeger, u moet nodig schreeuwen op een gevaarlijk ogenblik, dan hebt gij altijd veel meer kans dat er ongeluk ontstaat.

Het schip voer naar de overzijde van het IJ, werd daar vast gemaakt om de volgende morgen verder te worden opgesleept. Wat had Leen mij veel te vragen omtrent thuis, omtrent vader en moeder, wat had hij mij die avond vele vermaningen en raadgevingen te doen. Ja, het was weer de Leen van vroeger, maar zodra kwam hij niet van de kajuit op het dek of hij was weer even zuinig met zijn woorden als altijd. De volgende morgen daarna vertrok hij met het schip naar het Nieuwediep en vervolgens naar zee en enige dagen daarna kwam ik aan boord bij kapitein Visch. Reizen beschrijven is mijn doel niet. Alles hetgeen op zee voorvalt is voor zee-lieden niets bijzonders om te lezen en voor diegenen die aan land zijn en dit mogen lezen is toch het meeste van een zeereis wat geschreven wordt, onverstaanbaar. Reeds in het Nieuwediep waar wij gedurende wintertijd, stormweer en tegenwind, twee maanden vervoerden, wachtende op een gunstige gelegenheid om naar zee te gaan, reeds daar bemerkte ik dat de stuurman en de kapitein in slechte verhouding leefden. Er stonden provisies op de rekening b.v. die nooit aan boord waren gekomen en toen de stuurman de kapitein reeds in Amsterdam opmerkzaam maakte, was het antwoord dat weet ik stuurman, dat is in orde gebracht. Later in het Nieuwediep werd de stuurman omtrent deze artikelen gevraagd en de kapitein hun onderhoud te Amsterdam in het geheugen gebracht hebbende, verklaarde deze, dat lieg je, ze zijn aan boord gekomen, dan heb je ze zeker verkocht voor jenevergeld.

Ik was bij de ontvangst tegenwoordig geweest en had vele artikelen zelf op moeten noteren. De stuurman riep mij terstond als getuige en vroeg mijn notitieboekje. Toen hierdoor het bewijs geleverd was, zei de kapitein, ja dat kan waar zijn, maar dan heeft de jongen zeker met je meegedaan. Ik werd dit horrende woedend, maar dacht ook terstond, maak je niet boos om lastertaal. Maar toch kon ik niet zwijgen temeer daar ik wist wat er gebeurd was. Ik vroeg daarom kapitein, zou er in Amsterdam geen vrouw wezen te vinden die u beter zou kunnen inlichten waar dat vat boter gebleven is, misschien kunt gij het u niet goed herinneren? Zwijg kerel! Ik zeg dit alleen voor mijzelf kapitein, omdat ik niet graag door u als schurk of dief wil worden aangezien. Wie ook hier de schuldige is gaat mij voorlopig niet aan, maar wanneer deze de schuld op een ander wil werpen, dan handelt hij laag. Zwijg kerel of ik schop je naar voren. Wanneer u zelf over die zaak gezwegen had, dan had ik deze uitdrukkingen thans niet behoeven te spreken. Naar voren met je. Dat deed ik natuurlijk, niemand had iets gehoord als de stuurman gezwegen had, alles was in de kajuit gesproken. De stuurman kwam echter spoedig bij mij en zei, Hendrik zeg mij hetgeen je weet. Nee stuurman, nooit, u weet reeds teveel. Enige dagen later ontstond er ruzie om jenever. Een vat jenever was niet tegenstaande er een ambtenaar aan boord was, leeg gemaakt en het vat lag ledig op zijn plaats. De kapitein gaf de stuurman de schuld en de stuurman de kapitein. Maar ofschoon ik er niets van wist, geloofde ik toch naar het dagelijks gebruik of liever naar het voorkomen dagelijks van beiden te moeten oordelen, dat beiden schuldig waren.

Daar ik reeds een paar jaar aan boord was geweest en alles wist te vinden, genoot ik spoedig door beiden veel vertrouwen en de stuurman heeft mij gedurende die tijd of die reis veel, zeer veel geleerd. Bij vele werkzaamheden riep hij mij en wees mij terecht als ik het niet dadelijk

goed begreep. Het was echter een treurige reis, altijd onenigheid, altijd ruzie, slecht of liever somtijds gedurende de thuisreis geheel oneetbaar voedsel en al de meest mogelijke denkbare ellende ter wereld, wat die man doen kon om ons het volk te plagen, deed hij. De kleine knaap van veertien jaar, die zich niet tegen hem durfde of kon verzetten kreeg 's morgens zodra hij in de kajuit kwam een pak ransel, dit had hij het kereltje in het Nieuwediep voor een drieënstreek door de jongen bedreven, beloofd en hield dit steeds vol. Toen die jongen in het Nieuwediep die laagheid uitvoerde, was hij echter zo geschopt en geslagen, dat de blauwe striemen acht maanden daarna nog zichtbaar waren. Ik wil niet zeggen wat het ventje gedaan had, het doet niets ter zake, hij is reeds lang dood en kan dus onmogelijk meer dergelijke streken uithalen. Maar aan alles komt een einde, zowel aan vreugde of genoegen als aan jammer en ellende. Wij kwamen in Liverpool binnen, maar ik had reeds lang van de stuurman vernomen dat ik aan boord zou moeten blijven en een matroos Anne Park eveneens. Het schip was echter ternauwernood vast gemaakt of ik zei tot Anne, gaat gij mee naar de kajuit, ik wil den ouwe om mijn ontslag vragen. Ja, ik ga mee maar ik denk dat het ons wel zal tegenvallen. Het is te proberen. Aan de kajuitsdeur geklopt en de kapitein kwam te voorschijn. Wat wou je, wat mot je? Ik kom u verzoeken kapitein of u me wilt ontslaan, ik vraag echter alleen voor mijzelf. Anne heeft geloof ik dezelfde vraag, maar zal ook denkelijk wel voor zichzelf spreken. Vraag dan maar niet meer, kreeg ik ten antwoord, ga maar naar voren en vertrouw erop dat je aan boord blijft. Je blijft aan boord en wordt hier de volgende reis met verhoging van tractement dienstdoende tweede stuurman. Al te veel eer kapitein, maar het strekt tot bewijs dat u tevreden bent, maar het is mij veel aangenamer wanneer u mij mijn ontslag geeft, ik heb nog niet voor stuurman geleerd en kan - al wilde ik ook - die betrekking niet vervullen. Ga maar naar voren, het zijn mijn zaken of je wilt of niet, je blijft aan boord. Anne kreeg ook een weigerend antwoord en kwam vloekende in de verblijfplaats. Die rot kerel, ik dacht het wel, juist wij tweeën moeten aan boord blijven, de anderen gaan weg, maar dat doe ik niet hoor, dan loop ik weg. En je verdiente centen zeker in de steek laten, niet? Ja, als het niet anders kan, wat wil jij dan, aan boord blijven? Nee, zeker niet, ontslagen worden wil ik en liefst zo spoedig mogelijk. Ja, je hebt goed praten, ik moet nog zien hoe of je hem zo zult kunnen lijmen.

Tegen de avond gingen enigen aan land, maar voordat ik aan land ging, ging ik naar de stuurman - de kapitein was namelijk reeds aan land - en vroeg hem of hij, hetgeen ik gedurende de reis van alles had opgenoteerd en hem toonde, eens wilde lezen. Hij deed zulks en gaf mij het geschrevene kort daarna terug. Hij had er zijn naam onder geplaatst en erbij geschreven, de behandeling was uitermate slecht en veel meer waarheid kon er van deze reis zijn opgenoteerd, reden genoeg om ontslag te verlangen. De volgende morgen liet ik dit door andere schepelingen tekenen en vroeg toen verlof om de consul te mogen spreken. Het werd mij toegestaan en mijn scheepsmaat eveneens. Het was zaterdag en hoewel wij om één uur van boord gingen, kwamen wij eerst na veel zoeken en vragen - beiden konden wij zeer weinig Engels, dus niemand kon ons verstaan - om 3 uur bij de consul. Of dit nu de consul was of een klerk die ons het woord bood, weet ik niet, doch de vriendelijkheid liet veel te wensen over. Toen wij onze klachten hadden ingediend en hij mijn afschrift had gelezen, zei hij, wie heeft dit geschreven? Ik mijnheer. Zo en verstout zich een lichtmatroos, want daarvoor staat gij op de monsterrol, om klachten tegen zijn kapitein in te dienen en dit te schrijven? Ik weet niet, mijnheer, of het de zaak veel verandert of ik dit voor mijzelf of voor anderen heb geschreven, bovendien geloof ik dat een lichtmatroos die voor dezelfde wet heeft gemonsterd, die aan dezelfde verplichtingen moet voldoen, die doorgaans voor het minste misdrijf zo niet erger dan toch zeker dezelfde straffen worden opgelegd, ik weet niet zeg ik, of die ook niet evenveel recht te klagen heeft als een matroos. Je bent brutal. Ik dacht nog groter dwaasheid, maar antwoordde, als u zulks brutaliteit noemt, wanneer ik naar behoren antwoord geef op uw vragen, dan vraag ik daarvoor verschoning. Nu ik zal zien wat hieraan te doen is, ik geloof niet dat je op deze klachten ontslag kunt vragen, ga voorlopig naar boord en vraag de stuur-

man, die dit heeft getekend of hij nog voor vijf uur hier op het kantoor wil zijn. Om vijf uur wordt gesloten.

De afstand naar boord was kort en na onze boodschap aan de stuurman gedaan te hebben, ging deze ook weldra naar land om aan dat verzoek te voldoen. Hem werd naar waarheid van alles gevraagd, hetgeen hij ook zodanig beantwoordde. Maar vraagt gij misschien welke reden tot klagen had gij dan bij te brengen? Wanneer ik dit hier zou willen noteren zou ik alles van begin deze reis tot het einde alle weder waardigheden hebben moeten neerschrijven en zou dan feitelijk een beschrijving der gehele reis moeten geschreven worden, dit zou niet alleen veel laagheden der kapitein vermelden, maar een beschrijving als "two years before the mast" hier tussen te voegen is volstrekt mijn doel niet.

De zondag verliep zoals in Engeland elke zondag voorbij gaat, voor de schepeling zo verveeld mogelijk. Aan boord mag niet gestookt worden, men mag geen pijp roken - want vuur aan boord is in vele dokken strikt verboden - naar de kerk gaat een matroos gewoonlijk zo veel niet als de Engelsen, bovendien zouden wij er weinig of niets van verstaan hebben, herbergen of kroegen zijn gesloten in Engeland en wandelen, nu ja, wie weet in een grote stad terstond bij aankomst mooie wandelwegen en de winkels zijn allen gesloten. Maar toch ook aan de zondag kwam een avond. 's Maandags 's morgens vroeg met enig werk bezig zijnde, kwam er een kantoorheer (een bediende) aan boord, die de stuurman het bericht bracht dat de twee matrozen die zaterdag bij de consul geweest waren, hedenmorgen om negen uur daar weer moesten verschijnen. De stuurman verklaarde dat is de consul niet, jongens, die komt zo vroeg niet op het kantoor. Het zal wel diezelfde weer zijn die gij zaterdag gezien hebt, dat is de consul niet. Wij werden thans niet op het kantoor toe gelaten maar moesten voor een soort raampje zonder glas met een houten schuif toegesloten, wachten.

Ik hoorde hoesten en zei terstond tot mijn kameraad, de ouwe is hier hoor, denk er om, hij hoest. Diezelfde heer verscheen aan de binnenzijde van de opening en zei, ik heb procesverbaal omtrent die zaak opgemaakt en dat is ten gunste der kapitein afgelopen, je moet dus naar boord gaan en je plicht doen zolang tot het schip in Nederland komt. Hij wilde de schuif meteen dicht trekken, maar Anne had hier zijn mes tussen gestoken zo dat dit niet mogelijk was. Mag ik u wel bedanken mijnheer voor de moeite en u mijn compliment maken voor het vlugge werken. Wat bedoel je daarmede? Dat zal ik u zeggen, wij waren zaterdagmiddag te drie uur hier, om half vijf verscheen de stuurman hier, ik geloof nog later, om vijf uur werd het kantoor gesloten en hedenmorgen, nu het kantoor weer nauwelijks open is, is ook reeds het procesverbaal ten gunste der kapitein af gelopen. Er waren twee Hollandse kapiteins bij tegenwoordig die ik kende en zag zitten, deze begonnen te lachen. Dat gaat je niets aan, dat zijn in het geheel je zaken niet, jelui gaat naar boord en doet je werk. Zeer goed, wilt u zo goed zijn om mij dat geschrevene weer terug te geven en er het liefst op vermelden dat ik mij met dat geschrift bij u vertoond heb. Nee, dat papier behoud ik. Nee mijnheer, u hebt tijd genoeg gehad om er een afschrift van te nemen, dus nu vraag ik het mijne weer terug, wilt u er niet op vermelden dat wij bij u geklaagd hebben, welnu ik geloof en hoop dat de beide gezagvoerders (ik noemde ze bij hun naam, hetgeen hier echter niet nodig is) niet zullen liegen en desnoods gevraagd worden te zullen getuigen, dat hier twee schepelingen van kapitein Visch op deze morgen geweest zijn. Wat een brutaliteit. Verkeerd uitgedrukt mijnheer, u bedoelde zeker flinkheid. Ja, zei hij, terdege. Hij overhandigde mij het geschrevene en zei, hoor eens, het beste wat jelui kunt doen is, zie het in het goede met de kapitein te vinden. Dat wil ik zeer gaarne mijnheer, als de kapitein maar zo goed wil zijn mij of liever ons af te betalen en af te monsteren. Ga nu maar naar boord, mogelijk kan ik of kunt gij zelf met goede woorden meer doen dan met brutaliteit. Ik dank u voor uw raad. Anne nam vlug zijn mes weg, verborg die in zijn schede en de houten schuif ging even vlug als vroeger dicht.

Wij kwamen, na nog één en ander met elkaar gesproken te hebben, aan boord en de stuurman vroeg terstond, wel hoe is het afgelopen? Wij vertelden hem alles, maar zei hij, wat wilt gij nu Hein? Wel stuurman, ik geloof wij zijn vrij, ik zal tenminste als u mij niet voor bijzonder werk nodig hebt, zo lang wachten totdat ik de kapitein gesproken heb. Het duurde ook niet lang of de kapitein verscheen. Wel werk jelui niet, wat heeft de consul je gezegd Hendrik? Dat u ons ontslaan moet kapitein en ons de gage moet uit betalen. Dat lieg je vent! Wel kapitein, dan weet u het mogelijk beter. Ja, dat weet ik beter. Wel kapitein, ik weet niet waarvoor u mij dan vraagt, temeer daar u er zelf bij tegenwoordig waart en alles hebt gehoord. Uw hoesten heeft u zelf verraden. Ja, ik was er bij tegenwoordig, maar wat wil je nu? Ontslagen worden kapitein. Is daar niets anders aan te doen, ik geef jou tien en Anne zes gulden per maand meer, wanneer je blijft. Nee kapitein, ik blijf niet. Ik ook niet, zei Anne. En als ik je nu niet laat gaan en je met geweld dwing om de volgende reis mede te doen, wat wilt gij dan doen? Kapitein ik wil er niet van spreken, want u weet dat zelf wel, hoe gevaarlijk het voor een schip en overige bemanning zou kunnen zijn, iemand tegen wil en dank te dwingen een reis mede te doen. Maar om aan zo iets te denken vond ik reeds beneden alles, maar u begrijpt toch wel dat wij het recht toch aan onze zijde hebben om u later nog te kunnen vervolgen en wanneer hier terstond per post werk van gemaakt wordt, zou dit ook niet kunnen bewerken dat wij ontslagen werden nog voor het vertrek van het schip? Hij zweeg een ogenblik, maar zei toen, Hendrik en Anne, ik zal je afrekening gereed maken. Dank u kapitein, zeer goed.

Toen ik mijn geld in de kajuit moest ontvangen, zei hij, het spijt mij dat je weg gaat, maar wilt gij mij beloven dat gij nooit over het gedurende deze reis voorgevallene aan je broer Leen wilt reppen of aan oom Kramer? Ik kan u die belofte niet doen kapitein, maar wil u die verzekering wel geven dat er niet over zal gesproken worden tenzij ik er naar gevraagd wordt. Indien Leen nu van niemand iets weet, zal hij mij er ook wel niet naar vragen. Wat er dus voor gevallen is heb ik dan ook niet geschreven. Zo ging ik van het schip af, waar ik toen ruim drie jaar aan boord was geweest. Ik kon mij bijna zelf niet begrijpen dat ik zo brutaal of flink was geweest om zo te spreken, maar men wordt op zulke reizen wel brutaal en zelfstandig.

Nog iets van zijn varen

Weldra had ik mijn intrek genomen in een private boardinghouse bij een Hollander, een zekere Dik, die altijd 's avonds liefst janmaat aanspoorde naar deze of die music hall te gaan, zelf natuurlijk mee ging, zijn jonge vrouw alleen thuis liet met de kleinen en doorgaans niet wilde dat een ander voor hem betaalde, half dronken thuis kwam, wel altijd even goed en lief tegen zijn vrouw was, maar door zijn veelvuldig gebruik er voor zorgde dat zijn vrouw weinig geld in handen kreeg. Lang vertoefde ik hier niet.

Reeds de eerste dag werd ik gevraagd om met een Duits schip, de Lotos, mede te gaan. De reis zou naar St. Domingo of eigenlijk Haïti zijn. Ik nam zulks aan en monsterde. Toen ik eigenlijk nadacht wat het was, met een vreemd schip naar een zeer zieke plaats te gaan, waar gele koorts een geregelde bezoek aan schepen brengt, toen had ik spijt gemonsterd te zijn. Ik was dus niet opgeruimd toen ik 's avonds een tweede stuurman van een Hollands schip ontmoette, die tot mij zei, wat scheelt eraan? Niets man, wat zou er haperen? Ik weet het niet, het kwam me zo voor, zeg me eens zou je lust hebben met ons mede te gaan? Als dit zou kunnen zeker wel, waarom niet? Nu daar zal ik je iets zeggen, onze kapitein was bij de consul tegenwoordig toen je daar je klachten indiende en hij vroeg kapitein Visch, wat is dit voor een knaap? Visch moet met zeer veel lof van je gesproken hebben en gezegd hebben dat hij je zeer graag aan boord hield. Onze kapitein zei daarom tegen mij dat ik je moest zien te spreken en vragen of je met ons mede wilde. Dan moet je echter nog een paar dagen aan land blijven anders zou het voor Visch schijnen of er moeite voor gedaan was. Ja hoor eens man, dat kan niet meer, ik ben gemonsterd. Zo, zeker op die Duitser voor Haïti, die daar bij ons ligt en geen volk kan bekomen? Ja. Och dat is zo erg niet, daar zal wel raad voor zijn. Ik kom morgen vroeg bij je en dan zullen wij zien dit voor elkaar te krijgen, wij zullen nu maar eerst de avond zien om te krijgen want aan boord zitten of thuis, gaat toch niet best. De volgende morgen kwam genoemde stuurman bij mij, ziezo zei hij, nu maar eerst naar de huurbaas, heb je nog geld om de ophand ontvangen maand gage terug te betalen, anders zal ik het doen, want er is op gerekend. Geld heb ik nog, ik ben immers nog maar twee dagen aan land. Nu zeg dan niets en laat mij voor je spreken. Goed. Bij die man gekomen zei hij, ik ben hier met mijn neef om weer af te monsteren. Ja, maar dat gaat niet. Dat moet, ik ontving gisteren een brief van huis om hem op te sporen en te zorgen dat hij zo spoedig mogelijk naar huis moest afreizen. Wat moet hij thuis doen? Familie-omstandigheden, wat het is gaat u niet aan. Ja, dan moet de consul zijn toestemming geven. Bij de Duitse consul komende, zei deze, wanneer u het handgeld voordat gij aan boord zijt geweest, weer terug geeft, wil ik u ontslaan vriend. Terstond werd het handgeld terug betaald en een paar dagen daarna was ik op een flink mooi schip, een driemast schoener aan boord om daar mede over enige dagen de reis te aanvaarden naar Veracruz.

Hendrik zei de kapitein, ik hoorde van je kapitein veel lof en gj zult dit beloof ik je, in mij geen slechte kapitein vinden. Alleen verklaarde kapitein Visch dat je hem alle plagerijen die hij aan je gedaan had, dubbel betaald had. Ik zal niet zeggen, dat ik daaromtrent geheel onschuldig ben kapitein, maar geloof toch dat kapitein Visch overdrijft. Mijn afrekening waar ik naar behoren zuinig mede was, had ik voor een gedeelte voor uitrusting gebruikt en het overige omtrent f 90,- zond ik naar huis, ik was dan niet meer in staat het zoek te brengen. Ik schreef met welk schip ik mede ging en waarheen wij bestemd waren. Over het geld moest moeder maar zelf beschikken, moest het gebruikt worden dan was dit goed, zo niet dan moest zij het maar bewaren, dan kwam het mij goed te pas wanneer ik terug kwam en hoopte voor stuurman te leren.

Uitgaande of liever in het begin der uitreis hadden wij veel stormweer en hoe weinig geneigd ook om bijzonderheden te vermelden, slipte toch bovenstaande regel uit mijn pen. Hoe komt dit, omdat het met het vervolg in betrekking staat. Eens in een storm werd ik bij voorbeeld

door een hoge zee die over het dek stortte opgelicht en kwam halverwege het want tussen de weeflijnen terecht. Men geloofde mij overboord, maar het bijwant had mij daarvoor bewaard. De volgende morgen toen de storm over was maar het schip misselijk slingerde, moest ik een zeil los maken en voordat men het zeil bijzette, raakte de schoot onklaar op het eind der gaffel en ging ik op de gaffel uit om dit te klaren. Nauwelijks buiten zijnde breekt de gaffel aan de binnenzijde van mij. Gelukkig hield ik mij met de linkerhand voor steun vast en slingerde nu met kracht tegen een perdoens aan dat mijn hoofd mij duizelde. Hier greep ik mij voor goed vast. Allen riepen hou je vast kerel en de tweede stuurman was reeds vlug boven om mij te helpen, toen ik bedaard, voorzien van enige wonden en kneuzen, naar beneden ging. Hoe is het Hendrik, zei de kapitein, heb je je zwaar bezeerd. Een cognacje kapitein, alstublieft, het is altijd goed voor de schrik, u vroeg dat immers kapitein, nietwaar? Allen lachten. Nee, ik vroeg dat niet maar je zult het hebben hoor, geen bijzondere wonden? Nee kapitein, een beetje geschaafd, zeeschade. Zou het om je te doen zijn, gisteren bijna over boord en thans ternauwer-nood van het nekbreken bevrijd. Dat is niet alleen voor mij, kapitein. Was een ander dan ik daar bezig geweest, dan had dat rotte hout eveneens gebroken.

De kapitein was een brave beste kerel, op zijn wijze zeer gedienstig en telkens wanneer ik of iemand vloekte, hetgeen aan boord soms nogal dikwijls voorvalt en hetgeen ik mij nogal flink had aangewend, dan riep hij mij en kreeg ik een zachte vermaning, het heeft geholpen want ik zag later dat vloeken volstrekt niet bate en doe het thans zeer zeldzaam. De reis was niet voorspoedig, ik meen mij te herinneren van omstreeks 70 dagen. De brief die ik in Veracruz ontving getuigde van de grootste bezorgdheid over ons behoud. Enige dagen na ons vertrek had men aan de Franse kust een driemast schoener met stormweer en noodvlaggen op voor de kust gezien en niets was hier verder van vernomen, maar een paar dagen daarna was het naambord van dit schip aangespoeld, zodat men aan ons bestaan vreesde. Er werd mij verder zeer weinig geschreven, men was bevreesd dat de brief, als wij niet terecht waren, in verkeerde handen zou vallen. Wij hadden echter nooit met noodseinen gedreven, maar vernamen later dat het een Duits schip was geweest, die toch met veel schade en gebroken tuig een noodhaven had gevonden. Ik schreef ons wedervaren en behouden aankomst naar huis en stelde hen daardoor weder geheel gerust.

Van Veracruz moesten wij naar een klein kustplaatsje Tonala genaamd om een lading mahoniehout in te nemen voor Europa. Hier werd ik hevig ziek, men beweerde gele koorts, maar ik geloof niet dat dit het was, want ofschoon er geen dokter op dat plaatsje was en de raad van een zeer oude neger gevuld werd, toch was ik in enige dagen weer zover genezen dat ik mijn werk kon doen en was weldra weer geheel ferm, terwijl gele koorts gewoonlijk langdurige ongesteldheid met zich mede sleept. Meer geloof ik dat het vergiftiging was door vis. Maar ik genas en de middelen daarvoor toegepast waren voor vergiftiging de best mogelijke. Men vraagt hier, weet gij iets van geneesmiddelen? Toen natuurlijk nog zeer weinig, maar toch wist ik reeds wanneer en welke middelen moesten worden toegepast om alle slechte bestand-delen uit maag en darmen te verdrijven en dit werd met mij ook toegepast en daarna begon het herstel.

Op het riviertje voor Tonala gedeeltelijk geladen zijnde, moest de rest voor de kust buiten de rivier geladen worden, met het gevolg dat wij of liever het schip daar enige dagen liggende, door één der gevreesde "noorden" (noordelijke stormen) werd overvallen, de ketting der ankers braken de één na de ander en het flinke schip zat binnenkort op strand. Het stranden is daar niet gevaarlijk, na de eerste stoten die het schip doet, woelt het zand steeds verder beneden de bodem weg en slaat en spoelt het schip daardoor steeds hoger op de wal. Na enige uren bedarde de storm en konden wij bijna droogvoets van boord lopen. Niemand had er enigs-zins leed of schade door bekomen, alleen had ik enige wonden aan mijn rechterhand. Of het schip goed verantwoord kon worden of werd zijn mijn zaken niet, dus hetgeen ik hiervan mij

geloof te herinneren, wil ik maar liever vergeten. Ik vroeg aan de gezagvoerder, kapitein wan-ner u naar uw vrouw schrijft, wilt u haar gelasten om mijn ouders van ons behoud kennis te geven? Wanneer zij het stranden lezen zullen zij ongerust worden en u ziet, ik kan met de rechterhand niet schrijven. Wel zeker Hendrik wil ik dat, ik zal er zelf enige regels voor je va-der insluiten. Het is echter vergeten of niet gedaan tenminste lange tijd na het vergaan van het schip was men thuis nog onzeker omtrent de bemanning. Enige der schepelingen zijn op dat plaatsje gebleven, twee waaronder de stuurman, gingen als matroos met een Deens schip, dat twee man had verloren, maar ik kon voorlopig met mijn wonden niets doen en ging dus ter-stond op bevel der kapitein op een daar liggende Hollandse schoener, met welk schip toen hij geladen was en de terugreis aannam, de kapitein en ik de overtocht als passagier deden. Kapi-tein Hinlopen was een flinke en degelijk kapitein. Ruim twee maanden was ik als passagier bij hem aan boord gedurende welke tijd de kapitein dagelijks een gulden passagiersgeld voor mij en ik geloof twee voor hem zelf moest betalen. De tijd die ik voor die tijd op de rivier van Tonala aan boord was geweest, werd niet gerekend. In de verblijfplaats was voor mij geen kooi, geen ruimte meer te vinden en een oud geteerd over de grote boot gespannen kleed, strekte mij voor slaapplaats en bergplaats voor mijn goed. Hoewel dit in het gure weer minder aangenaam was en ik dikwijls hangmat, jacket en oliegoed over mij heen moest werpen om droog en warm te zijn, toch is de reis ook ten einde gekomen.

Wacht doen mocht ik niet mede, maar was toch des nachts zodra mogelijk bij de hand om te helpen. Des daags stond ik dikwijls aan het roer of hielp de stuurman bij het verstellen der zeilen namelijk toen mijn wonden genezen waren. In Falmouth kreeg een ieder bericht van huis, maar men wist van mij niet eens waar ik was. Bij aankomst had ik geen tijd om te schrijven, ik moest met een paar anderen de beide kapiteins aan land brengen. Kapitein Hin-loopen had het bericht van de geboorte zijner eersteling ontvangen en gaf ons de vrijheid zo-veel mogelijk op het heil der kleine te drinken, maar het Engelse bier kon zulke luidruchtige zeelui niet verdragen, het bier bleef door stromen, maar wij konden de stroom niet doorstaan, het lopen werd ons er door belemmerd. Wij zijn echter goed aan boord gekomen maar waren allen blijde de kooi te kunnen opzoeken. Deze jongen van de ouwe wordt zeker zeeman, zei ik toen ik de volgende morgen ontwaakte in de boot onder het kleed. Hoe komt gij daarbij, zei de kapitein, die dit toevallig hoorde. Wel kapitein, omdat hij daar gisterenavond aan land reeds zo goed is afgespoeld. Kom maar eens uit je nest vandaan Hein, hier is iemand om je te spreken. Mij spreken? In een ogenblik stond ik aan dek. Een oude grijze kapitein stond aan dek en vroeg mij of ik met hem mede wilde een reis doen. Hij had een man te weinig en had gezien dat bij ons aan boord zoveel lieden, althans voor een klein schip, waren. Eerst vragen kapitein, waar gaat de reis naar toe en wat schip is het? Het is deze kof, die hier bij jeltui ligt. Wij liggen hier voor order en de bestemming ben ik juist te weten gekomen. Wij gaan naar Petersburg en vandaar terug op Holland of Engeland. Ja kapitein, dan ga ik met u mede, mits onder bepaling dat na aankomst in Engeland en in Holland natuurlijk ook, ik mijn ontslag kan bekomen. Ik wil naar huis en wilt u deze bepaling niet, dan vertrek ik van hier naar Holland. Hij begreep wel dat hier weinig aan te doen of te veranderen was. Er werd dus besloten dat ik zodra ik aan land ging, terstond bij hem zou monsteren. De kapitein der driemastschoener betaalde mij voor de tijd dat ik aan boord was geweest, de gage was per maand f 28,- en hij betaalde aan kapitein Hinlopen mijn passage, maar deze nam het op en gaf mij de zestig gulden in hand met de woorden, hier Hein, dat heb je deze reis wel verdien. Dankbaar nam ik dit aan en toen ik gemonsterd was op de kof, mij nog van enige klederen had voorzien, zond ik nog een aardig sommetje naar huis, het kon mij met het vorige zo goed in staat stellen om de zeevaartschool te bezoeken. Ik schreef mijn wedervaren, mijn gezondheid en mijn be-stemming naar huis en verzocht van hen enig bericht in Petersburg te ontvangen. Het was ook al zo lang sedert ik iets van hen had vernomen.

Op de kof waren wij in het geheel met vijf man. De kapitein was een zeer oude man, de stuurman was zijn zoon, maar was wat men noemt zeer weinig bij of liever onattent en onachtzaam. Dan behalve mijn persoon was er nog een matroos aan boord en een jongen. Na een betrekkelijke korte reis waren wij op de bestemmingsplaats en daar het reeds in de herfst was moest vlug voortgang gemaakt worden om voor het ijs of invriezen op zee te komen. Slechts zeer kort waren wij dus in die haven, een lading graan in een kof te storten duurt slechts een paar dagen, spoedig waren wij dus weer op zee en ik had weer geen tijding van huis ontvangen. De bestemming zou Harlingen zijn. Maar in de herfst aan het einde van oktober in de Noordzee te zijn en dit met stormweer een maand rond te drijven altijd doorweekt van water, voortdurend pompen, nee veel liefs was aan dit reisje niet aan. Harlingen konden wij niet bereiken, maar kwamen door stormweer Delfzijl binnen. Een paar dagen voor binnengkomst viel de jongen van boven. Onder hevige pijnen droeg ik hem door het water in de kajuit, daar zorgden wij terstond voor droge kleren en de kapitein vroeg mij wat nu te doen Hendrik? De andere matroos, een Noorman, verstandt natuurlijk het Hollands niet zo goed en was bovendien niet tegenwoordig daar hij wegens ziekte moeilijk voort kon komen. En de stuurman, zijn zoon, nee daar had de oude heer weinig vertrouwen in. Wat nu te doen Hendrik? U hebt toch zeker wel medicijnen, dan dunkt mij moet eerst getracht worden hem op te wekken opdat wij kunnen vragen wat er eigenlijk hapert. Ja, ik heb wel medicijnen maar al de naambriefjes zijn er afgeweekt. Ik had van die zaken natuurlijk ook volstrekt geen verstand en wist natuurlijk geen Hofman van zwavelzuur te onderscheiden. Nee zei ik, dan is het beter niet toe te passen dan verkeerd, maar hebt u goede wijn kapitein? Terstond kwam de kapitein met een boordevol bierglas aan, overreikte het mij en zei jij moet hem maar helpen. Mijn eerste werk was het glas ruim half ledig te drinken en met een gedeelte water bij te voegen, hem daarna met een lepel enige malen滴 in zijn mond te doen. Weldra opende hij zijn ogen en zei, pijn Hendrik, daarna sloot hij zijn ogen weder en viel eerst in onregelmatige, maar daarna rustige slaap. Tegen de avond ontwaakte hij, verklaarde dat alles hem vreselijke pijn deed, maar hij geloofde niets gebroken te hebben. Dit bleek dan ook toen hij onder doktersbehandeling kwam.

Toen ik in de haven enige voorwerpen uit het voorluik moest halen uit een luik, dat gedurende de reis steeds gesloten was, bleek mij weldra wat de oorzaak was dat wij zo veelvuldig hadden moeten pompen. Ik riep de stuurman beneden en wees hem de oorzaak. Hoe is het mogelijk. Ja Hendrik, het is mijn schuld, ik heb vergeten de voorpoort die de uitreis boven water was, op de thuisreis te stoppen. Wanneer er geen zee was kwam er geen water in, maar juist met het vele werken, heb ik dus voor die tijd hier ook niet opgelet. De lading kon niet verder verscheept worden wegens broei. Wij moesten verklaring der reis afleggen volgens een dagelijks beklad rekenboek van de stuurman, want het scheepsjournaal was vergeten in Petersburg. Blij was ik reeds de volgende dag van de kapitein te vernemen dat ik, als ik wilde ontslagen kon worden, maar je mag altijd weer terug komen om bij mij te varen. Maar ofschoon de man zeer goed was, had ik toch geen lust hem dit te beloven.

Ik schreef niet naar huis maar haastte mij de volgende dag om er zelf te komen en 's avonds om twaalf uur - het laatste spoor van Groningen kwam destijds gewoonlijk een uur te laat aan - klopte ik aan de deur, waar naar ik zo lang gewenst had, maar thans sedert het laatste jaar niet wetende of de lieve ouders nog leefden. Toen ik terstond geen antwoord kreeg klopte ik nogmaals en vervolgens tikte ik tegen de ramen. Wie is daar, hoorde ik spoedig vragen. Iemand die graag binnen wil zijn, was mijn antwoord en terstond vernam ik de roep: Hendrik, daar is Hendrik. Weldra was ik dan ook door mijn ouders verwelkomd. Och, alles was nog hetzelfde in die lieve woning, het kwam mij bijna voor of ik in het geheel niet weg geweest was. Wat was er veel te vragen, veel te vertellen, men wilde dat eerste uur gaarne van beide zijden alles weten om het terstond weer te vergeten, maar daar hoor ik terstond dicht bij het raam roepen na eerst de geregelde stap van een paar krukken vernomen te hebben. Twaalf uur

heit de klok. Klok twaalf en terstond daarna rammelt de oude baas Krüger aan onze deur. Waarom is hier nog zo laat licht op, toch geen brand of ziekte, Storm? Nee, kom maar binnen. Zo dag Hein, dag jongen, hoe gaat het, maar wat drommel kom je je ouders om twaalf uur nog uit hun bed halen? De ondeugende streken van vroeger zijn er zeker nog niet geheel uit, ja maar ik moet voort, ik moet mijn ronde nog doen van twaalf uur. Nu baas Krüger, doe die dan morgen overdag, het is nu reeds bijna één uur, dus blijf nog een ogenblik en neem dan de volgende ronde. Weldra ging toch baas Kruk, zoals hij gewoonlijk genoemd werd heen, maar ik vroeg hem nog wel baas, wilt gij morgen vroeg eens even met de grote bel bij de straat rond (hij was omroeper) en uitbazuinen dat Hein Storm terug is? Duivelse jongen, zei hij lachende en liet er voor mijn vader opvolgen ... baas Storm, de streken zijn er nog niet uit. Veel wilde men mij nog vragen, maar ik zei, nee vader, nee moeder, nu wordt het tijd van slapen. Of mijn ouders veel geslapen hebben weet ik niet, maar met mij duurde zulks niet lang en ik geloof dat ik de rust der laatste maand zou ingehaald hebben als ik niet door de oude poes gewekt was. Deze sprong op mijn bed en ofschoon ik veel van het beest hield, nu moest hij er echter terstond uit, maar ik merkte dat het reeds lang dag was en kwam dus ook te voorschijn. Veel was er toen weer te vragen en te vertellen. Vader ging aan de arbeid en moeder zei kort daarna, wij wensen nu dat je deze winter thuis blijft Hein, doe je dat? Nee moe, ik zal u terstond maar zeggen hoe lang. Over vier weken ga ik weer heen. Foei zo kort en wanneer de jongens nu zondag niet komen, dan krijgt gij die bijna niet te zien. Ja moe, de jongens komen morgenavond, dat is zaterdagavond. Ik heb hun gisteren in Groningen elk een briefkaart gezonden. Gelukkig om alles gedacht. Maar zegt u mij nu eens moeder, hoe staat het met de geldzaken, hebt u het door mij gezonden kunnen bewaren zodat ik nu met hetgeen ik thans bezit voor stuurman kan leren? Nee lieve Hendrik, wees niet boos mijn jongen. Volstrekt niet moeder, maar het spijt mij wel een beetje. Ja Hein, ons ook, maar je broer Leen is nu al twee jaar buitenlands, juist zo lang weg als gij en heeft tot nog toe niets gezonden en wij konden ons niet reden. Nu moeder lief dan is het maar heel goed geweest dat ik het gezonden heb en hoe staat het nu? Och, niet te best, dat kunt gij wel denken. Hetgeen ik missen kon gleed natuurlijk in moeders handen zodat mijn bezit mooi dun geworden was.

Gerrit en Jacob kwamen des zondags. Willem kon niet komen, maar verzocht mij om een paar dagen voor hem op te offeren. O, wat hadden wij elkaar veel te vertellen en toen wij een paar dagen daarna tezamen naar Willem te Garsthuizen gingen, was ook deze even gelukkig. Maar aan alles komt een einde, zei ik reeds vroeger. Ik had al de lieve plekjes op het dorp weer bezocht, maar het was hetzelfde dorp niet meer van vroeger; de vriendelijke wallen waren geslecht en tot bouwgrond gemaakt, de oude poort, die tot woonhuis der oppasser des rijkswerk diende, was gesloopt, je weet wel die poort waar wij vroeger zo gemakkelijk van de wal len op het dak konden komen om sneeuwballen in de schoorsteen te werpen, waarvoor wij dan als men ons kon krijgen, een pak slaag kregen. Och wat een lieve tijd was dat, nietwaar?

Vier weken was ik thuis geweest, zei mijn ouders en mijn zuster, die getrouwde was en kort bij woonde vaarwel en ging naar Amsterdam.

Zijn varen als stuurman

Ik nam mijn intrek in het zeemanshuis, ik wist niet hoe ik bij oom zou worden ontvangen en twijfelde daar de kinderen ook groter waren geworden of men mij wel te logeren kon hebben. Des avonds bij hen komende werd ik hartelijk ontvangen en na een poosje gesproken te hebben zei de goede oude oom en Hein wat nu? Zo spoedig mogelijk zien een huur te krijgen en liefst voor een lange reis. Dus wil je niet leren? Ja maar dat kan ik thans niet, daarom eerst een lange reis. Hebt gij van die laatste twee jaar niets over gespaard om te kunnen leren. Nee? Niet, nu dat is niet anders, maar als gij daarom op de stuurmansschool wilt, kunt gij bij mij voorschot genoeg bekomen. Je weet, je broer Leen vertrouwt zijn zaken gewoonlijk aan mij toe en heeft mij gezegd, dat ik je voor zijn rekening voorschot mocht doen, mits als het bij het redelijke blijft. Ik blijf u er dankbaar voor oom en neem het gaarne ter leen aan, dan behoeft ik het onderwijs tenminste niet uit te stellen. Ja Leendert zei ook, dat ik voor je ouders zou zorgen, maar die hebben nog nergens naar gevraagd. Ik begreep direct de oorzaak dat moeder geen geld gekregen had (vragen zou zij natuurlijk niet doen) en dat mijn centen daarvoor dienst hadden gedaan, maar sprak hier niet over. Maar zeg eens neef, waarom ben je niet bij kapitein Visch gebleven? Hij schreef zo goed over je en wilde je zo graag aan boord houden, hij heeft in Liverpool nog averij gehad door een stoomboot, maar wij weten het rechte niet, er was geloof ik toen het voorviel geen mens aan boord. Nog al aardig oom, averij maken zonder dat men weet wie zulks gedaan heeft. Ja, maar waarom wou je niet bij hem blijven? Och oom, het beviel mij niet bij hem, ik wou veranderen. Ja, dat is wat anders, maar zoals hij schreef, wilde hij je tweede stuurman maken. Oom, ik wil er liever niet over spreken, maar zal u hier zeggen, dat het niet raadzaam is onder leiding van die man te zijn, ik wens er geen verdere woorden over te wisselen, maar alleen zeggen, die Visch deugt niet. Ik hoop niet dat u mij deze uitdrukking ten kwade duidt, want ik weet dat u en Leen altijd erg op hem gesteld waren. Zijn gezicht betrok toen hij zei, ik word om dat zeggen niet boos neef, je tante zegt ook al jaren lang, die man deugt niet, maar mag ik nog meer van hem vragen? Liever niet oom, hij zal zelf mettertijd die vragen door zijn gedrag of beheer wel beantwoorden. Ik hoop voor u en Leen (beiden waren nog aandeelhouders) dat hij bewijzen zal dat hij een degelijke kapitein is, die voor alles en allen zorgt, maar ik twijfel hieraan! Neef, zei de lieve tante, je bent nog altijd de goede jongen en nog gelukkig niet bedorven. Nu ja, zei oom, tante bederft de hele boel weer, ik zou zo gaarne nog iets vragen maar wij zullen er nu maar over zwijgen. Oom, ik spreek er ook liever niet over.

Ik kwam dus nu een paar dagen daarna op school en vroeg zoals men altijd deed - nee dat is abuis - zoals ik wist, dat betaamde aan de heer Suyver, de leraar, of ik de lessen nu mocht bijwonen. Wel zeker mijn vriend, gij hebt zeker u bij de directie laten inschrijven? Ja mijnheer. Hoe is uw naam? Hendrik Storm. Zijt gij een broeder van Leendert Storm? Ja, mijnheer. Zo, nu als gij dan net zo vlug van begrip zijt als hij, dan is er weinig moeite mede, hij leerde gelijk met mij, maar ik geloof, hij leerde vlugger, alleen hij wilde niet voor het onderwijs opgeleid worden en zodoende heb ik mij daarop toegelegd bij de oude heer Van Slee. Mijnheer, ik ben niet zo schrander, niet zo ontwikkeld als hij is, maar ik hoop toch wel zoveel te kunnen leren om stuurman te worden. Ik zeg niet examen te kunnen doen, want ik weet niet wat hiervoor vereist wordt, maar op school was ik de domste niet. Toen op de eerste les allen bezig waren, kwam de onderwijzer en vroeg, zeg vriend Storm, wat weet gij nog zowat van de school van vroeger? Ik geloof zeer weinig mijnheer, ik denk dat alles wel weer doorlopen mag worden, want in jaren is er niets of weinig aan gedaan. Kent gij nog breuken, ik bedoel tiendelige? Ja mijnheer. Gewone? Ja, mijnheer. Repeterende? Ja, mijnheer. Evenredigheden en reeksen? Gedektelijk zal het dunkt me nog wel gaan. Iets van meetkunde? Iets ja, maar niet bijzonder veel. Inhoudsbepaling van vlakten en lichamen? Iets, maar ik geloof wel iets vergeten te zijn. Zo dan zullen wij voorlopig met alles een begin maken en de boel nazien. O, wat was ik zelf in mijn schik toen ik reeds de tweede of derde dag met hoekmeetkunde begon. Alles niet vergeten, nee Storm, dat dacht ik wel, zei de beste onderwijzer Suyver. Maar gij weet het Stam,

wij waren toen samen op school, dat het onderwijs redelijk ging. Vermelde ik het hier, zo zou gij de eerste zijn die mij toevoegde wat een eigendunk, dus hier niet meer over.

Leen kwam binnen in die tijd dat ik leerde en was verheugd mij te zien. Maar na de eerste begroeting liep hij 's avonds met mij mede naar het zeemanshuis en vroeg mij onderweg, Hein hebt gij nu volstrekt geen geld opgespaard om te leren? Jongen, dat gaat zo niet, hoe komt dat? Leen, het geld voor leren is mij door oom volgens uw order zonder er naar te vragen toegestaan dus gij oordeelde of twijfelde tenminste dat ik iets zou hebben, ik heb het in dank aangenomen en wil er nogmaals graag voor bedanken, maar spreek liefst niet verder over het geen geschied is, vermaningen of terecht wijzingen kan ik, als ik niets verkeerd gedaan heb slecht verdragen en dat het laatste het geval niet is, hiervan ben ik overtuigd. Bewijs mij zulks. Nee Leen, ik geef je geen rekenschap van mijn doen en laten. Zoals je zelf wilt. Maar waarom wilde je niet bij Visch aan boord blijven, hij meende het zo goed met je en wilde je zelfs tweede stuurman maken, zoals hij mij heeft geschreven. Leen, voordat ik als stuurman ging varen, wenste ik eerst te leren. Maar waarom dan niet een weinig gespaard? Als gij berouw hebt Leen mij voorschot gegeven te hebben, had zulks dan liever niet gedaan. Rare vreemde jongen, maar dat daar gelaten, je had toch evengoed bij Visch kunnen blijven varen als bij iemand anders, waarom dus dat niet gedaan? Men zegt, die met pek omgaat wordt besmet, gij zoudt toch zeker niet graag zien dat je broer een deugniet werd, nietwaar Leen? Dus je wilt zeggen dat Visch niet deugt? Ja Leen. Verkeerde beoordeling Hein, Visch was en is altijd een beste kerel geweest, maar zo gaat het, de jongelui beoordelen doorgaans naar eigen wijsheid. Wat kunt gij van hem zeggen? Wel Leen, wanneer ik weinige of vele slechte daden van hem zou vermelden, zoudt gij mij geloven? Nee, daarvoor ken ik hem te goed. Waarom vraagt gij dan wat ik van hem kan zeggen, want het zou reine onzin zijn iets te vertellen wanneer men toch niet geloofd wordt. Nee, ik kan van hem geen slecht geloven, daarvoor ken ik hem tegood. Laten wij dus daar over zwijgen.

Een paar dagen daarna ging hij naar huis zonder mij iets te zeggen, maar toen ik examen gedaan had stond hij mij diezelfde middag op te wachten en riep mij toe: Geslaagd Hein, ja ik zie het reeds aan je opgeruimde gezicht. Ja Leen geslaagd, maar zeg mij eens, je bent naar huis geweest nietwaar, hoe was het met vader en moeder? Goed Hein, ik zal hen vanavond nog schrijven of wil jij het doen, nu ja, dat begrijp ik, het is ook beter. Hein, ik heb van moeder alles vernomen, waarom mij niet terstond gezegd waar je geld gebleven was, dan had ik mij immers niet boos behoeven te maken. Och Leen, toen ik voor mijzelf verantwoord was, had ik toch geen goed of afkeuring van anderen nodig nietwaar? Nee, je hebt gelijk. Nu hebt gij tweemaal tijdkorting gehad, eerst om je boos te maken en later om weer goed te worden. Ja Hein, ik heb vroeger reeds eens aan vader geschreven, ik geloof Hein niet goed te begrijpen, maar nu, nu er reeds enige jaren over verlopen zijn, begrijp ik, ken ik je nog niet goed.

En nu vriend Stam, weet gij tot dusver alles van mij, gij kent mij, dat geloof ik tenminste en geloof dat de reis die wij nu zullen doen ook geen verandering in onze vriendschap zal brengen.

Zijn verdere levensloop

Prins had tot zover alles met lust gelezen, maar zei, dat vertelt mij alleen zo iets totdat Stam in 1874 naar zee ging, maar wat is er met deze lieden later voorgevallen, wij schrijven nu reeds 1891. Ik zal hem vragen als hij komt, misschien kan hij er mij nog wel veel meer van vertellen en dan zal ik hem ook vragen of hij iets van de familie Bakker weet, ja ik heb nog zoveel te vragen, als ik maar niets vergeet. Maar ik weet het niet, zou het met al die lui die hier in Indië zijn zo gesteld wezen, dat zij zo graag iets van oude bekenden vernemen of zou het komen doordat ik oud word en boven de vijftig nieuwsgierig begin te worden? Ja, dit zal het wel zijn.

Het was tegen de avond toen Prins onder het genot van een opfrissende drank in zijn luie of lriaard stoel zat te denken en voor zichzelf te vragen, hij moest om naar de mandikamer te gaan toch wachten op de rapporten, die zijn opzichters en machinisten hem hadden te brengen. Daar kwam een rijtuig aanrollen en onze vriend Stam stond voor hem. Wel daar doe je goed aan, daar doe je zeer goed aan nogmaals te komen kijken, kom aan, nu maar eerst het stof van je afgeschud, eerst naar de mandikamer of zit er ook steenkoolstof in je keel, ja dat kan ik wel indenken. Oppas, jongen, hé sapa-ada, waar zit jelui, leeglopen weer? Saja toewan. Zo ben je daar, kom breng een glas voor toewan kapitein. Nou ja een glas ajer bollanda of ajer pof (Apolinareswater) kan geen kwaad. Niets anders nee, nu ook goed, later dan. Ja man, ik heb je nog veel te vragen, als ik maar niets vergeet, maar je blijft toch zeker een paar dagen, dan zal het mij wel weer te binnen schieten. Zo ratelde Prins maar achtereenvolgens door.

Nee Prins, zei Stam, morgen moet ik weer heen, het schip wordt vandaag zover gereed dat ik morgen met hoog tij moet varen, je weet er is plotseling bijgekomen dat ik te Kraksaan bij moet laden. Ja, ik vernam zo uit je schrijven, nu dan vertel je mij vanavond maar hetgeen je weet. Maar ach, dat liep niet mee, want toen de avond kwam, kwamen er ook gasten en de gastheer moest hen toch vriendelijk ontvangen. De kaarten kwamen als gewoonlijk op het speeltafeltje. U doet zeker weer niet mee kapitein Stam? Nee, ik ben er geen matador in, maar ik zal wel kijken wie de beste kaarten heeft en dan de anderen hierop attent maken. Nee hoor, die gekheid van onlangs probeer je thans maar niet meer, dan stellen we je aansprakelijk voor het verlies. Ook goed, maar dan krijg je weinig, want ik heb geen cent in mijn zak, ik heb mijn beurs vergeten en moest aan het station het geld lenen om een retourkaart te kopen, maar ik had geen tijd om terug te gaan. Onder vrolijke scherts werd de avond om gebracht en de volgende dag moest Stam reeds vroegtijdig vertrekken. Stam zei Prins, toen hij bij het station afscheid nam, beloof je mij al de wederwaardigheden die gij van die geschiedenis weet te zullen vertellen of voor mij op te schrijven? Je weet nieuwsgierig ben ik niet, maar ik weet graag alles. Stam beloofde dit en vertrok na nogmaals en nogmaals een handdruk gewisseld te hebben. Maar lang duurde het voor beiden elkaar weer zouden ontmoeten, er moesten eerst jaren voorbij gaan voor Stam in de gelegenheid was een bezoek bij zijn vriend te brengen en hem alles te vertellen, hetgeen hij beloofd had, maar ik kan moeilijk zwijgen, zei ik reeds vroeger en zal daarom mijn lezers maar datgene vertellen hetgeen ik weet.

Storm deed een reis als derde stuurman naar Java en terug naar Nederland, kreeg, daar hij zuinig was geweest, een goede flinke afrekening en werd hierdoor in staat gesteld zijn tweede stuurmansdiploma te bereiken. Leendert was binnen en o wat was die verheugd, toen Hein na slechts kort de school bezocht te hebben reeds examen deed en slaagde. Nu Hein gaat gij zeker naar huis nietwaar? Nee Leendert, ik kan dit niet doen want onderweg naar hier, heb ik reeds mijn woord gegeven om met de A. mede naar zee te gaan als derde stuurman. Dat spijt mij, weer als derde, waarom niet gewacht tot je een plaats als tweede werd aangeboden? Hoe lang zou dat wel duren Leen? Dat zou zeer kort zijn Hein, want je weet ik wacht op een goede tweede stuurman, dan had gij nog eerst een paar dagen naar huis kunnen gaan en nu moet je zeker morgen reeds weg. Ja Leen, ik moet zo spoedig mogelijk aan boord zijn, maar ik heb

mijn woord gegeven, dus dat blijft daarbij. Maar ik met jou mede als tweede en je voegt erbij dat jij wacht op een goede tweede stuurman, hoe kun je verwachten dat ik een goede voor je zou zijn daar ik nog niet als zodanig gediend heb? O, dat weet ik wel van je vorige kapitein. Dat is mogelijk Leen, maar ik wil nog liever eerst als derde naar zee, dan ben ik later zelf overtuigd.

Weldra reisde Hein af en de reis werd gelukkig volbracht, alleen verliepen er bijna veertien maanden voor hij in Liverpool ontslagen was en over kon reizen. Hij had in Liverpool reeds brieven ontvangen en een der zelve had hem in kennis gesteld met de wederwaardigheden en slecht beheer van kapitein Visch. Toen Leen Hein begroette was het eerste wat hij zei: Hein, Hein, waarom hebt gij mij vroeger niet alles van kapitein Visch verteld, dan had er gezorgd kunnen worden, dat hetgeen nu gebeurd is, niet was voorgevallen. Gij weet Leendert, dat gij mij destijs niet geloofd zoudt hebben, dat gij toen niets van hem wilde horen, gij had zolang samen gevaren, gij stelde zoveel vertrouwen in hem, dat gij het minste wat ik hier op zou aanmerken totaal voor leugen verklaarde. Ja het is zo Hein, maar wat ben ik nu blijde jongen dat gij destijs dat schip hebt vaarwel gezegd. Je weet dat hij nog altijd in voorarrest gevangen zit, wanneer de uitspraak zal zijn, weet ik niet. (Ik zal hier geen reden vermelden maar de dwaling van hem scheen nogal belangrijk te zijn. Het schip werd verbeurd verklaard en zelf, zo luidde de uitspraak van het vonnis, veroordeeld tot twaalf jaar gevangenisstraf in Frankrijk, bovendien twintig jaar stadarrest. Enige jaren daarna is hij echter weten te ontluchten en voer daarna weder als scheepsgezel onder een andere naam).

Hein Storm reisde naar zijn familie en had weder een aangename, gelukkige tijd te huis. Gerit en Jacob waren reeds beide flinke bazen, getrouwden en vaders van enige knapen en Willem, die reeds voor zijn hoofdakte geslaagd was, had zich ook reeds een vriendin uitgezocht waarmee hij zich hoopte te verbinden. Maar vader en moeder waren oud geworden. Moeder moest soms reeds dagen en weken het bed houden voornamelijk wanneer het gure weder zich liet merken, de zomermaanden zoals nu Hein te huis was, was zij echter vrij vlug. Ja deze tijd was toch gezellig, zo weer bij de lieve ouders te zijn. Zij waren nu maar weer met hun tweetjes en van gebrek was geen sprake en o de vader kon zo verheugd, zo trots neer zien wanneer hij met zijn vier flinke jongens, die toen des zondags te huis waren, ging wandelen.

De daarop volgende reis ging Hendrik als tweede stuurman naar zee. Hij had echter een lange tijd moeten wachten voor hij deze betrekking kreeg en na eerst te huis geweest te zijn, waar moeders beursje een weinig opgevuld moest worden, was dit wachten voor hem geen tijd van weelde. Daarbij een lange tijd in het Nieuwediep te liggen in winterijd, 's avonds zeer koud aan boord, terwijl een warme kachel in een biljartzaal veel aangenamer was. Nee hij was blij toen het schip (ik zal voor het eerst dit schip maar eens noemen) de Proficiat naar zee ging. Eén der bemanning was weg gelopen (gedeserteerd) en daarvoor was een andere in de plaats gekomen, deze een dronkaard waarvan zijn vrouw ternauwernood afscheid wilde nemen, een gewezen of beter gezegd iemand die vroeger als stuurman gevaren had maar geen betrekking meer kon bekomen, deze matroos kreeg reeds de eerste nacht toen Storm de wacht had een vlaag van waanzin (delirium) en sprong van boord en ofschoon bij donkere nacht en donkere maan in aller haast al het mogelijke gedaan werd om het mens terug te krijgen, het lukte niet, maar Hein zei toen stuurman Gnodde aan dek was en de kapitein erbij stond als het zo doorgaat (dit is mijn eerste wacht die ik als tweede stuurman heb) dan hebben wij bepaald geen volk genoeg. Nee, zei de oude loods Blomberg, dat had je zeker niet stuurman, als de helft der bemanning zo dwaas was, zou het er ook al slecht uitzien, dunkt mij. Ja loods, maar dat gaf dan toch promotie. Het zou je wat baten als jij er één van was. Nee zei Gnodde, daar zou hij wel wijzer voor zijn.

De reis werd echter met voor- en tegenspoed gelukkig volbracht, maar met binnenkomst had zich een staatscommissie gevormd voor afnemen van examens voor stuurman, waarbij een bepaling was, dat men eerst twee jaar als tweede stuurman moest hebben gevaren voor men voor eerste stuurman examen mocht doen. Hein moest dus nog een reis doen, maar ging echter eerst naar huis en na hier ruim veertien dagen genoeglijk te hebben doorgebracht keerde hij naar Amsterdam terug en nam de volgende dag zijn dienst reeds weer waar op zijn vorig schip de A. welke kapitein hem graag scheen terug te hebben. Te huis was het niet beter geworden, moeder had een zeer moeilijk voorjaar gehad en was er ternauwernood bovenop gekomen. Hein vroeg er de dokter naar en deze zei, ja Storm, ik doe mijn best maar tegen zwakte en ouderdom zijn niet veel middelen, wat ik heb voorgescreven wordt steeds aangewend maar ik sta er een volgend voorjaar niet voor in, te meer wanneer het zo nat en guur is als thans. De oude vrouw leeft echter nog graag en is steeds met liefde aan het spreken over haar jongens en vertelt mij terstond wanneer zij enig bericht heeft ontvangen, dit helpt haar even goed als mijn middelen. Storm, schrijf maar alles wat haar enigszins aangenaam kan zijn, alles strekt ten voordele van haar gezondheid. Storm spoedde zich na het einde der reis naar huis en zijn moeder knapte weer erg op. Ongelukkig kon hij maar vijf dagen thuis zijn, want hij had zijn woord gegeven om voor de eerste stuurman, die weg ging en op een stoomboot geplaatst werd, het schip te lossen. Hij was weldra weder in Amsterdam en geheel vrij zijnde, ging hij spoedig weer zelf studeren, want hij trof de tijd dat er geen les werd gegeven. Examens liep hem niet mede, theoretisch slaagde hij, maar voor het praktische gedeelte werd hij voor zes maanden terug gewezen. Hoe was het ook mogelijk te slagen, hij voer nog maar elf jaar op zee, hoe kon hij oordelen dat hij praktisch genoeg ontwikkeld was.

Maar goed te samen rijmen kon hij het toch niet en het hinderde hem dat jongelui die pas drie à vier jaar op zee geweest waren en die hoogstens 23 à 24 jaar oud waren, dat deze, die toch praktisch niet zo goed ontwikkeld konden zijn als hij, dat deze gelukkig slaagden. Hij was toen acht en twintig jaar. Spoedig daarna (zijn geld was meer meest gevlogen, ook door afbetalig aan Leendert) was hij weer gemonsterd als eerste stuurman met een brik naar de West Indië. Dit reisje kon juist in zes maanden volbracht worden. Op deze brik leerde hij in Amsterdam de dochter der brave kapitein kennen en ofschoon hij nergens van sprak dacht hij toch, zou dit jonge meisje (zij was toen achttien jaar) mijn vrouw ooit kunnen worden?). Maar nee, daar mocht hij immers nog niet aan denken, eerst zijn examen, zijn positie, dan zijn ouders, nee Hein, geen malligheid. De reis liep goed ten einde en na een korte tijd de school bezocht te hebben, ging hij weder voor de commissie. In die tijd trouwde Leen. Nu het werd ook bijna zijn tijd, anders zou iedere vrouw hem bedankt hebben. Men zegt wel als een man maar een beetje knapper is dan een aap, dan krijgt hij ook wel een vrouw, maar of dit nu wel waar is? Als een man eerst eenmaal boven de veertig is, dan twijfelt hij dikwijls zelf of hij wel durft te vragen en foei op die leeftijd is een blauwtje lopen (afwijzing) dunkt mij ook niet aangenaam. Maar hij trof een lieve goede vrouw, die de eerste reis met Leen mede zou doen. Bijna gereed liggende voor vertrek zond hij Hein bericht om bij hem te komen. Zo ben je daar, hoe sta je met het examen. De volgende dinsdag Leen. En kom je er door? Ik hoop zo. Hein ik heb een tweede stuurman nodig, wil je nu het examen in de steek laten en met mij mede gaan, ik kan zolang niet wachten. Foei Leen, wat een vraag. Nee Leen, ik wil je wel beloven mede te gaan, maar dan moet je eerst zonder stuurman naar Engeland zeilen, lukt het examen niet, dan ga ik mede, lukt het wel dan reis ik ook terstond af. Nee, zolang kan ik niet wachten. Het gebeurde dus niet en Leen scheen hierover niet best geluimd te zijn.

Er is hier vergeten te vermelden dat toen hij binnen kwam, het treurig bericht van de dood zijner moeder heen gezonden werd. Thuis was alles veranderd, zijn vader was bij één der broers gaan inwonend en het is bijna waarheid, waar geen moeder meer bestaat, is het te huis voor kinderen op die leeftijd weg.

Hein slaagde met het examen en was reeds de volgende dag verhuurd op de *Cornelia*, een brik liggende te New Castle. Hij zond de kapitein een briefje, hem berichtende dat hij voor zijn schip gemonsterd was en zo spoedig mogelijk zou trachten aan boord te zijn, nam daarna afscheid van zijn brave oude kapitein en van diens lief huisgezin. Ik behoef hier niet bij te voegen dat het lieve meisje waarmede hij meerdere kennis had aangeknoopt hem beloofde veel en dikwijls te zullen schrijven en dat beiden elkander zeer genegen waren. De kapitein der *Cornelia* spoedde zich na ontvangst der brief naar Leen Storm, die hem op zijde lag en zei, Storm, ziezo, ik krijg toch ook een tweede stuurman en geen mof, zoals gij hebt, die niets anders kan als "Jawohl, Herr Kapitän". Heb je dan bericht van Amsterdam, dat het een Hollander is? Ja, de man heeft mij zelf een briefje geschreven, heel net! Zo en hoe heet hij dan? Ik weet het niet, ik kan de naam niet goed onderscheiden, hier lees zelf. Leen las ternauwernood de naam of hij zei, ja vrouw, het is wel zo als je dacht. Zeg wil je die tweede, die mof van mij overnemen, dan neem ik deze. Hoezo ken je hem dan, wie is het, hoe heet hij? Hij heet Hein Storm. Dus je broer? Ja. Daarna komt kapitein S. ook bij hen (het is altijd waarheid waar een vrouw aan boord is, vergadert men dikwijls samen om een kop thee of een glas bier te drinken), de Professor lag ook op zijde. Wel S. ik krijg een tweede stuurman en je raadt niet wie het is. Neen, hoe wil ik dit raden? Nu, ik zal het je zeggen, hier lees. Wil jij die veertig jarige tweede, die daar vandaag de gehele dag onderzeil is geweest van mij hebben, dan neem ik deze. Ken jij hem dan? Hein Storm, zeker ken ik die, hij heeft reeds veertien maanden met mij gevaren en zal ook u zeker goed bevallen,

Hein kwam aan boord en natuurlijk ook bij Leen. Dat spijt mij Hein. Laat het je niet spijten, het was immers je eigen zin. Ja, dat is zo, maar ben je nu door al je examens? Ja. Dat is flink, jongen, zei Leen, maar hij was toch niet in zijn schik, ternauwernood opgeruimd tegen Hein omdat hij niet met hem was mede gegaan. Twee dezer schepen moesten naar Java en daar in het hotel kreeg Leen gedurig brieven, die verkeerd bezorgd werden voor stuurman Storm. Neen, zei Leen die zijn niet voor mij en hij gaf ze gedurig aan zijn buurman aan tafel, bij wie Hein als stuurman aan boord was. Een bekende hand, zei Jansen, de hotelhouder, maar hoe komt die er bij de brieven bij mij te adresseren. Maar wacht eens, wat zal dat zijn een brief van dezelfde hand aan mij, nu weet ik het, het zijn brieven van een zeer lief meisje. Dat zijn geen adressen van een vrouw geschreven. Nee, maar van mijn allerbeste nicht. Hier vrouw, die is voor u, een brief van onze lieve Joh. Hein ontving bericht van Leen, dat hij de avond voor het vertrek aan boord was en hoopte hem daar te zien.

Een poos of een gedeelte der avond werd gezellig gesletten, maar Leen was het niet te doen voor een gezellige avond, nee, hij wilde met Hein spreken, hem onderhouden. Ik krijg gedurig brieven voor je in handen, die zijn niet van vader, van wie zijn die? Wees niet altijd nieuwsgierig Leen. Dat is een uitwijking Hein. Waarvoor zou ik die maken Leen? Wel ik heb vernomen dat ze van een jong meisje zijn, is dat zo? Dan ben je zeer goed ingelicht. Jongen, je bent nog geen dertig jaar, hebt nog geen middelen van bestaan, je moet nog aan geen trouwen denken. Dat doe ik ook niet Leen. Zo, niet, nu je bent toch zeker ook niet van plan een meisje iets wijs te maken? Dat zou laag zijn Leendert, maar zij is jong, nog geen twintig jaar, dus wan-ner meerdere kennis door ons gemaakt wordt, dan kunnen wij ook nog wel een paar jaar wachten. Wat een dwaasheid, maar als jongelui een lief gezicht zien, laten ze zich gewoonlijk direct vangen. Hoor eens Leen, geen hatelijkenheden, ik ben hier deze avond gekomen om gezellig bij je te zijn, niet om vermaningen die je zo graag mag toepassen te horen en nog veel minder om laagheden of hatelijkenheden te vernemen. Wie heeft er na je vijftiende jaar op jezelf toegezien, onder wiens leiding hebt ge gelopen? Steeds van die tijd af hebt gij op eigen wieken moeten drijven. Toen ik als knaap bij je aan boord was heb ik je reeds getoond dat ik zulks ook kon. Berispingen en vermaningen, die gij mij vroeger hebt gedaan, hebben mij wanneer ik ze beantwoordde, koud gelaten, want ik dacht steeds, Leen wil zijn wijsheid luchten, maar mij dunkt, nu waart gij wijzer om zo iets niet meer uit te kramen. Gij heb mij soms

goede raad willen geven, maar doorgaans slechte in het begin van mijn leven zowel als bij het laatste examen. Had ik naar al uw raad willen luisteren, wat was ik dan thans? Je spreekt geen leugen Hein en hij ging op het dek. Waarom spreek je toch zo tegen hem, Hein, zei zijn vrouw, nu blijft hij zeker een poos boos op je. Dan heeft hij tijdkorting om weer goed te worden, maar zus, ik ga je groeten, ik ga naar boord. Hij riep zijn volk de boot gereed te maken en nam afscheid. Leen liet ternauwernood horen "wel aan boord, Hein" maar vervaardigde zich niet om uit zijn stoel op te staan. Goede reis Leen. Dank je. Wel Leen, wil je van mij ook eens voor het laatst hedenavond een goede raad hebben? Zeker wel, spreek maar op! Welnu, tracht dan je humeur te verbeteren, dan zou je je een boel beter bevinden. Hein ging van boord maar van die tijd af duurde het enige jaren voor die twee broers elkander weer spraken. Ternauwernood werd op straat, als zij elkaar ontmoeten, een groet gewisseld, zonder elkaar te spreken.

Nadat Hein in Bristol was aangekomen ging hij naar Amsterdam, omdat hij nu wilde trachten als eerste stuurman een huur te bekomen. Dit lukte echter niet zo spoedig en zijn oude kapitein raadde hem aan weder en liefst terstond op de brik, die ook binnen was, zo lang als stuurman te fungeren en te zien of er zich een huur op een Oost-Indiëvaarder voordeed. Dit was van die gevolge, dat hij weder met de brik naar de west ging. Het traktement was wel niet zo hoog, maar de oude kapitein had hem gaarne mede en zijn lief meisje natuurlijk ook, dan weet ik sprak zij, dat er zo goed mogelijk voor vader gezorgd wordt, want hij wordt reeds oud Storm. Het was een gelukkige tijd die hij in Amsterdam toen doorbracht, altijd in de nabijheid van zijn lief meisje. Ja dacht hij, de mei des levens bloeit slechts eenmaal en nooit weer! De reis was volbracht en hij scheepte vervolgens als stuurman met een schip naar Java. Voor die tijd bracht hij een bezoek bij zijn vader en familie, ging vervolgens naar Emden, waar hij zijn meisje bij haar familie gebracht had en beiden keerden naar Amsterdam terug en weldra ging Hein naar zee. De naam van het schip of de kapitein zal niet genoemd worden. De kapitein was een man waar Hein niets anders van vertelde dan, het is geen man. Een man kan men zich zo karakterloos niet denken. Maar waarom hier meer over? Het schip kwam gelukkig binnen en de kapitein verklaarde later, ik heb nooit zo'n stuurman aan boord gehad, een man die in alles zijn plicht deed en er voor bekwaam was, bovendien de enige die ik ooit getroffen heb die niet bang voor mij was.

Weldra zouden nu de beide geliefden zich door de wet laten verbinden en Leen, die toen reeds weder een ander schip had, lag ook in het dok. Hein had zijn bruidje met de verhouding tussen hem en Leen ingelicht en vroeg haar, ziet gij er bezwaar in om voor ons huwelijk hun een bezoek te brengen. Welnee Storm, zeer gaarne, misschien komt dan alles wel terecht. Maar men had mis gerekend. Zij kwamen aan boord en werden wel niet afgewezen, maar hen werd bijna geen woord gegund, geen handdruk bij aankomst, noch groeten bij vertrek. O, wat was Hein gekrenkt toen hij in de boot zat en zijn meisje van spijt zag wenen. Dat is niets Storm, zei zij, de mensen zijn niet wijzer. Zij hebben mij niet beledigd want men kent mij niet, maar de ontvangst spijt mij alleen voor u die zijn best deed om weer vriendschap te maken. Reeds lang had ik gemerkt wanneer wij en ook zij bij oom waren, dat er iets haperde, maar het komt wel weer terecht, geloof mij.

Het huwelijk werd voltrokken maar Leen was op de uitnodiging niet gekomen, niemand dus van zijn familie behalve de goede oom en tante en familie, die steeds toonden hoe langer hoe meer van Hein te houden. Hein was reeds weder in dienst op een ander schip, maar had enige dagen vrij. Zijn kapitein sprak Leendert op de beurs aan. Zeg, niet bij het huwelijk van Hein? Nee, had hij mij gevraagd om tien mille voor aandeel in een schip, ik had hem graag geholpen, maar op zijn bruiloft, nee. Gij hebt, nu hij getrouwde is een reden te meer om hem te helpen, doe zulks dan nu. Nu nooit. Waarom niet? Dat zijn mijn zaken. Hoe kan een mens toch veranderen. Drie jaar bleef Hein als stuurman op dit schip en had in die tijd slechts eens voor

een korte tijd bij zijn vrouwtje geweest. Toen kwam hij te huis om het schip van zijn schoonvader, die reeds een reis wegens ziekte thuis was geweest, te aanvaarden als kapitein. Toen hij arriveerde en zijn eersteling, een knaapje, reeds op grootvaders knie zag, was hij werkelijk gelukkig en zijn vrouwtje niet minder. Lange tijd was men toen samen, allen gingen naar boord, maar toen het schip gereed was om te vertrekken was de oude kapitein weer hersteld en ging weder met het schip naar zee. Hij wilde echter niet naar zee tenzij dat Hein stuurman bij hem werd en de beloften die hij daarvoor deed waren zo aannemelijk dat Hein, die voor zijn vrouwtje moest zorgen, deze voorwaarden graag aanvaardde en beiden dus weder met de brik zee kozen.

Een bedroevende, treurige reis was dit echter voor allen. De oude man werd ziek en twee dagen voor binnenkomst in Suriname overleed hij. Het is niet nodig zijn toestand te schetsen, toen hij voor alles moest zorgen en weldra de berichten naar huis moest zenden. Ook is het niet nodig te vermelden hoe hij toen als kapitein wederkeerde te huis werd begroet. Allen hadden deze brave kapitein even lief gehad.

De volgende reis ging Hein Storm weer met dit schip naar zee en nu als kapitein. Gedurende deze reis had hij vele wederwaardigheden, maar die dit ooit mag lezen kan daar geen belang bij hebben. Hij kwam gelukkig weder in Holland binnen en nu stapte hij voor goed van boord. Wel had hij gehoopt wanneer het schip in andere handen overging toch kapitein te zullen blijven, maar dat geschiedde niet. De brik ging de volgende reis weer naar zee, maar is nooit terug gekeerd, niemand heeft er ooit iets van vernomen, dat wil zeggen, de uitreis was goed volbracht, maar de terug reis is er niets van gehoord.

Leendert's ziekte

Wat moest Hein nu beginnen? Over alles werd gedacht en men was er 's avonds nog druk over thuis te praten toen hij een brief ontving om met een nieuw groot schip als stuurman mede te gaan en terstond in dienst te komen. Neem je dat aan? Zeker vrouw, ik ga morgen kijken, een stuurmanshuur op dat schip is niet af te wijzen. Onderweg reisde hij met zijn vriend kapitein S. [.... *dit zal Schneijder zijn....*], die hem ook bepaald aanraadde zulks te accepteren. Hij werd dus aangenomen. Voor het vertrek naar huis ontmoette hij Leen in een koffiehuis. Deze was zeer vriendelijk en lang hadden zij elkaar niet gesproken. Hein ik had gehoopt je weldra weer een schip te kunnen bezorgen, je weet dat er een nieuw schip, de M. gebouwd is en wij hadden een paar vrienden te samen gehoopt hier voor u een flink aandeel in te nemen, maar het is niet gelukt, het spijt mij jongen. Het behoeft je niet te spijten, want dat schip heeft, dat weet je Leen, een reis gedaan en er is gebleken dat het niet veel bijzonders is, met een dusdanig schip kan een jonge kapitein geen eer inleggen. Ik had het dus niet aangenomen. Gekke jongen, maar wat moet je nu? Ik ga als stuurman met de O [...*de Oostenburg*]. Met de nieuwe, kom dat is zo kwaad niet, daar ben ik blij om, kom je spoedig eens bij ons? Dat weet ik nog niet. Spoedig had Hein met zijn vrouw en beide knaapjes zijn intrek genomen in Amsterdam op kamers. Hij had haar zijn onderhoud met Leen verteld, waarop zij zei, dan moet je spoedig eens gaan Hein. Nee beste, dat zal nog wel een poosje duren, maar reeds de eerste dagen kwam Leen's vrouw (in zijn afwezigheid aan boord) mijn vrouw bezoezen en hield niet op voor de belofte te hebben dat zij spoedig bezoek terug bracht met de jongens. 's Avonds toen Hein thuis kwam, zei zij, morgen ga ik met de jongens naar Leen. Hoe kom je daarbij? Ik heb het beloofd, zijn vrouw is hier heden geweest. Dat is vreemd, Leen zelf was heden aan boord bij mij om de nieuwe schuit te zien. Dus alles was weer in orde Hein, ik ga dus morgen en gij komt mij morgenavond terug halen, niet waar? Zeker, dat moet ik immers wel als je met de jongens bij avond terug moet. Kom ik echter niet, dat ik verhinderd word, dan moet Leen je maar brengen of je moet er blijven. Over niets van vroeger werd gesproken en na die tijd bleven zij steeds vertrouwelijk en de beste vrienden. Hein heeft twee jaar met dat schip als stuurman gevaren en is in al die tijd slechts enige dagen thuis geweest en wel toen de vrouw met drie zieke kinderen thuis zat. De jongste dezer knaapjes, ruim zes maanden, stierf diezelfde tijd.

Op de thuisreis van de laatste reis werd zijn kapitein ziek, moest op de orderplaats Cadiz achter blijven en Hein kreeg last het schip op de bestemmingsplaats te brengen. Vervolgens werd hij voorlopig voor één reis als kapitein aangesteld en had geruime tijd het genot zijn lieve vrouw en kinderen bij zich te hebben voor hij weer naar Java vertrok. De reis werd gelukkig vrij spoedig volbracht. Hij bleef kapitein op dat schip en maakte gewoonlijk vlugge reizen. De vriendschap, de broederlijke genegenheid tussen hem en Leen verminderde niet weer.

Twee jaar ruim nadat Hein zelf kapitein was geworden werd Leen ziek, een beroerte had hem zwaar getroffen, aan de rechterzijde was hij geheel verlamd. O, wat verheugde het hem toen wanneer Hein hem gedurig kwam bezoeken en hem enig nieuws vertelde. En waar is Hein nu en hoe is het met Leendert vraagt gij misschien. Straks schrijf ik hier meer over, eerst moet ik weer naar Java en Prins een bezoek brengen.

Einde

Wat duurt dat toch lang, dacht Prins, voor ik die Stam weer te zien krijg. Ik lees hem dan in de nieuwsbladen, dat hij hier is aangekomen, vervolgens daar, ook is hij alweer op Java geweest, maar door de verre afstand naar Batavia is het voor mij niet doenlijk geweest hem op te zoeken en hij kon denkelijk ook niet. Nu echter is mij verteld dat dat schip weer naar Java moet. Ik zal zien of er straks niet iets in de Courant staat. Ja, daar stond het, hij las het immers door de bril heen met eigen ogen. Maar eerst die bril nog eens schoon maken, zodat gaat beter, ja hoor, bestemming Semarang. Nu dat is te bereiken. 's Avonds kwam er één zijner bekenden en Prins riep hem reeds tegemoet, weet je het, Stam moet weer hier komen. Dat wil zeggen, zei zijn gast, te Semarang. Nu ja, dan zullen wij hem wel zien, dat gaat met het spoor thans zo goed. Ja zeker, Indische warmte en stof, nietwaar? Nu daar zal Stam niet tegen opzien, misschien moet hij ook wel naar Soerabaja zeilen. Hoe lang zou hij al reis hebben? Ik moet een paar kisten met dat schip ontvangen en daarnaar te oordelen wanneer die verscheept zijn, moet hij weldra binnen zijn. Moet dat goed dan te Semarang gelost worden? Nee vriend, ik weet zeker dat hij ook naar Soerabaja moet, want hij heeft veel goed voor die plaats. Gelukkig, gelukkig, zei Prins, dan komt hij ook hier.

Weldra las men dan ook in de Javabode dat het schip Anjer was gepasseerd en Prins was overgelukkig toen hij een paar dagen daarna een brief van Stam ontving, dat hij was aangekomen, binnenkort naar Soerabaja zou verzeilen en hem dan zeker enige dagen met een bezoek zou lastig vallen. Wat lastig vallen, nu nog mooier, ik wou dat hij een jaar mijn gast was. In gedachten verdipt bleef Prins die avond ruim een uur langer in zijn stoel zitten (passaat schieten, zoals men dat op Java noemt). Enige tijd daarna verscheen Stam. O, wat was Prins verheugd. Hoe gaat het je, hoe is het met jclui allen, waar ben je zo lang geweest enz. enz. Kom eerst iets gebruiken. Oppas kom, geef gauw een glas. Ja, nu moet je mij veel vertellen, maar nee, nu niet, eerst je lekker gemaakte man, vanavond komen er gasten, dus morgen maar, morgen hier in de schaduw voor het ontbijt, dan vertel je mij alles hoor. In hoofdzaak moet gij mij vertellen van de familie Storm, waarmede je broer en uzelf mij in kennis hebben gesteld. Maar leeft je broer nog? Ja, hij leeft nog. De avond werd gezellig geslepen, de vrienden van Prins verheugden zich Stam weer te zien en door het vele praten werd de keel zo droog, dat het geen wonder was dat er de volgende morgen veel lege flesjes Apolinaris onder de voorgalerij stonden.

Stam was ouder gewoonte vroeg opgestaan en liep daar het nog half donker was door deze flessen en maakte daardoor een leven als een oordeel. Hallo roept Prins, wat is dat? Dat is het wachtsein, zegt Stam, anders ontwaakt jclui immers nooit. Je behoeft hier niet te komen om 's morgens zo'n hels leven te maken. Ik heb je geschreven Prins, dat ik je met een bezoek lastig zou vallen en als de avonden nu altijd zo onder de whiskysoda geslepen worden, schop ik 's morgens de flessen door elkaar om je wakker te maken. Dan hoop ik, zei Prins, die reeds was opgestaan, dat je hier een jaar blijft, want die domme jongens vergeten altijd je te roepen. Dat denk je maar, zegt Stam, de jongens zijn reeds verscheidene kerken voor je bed geweest en je koffie is reeds koud. Ja, ja, zegt Prins lachende, ik slaap vast, schop jij 's morgens de boel maar door elkaar, dan ontwaak ik vanzelf. Prachtig is zo'n morgen op Java in de voorgalerij te zitten, alles even stil en rustig, alles nodigt je uit rustig te zitten en het natuurschoon te bewonderen, zelfs de stoelen zijn geheel ingericht om je die rust te geven. Het verveelde Stam dus niet alles hetgeen hierin reeds vermeld is aan Prins te vertellen en deze luisterde graag en vroeg gedurig één of ander voor opheldering. Stam vertelde ook dat de oude vader Storm reeds enige jaren was overleden in huis bij zijn enige dochter, dat het de broers meest vrij goed ging, dat ze behoorlijk hun brood verdienten, allen met een flink getal spruiten waren voorzien, maar dat Leendert nooit het geluk der kinderen gekend had. Gij zei dat Leen ziek was en ook dat hij nog leeft. Weet gij dit nu uit de laatste berichten, maar wacht vertel mij dat straks, daar komt de post, laat ons eerst zien wat nieuws die brengt.

Hier Stam twee brieven voor U (Stam had zijn adres opgegeven en de brieven waren hem na-gezonden reeds de eerste dag), één met een zwarte rand, ik hoop vriend dat het geen slecht nieuws is, de rest der brieven zijn voor mij, maar die zal ik straks wel lezen, vertel mij eerst wat het is. Stam brak de brief open, hij kende de hand, las de brief, verbleekte, maar liet er op volgen, gelukkig voor hem, hij is uit zijn ellendig lijden, ofschoon het mij innig leed doet. Wat is het vriend? Leendert Storm is overleden, hier lees zelf. Maar vriend, daar staat onder "we-duwe Stam", hoe is dit? Vriend Prins, Leendert Storm en Leen Stam en Hein Storm en Hein Stam zijn dezelfde personen. Hoe is het mogelijk, dat ik zulks niet eerder gemerkt heb, ja nu begrijp ik het, jelui hebt alles zelf doorleefd, het is duidelijk genoeg, dat gij dus alles wist. Dus mijn goede kapitein overleden, mijn beste vriend, maar het is beter Stam, beter dan zulk lijden en voor een vrouw om dit te moeten aanzien. Kan zij zich reden Stam, heeft zij zo veel middelen? Dat denk ik wel Prins, ik vrees hier niet voor. Gelukkig vriend, gelukkig. De gehele dag werd er over hem gesproken. Prins vertelde dit en vroeg dat en onze vriend Stam had eveneens veel te vragen. Tegen de avond zei Prins, maar vriend Stam, hebt gij ooit iets verder van de familie Bakker vernomen, kent gij hen? Niet allen, maar Marie heeft mij toch dikwijls van haar ouders verteld. Dus je kent Marie, dat vriendelijke, lieve meisje, niet waar? Zij is nu een flinke, lieve huisvrouw en moeder en heeft een goede man. Dat verdiende zij ook te worden na zo'n brave leiding als bij haar ouders. Leven haar ouders nog? Ja, maar zij zijn zeer oud. Vader, zei zij, kan natuurlijk niets meer verdienen, maar haar broer Hein zorgt hiervoor en zendt haar maandelijks vijftig gulden voor onderhoud en soms met verjaardagen of extra feestdagen komt er ook nog bijna altijd een buitengewoonje. Ja, zegt Prins, een flinke jongen was hij toen, dezulke schijnt het altijd goed te gaan. Weet gij ook Stam wat hij doet, wat hij geleerd heeft en waar hij is? Hein moet een flinke machinist zijn en ergens op Java in een suikerfabriek zitten. In Java? Hé oppas jongen, waar zit jelui tuig weer? Saja toewan. Pangil (roep) terstond toewan machinist sato (de eerste). De meester verscheen. Mijnheer Bakker, kapitein Stam, jelui kent elkaar immers al. Ja, vriend voorstellen is onnodig. Mijnheer Bakker, zei Prins, ziet gij een zoon van die oude baas Bakker uit de Vinkenstraat? Ja mijnheer. Waarom zeg je mij dat dan niet? Maar mijnheer Prins, ik weet het immers niet dat u kennis hebt aan mijn ouders! Dat wist gij niet, ziet gij dan vergeten dat gij op de Agata het wasgoed voor je zus Marie van boord af kwam halen? Nee, niet vergeten, maar mijnheer Prins, gij ziet toch niet die stuurman van die schoener? Precies dezelfde hoor, alleen thans een oude kerel. Hoe is het mogelijk! Ja, het is zo, maar wat anders, ik hoor van kapitein Stam dat gij u maandelijks opoffert voor uw ouders. Kent kapitein Stam mijn ouders dan ook? Nee vriend Bakker, maar uw zuster Marie. Dat daargelaten, zegt Prins, ik hoop dat gij in het vervolg aan mij wilt overlaten voor hen te zorgen. Welnee, mijnheer Prins, dat zou immers te gek zijn, u wilt mij toch niet in mijn plicht belemmeren, ik verdien immers genoeg. Nu wilt gij dat niet hebben, dan moet gij maar rekenen dat gij elke maand vijftig gulden trakttement meer hebt. Welnee mijnheer Prins, dat blijft precies hetzelfde, dus dat neem ik niet aan. Mag ik dan niets voor je ouders doen? Mijnheer Prins van uw goede wil ben ik overtuigd en dat is immers voldoende, ik zal mijn ouders per eerste gelegenheid over u schrijven. Ja, doe dat, doe dat. Stam ging een paar dagen daarna vertrekken, Prins over reikte hem een brief, wilt gij zo goed zijn deze voor mij op het hoofdkantoor te laten aantekenen. Zeker wel Prins. Het adres was Stam bekend, het was voor Marie. De vrienden namen hartelijk afscheid in de hoop elkaar weer te zien. Of dit geschiedt is onbekend, Prins leeft nog op Java en Stam vaart nog op zee en bevindt zich thans op de Stille Oceaan.

Tobben is de last van het leven, maar het geluk er van voor hem, die het hoofd er opgeheven onder houden kan.

E i n d e

Der Mohr hat seine schuldigkeit getan.

VERVELING

Ik verveel mij altijd op zee, hoorde ik eens een kapitein tegen mij zeggen en op mijn vraag hoe komt het, zei hij, wel vandaag lees ik dit of dat en morgen ben ik het weer vergeten, ik lees het nog eens en nog eens en vergeet het toch telkens weer en dat komt alleen daar van daan, dat ik als ik wat leren of lezen wil hetgeen mijn verstand een beetje verscherpt, dan dwalen mijn gedachten steeds af. Ik denk bijvoorbeeld terstond aan huis of aan dingen betrekking hebbende op het schip. Ik word ook al te oud om te leren. Het lezen van enige mooie geschiedenis, ja dat gaat, maar ik vergeet er toch spoedig het meeste weer van. Ik moet teveel denken, zegt hij. Wat scheepszaken aangaat tracht men je van alle kanten te beduvelen of beet te nemen. Het schip is juist als een meelzak en op alle plaatsen waar je komt, tracht men zelfs nu nog, nu de zeevaart reeds slecht is, dat men zeggen zou, de meelzak is leeg, er nog door kloppen en slaan, geen meel, maar dan toch stof, hetgeen op meel gelijkt, uit te halen en het gelukt nog doorgaans. De vrachten zijn zeer laag, daardoor verliezen wij onze procenten en bekomen bovendien weinig traktement zodat men vanzelf zorgen heeft en denkt, zou het huishouden wel rondkomen, zouden de kinderen wel leren en denk ik dan van het één in het ander en verveel mij op die manier gruwelijk.

Ik luisterde aandachtig naar de oude man en begreep dat ik ook reeds aan die ziekte lijdende was zonder er eigenlijk ooit op gelet te hebben. Gelukkig ben ik niet erg voor verveling en wil dan ook nu mij met het bovenstaande niet langer bezig houden. Dat wil niet zeggen, dat ik niet aan vrouw en kinderen denk of voor hen tracht te zullen zorgen. Ja, zo lang als mijn pols nog klopt zal ik aan hen denken en zolang ik in staat ben voor mijzelf te zorgen, zal ik ook voor hen zorgen. Houdt mijn polslag op namelijk, zo houdt de zorg ook op en zal ik het dan maar aan Hem overlaten van wie mijn moeder mij leerde, die geen vogeltje zonder voedsel laat. Ik ben niet voor verveling, zei oude Jan Krüger, toen leefde hij nog en als mijn vader hem vroeg, verveel je je dan 's nachts niet baas Krüger, als je 's nachts de wacht hebt en uur voor uur de ronde moet doen? Och neen, zei baas Krüger dan, dan denk ik aan de slechte mensen die hier zijn en maak mij kwaad of ik denk aan de goede mensen en verheug mij over hen, of ik maak rijmpjes en dat kon de oude man zo goed, dat mijn kinderen altijd oude jaarsavond vroegen om tot twaalf uur toe op te mogen blijven om baas Krüger te horen zingen. Ik herinner er nog deze van:

Twaalf uur heeft de klok geslagen
Het nieuwe jaar begint te dagen
Ik wens de burgers al te gaar!
Veel heil en zegen in het nieuwe jaar.

Dan strompelde hij weer verder op zijn twee krukken en als de grote bengels hem dan wat te dichtbij kwamen en soms een met los kruit geladen pistool boven zijn hoofd afknalden, dan zwaaidde hij met zijn gespierde arm de korte kruk en riep, drie pas achterwaarts of ik sla met mijn vlerken links en rechts en die bij toeval zo'n vlerkslag ontving, voelde dit terdege en zei gewoonlijk liever een nieuwjaarsborrel te ontvangen. Ja, de oude baas Krüger of Jan Kruk zoals hij dikwijs genoemd werd, was kreupel. Een gezonde flinke kerel, die op twee krukken de wereld doorsprong met over het algemeen een wel tevreden humeur. Hoe of hij aan die beide ongelukkige benen kwam, weet ik niet, maar hij had ze en had nog een paar krukken bovendien. Of hij gevallen en zijn benen gebroken had, ik weet het niet, misschien is er nog wel één te Nieuweschans, die het weet. Hij leefde met zijn oud vrouwtje en een klein terriërhondje alleen en ik geloof niet dat tussen deze drie ontevredenheid heerste. Hij was schoenmaker van beroep, maar ik geloof niet dat dat lappen van schoenen genoeg opleverde om te leven, de mensen liepen er zeer veel op klompen, daardoor had hij zich denk ik genoodzaakt gezien om het baantje van nachtwacht er bij waar te nemen. Maar ik twijfel of dit ook nog wel zoveel opleverde om voor hun drieën voedsel te leveren, want op zulke dorpen laat men een arme stumper de gehele donkere herfst of winternacht door dik en dun, door regen en wind, uur voor uur, van 's avonds 10 uur tot 's morgens vijf uur toe lopen om zelf onder de dekens te

liggen, voor een paar enkele guldens per jaar. Nu flikte hij in tussentijd de oude schoenen maar had bovendien nog de eer omroeper te zijn, dat is als er een schipper met kool of aardappelen of een potten- en pannenschuit (diggelschip) was aangekomen of dat Jacob Hesje een vet schaap geslacht had, dan moest baas Krüger met een grote klok bij de straat langs, eerst luiden en vervolgens roepen wat er te koop was. Ook weet ik de tijd dat hij brievenfacteur was en niet tegenstaande al deze ereposten leefde de man nog armoedig.

O, wat is het toch een boel beter om minister of raadgever des konings te zijn en toch was Jan Krüger niets minder. In de buurt waar hij woonde, van de tijd dat ik mij herinner was dit de Kleuterhoek, was hij eveneens raadgever en de verschillende gevoelens der lieden werden gewoonlijk aan zijn oordeel of uitspraak onderworpen. Als de één of ander in die buurt een brief had te schrijven, moest dit gewoonlijk door baas Krüger uitgevoerd worden, niet het stellen alleen, nee het schrijven ook, dikwijls het lezen zelf wanneer er een brief door één of ander werd ontvangen en het dient gezegd te worden, dat dit waarschijnlijk voor veel ministers moeite zou kosten. En toch had de man vijanden. Daar had je Jans Witting of liever Johannes Witting, door ons jongens om zijn stotteren meestal Jan Jé..mi..né genoemd, deze leefde dikwijls met baas Jan in onmin. En waarom? Witting was voerman en hield daarvoor een paar paarden. Nu werden de wallen of vestingwerken - toen ze er nog waren, dat is al lang geleden - bij gedeelte jaarlijks of driejaarlijks verpacht, namelijk het gras hetgeen er op groeide. Witting had hier een deel van gepacht in de buurt waar hij woonde. Nu liet Witting tegen betaling de vrouwen hun goed bleken op dit gras, maar hij liet er ook zijn paarden grazen en baas Kruger kon het maar niet verdragen dat de paarden over de bleekgoederen, lakens enz van zijn vrouw trapten. O, de mensen kunnen elkaar toch zo weinig verdragen en konden als buren het toch zo aangenaam hebben door toegeefelijk te zijn. Men wil wel toegeefelijk zijn wanneer men er voordeel uit trekken kan. Maar baas Krüger koos de verstandigste partij en ging verhuizen en woonde toen in onze nabijheid. Als het nu lange avonden waren kwam hij soms bij mijn vader en zei - natuurlijk tegen donker - na goedenavond met en ander (met elkaander) gewenst te hebben, ik kom hier maar een beetje praten totdat het om tien uur de ronde is. Dat is goed baas, waarom komt je vrouw niet mee? Och, Antje kon niet. Dan begon hij te praten en te vertellen over al de nieuwttjes der plaats, over zijn wacht doen, over zijn ontdekkingen des nachts en als hij grotendeels uitgepraat was, dan vertelde hij stories, leugens en waarheid door elkaar over den alten Frits. Och, wat had ik als kind dan een genoegen en wat speet het mij als moeder naar bed commandeerde en hoe kon ik dan over de wonderen van oude Frits dromen. Ik ben blij dat ik toen even als nu, niet best onthouden kon, anders had ik mij zeker toegelegd om ook zo te worden en was waarschijnlijk ook een oude Frits of een oude Heinrich geworden. Maar oude baas Krüger is dood. Hij stierf lang voor mijn ouders en toen hij dood was kwam Antje of vrouw Krüger bij mijn moeder en zei nu sterf ik ook gauw en werkelijk werden die twee dezelfde dag begraven, waarna later hun hondje dood op het graf gevonden werd.

Maar ik ben niet voor verveling, zei niet alleen Jan Krüger, nee er zijn er meer. Jacobus Hepenaar zei het ook als hij niets had te jagen of niet mocht jagen (stropen deed hij niet), niets had te werken, niet kon verdienen en geen één vond waaraan hij zijn jachtavonturen kon mededelen en dit gebeurde maar zelden, tenminste toen Jan Eden nog leefde, wel dan legde Kobus (ook wel Kroeke of Kruik wegens zijn droge lever) zich in het gras tegen de wal met zijn hond naast hem en verveelde zich niet bij de kazerne. Toen Kobus stierf, ja toen verveelde zijn hond zich en ging ook dood.

Jan Eden Och ja dat was anders. Jan Schuurman, ook een bultenaar even goed als Jan Eden, daarbij de bochel groter en het postuur kleiner, ging ook dood. Och ja, wat moest Jan Eden toen? Ze waren zulke goede vrienden geweest, voornamelijk in de kroeg, altijd samen zei Jan Eden. Nu alleen, dat gaat niet. Hij, ja wat deed hij. Toen zijn oude moeder de deur uit

was, schrijft hij aan één der balken der woning met krijt "nooit gedacht", scheert een eindje touw door de kram die vroeger voor spek drogen of zoets gediend had en hangt er zijn bochel aan op, natuurlijk zijn hoofd boven anders had de bochel geen houvast. Ook toen verveelde die zich niet meer, doch wie beschrijft de toestand van een oude bejaarde moeder die haar zoon omstreeks 40 jaar lang had lief gehad, de oneffenheid in zijn rug niet eens meer bemerkte, wie beschrijft het hart dier vrouw, dier moeder. Zij was arm maar daarom is haar, dunkt mij, meer deelneming waard, zij was ruw en onbeschaamd, toegegeven, maar zij was ook moeder. Het was haar enige zoon, moest die zich dan niet tegenstaande haar innige liefde voor hem ... moest hij de liefde éner moeder zo bespotten? Lees, nooit gedacht! Nee vrouw Eden, dat had gij nooit gedacht.

Maar ik wil mij niet vervelen, zeg ik even als baas Krtiger en wel andere kapiteins zeggen dit ook en gaan allerlei bezigheden uithalen op zee. Is het dan zo vervelend? Och nee, maar er zijn soms dagen dat men niet weet zijn tijd te doden, terwijl andere tijden teveel drukte geven. Is men nu aan de drukte gewoon dan zijn de andere dagen als men niets doet zeer onaangenaam. Ik wilde mij ook niet vervelen en daarom kwam het dat ik mij in een ogenblik in mijn geboorteplaats bevond. Het schijnt toch wel dat een ieder al is hij nog zo ruw, zo wild, zo ondeugend, het schijnt toch wel zeg ik, dat ieder een tijd krijgt, dat hij nog weer naar de plaats van zijn geboorte terug wenst. Ja, ik moet er toch nog een keer naar toe, wordt gewoonlijk gezegd. Ik trof in Noord Amerika aan de westkust iemand die mij vertelde voor ruim 30 jaar in Chili te zijn weg gelopen van een schip. Hij was een Amsterdammer en had in de loop der tijden geld gemaakt en was nu kapitalist. Hij als Nederlander werd de volste gastvrijheid aangeboden en tevreden was hij geenszins als ik niet dagelijks bij hem kwam. Liefst praatte hij over Amsterdam en gewoonlijk was bij het weggaan 's avonds zijn woord ik moet er toch nog eens weer heen. En het volgende jaar was die neiging zo sterk dat hij met zijn vrouw Amsterdam bezocht.

Zo ging het mij ook. Vijftien lieve jaren waren verstrekken sinds ik Nieuweschans of één der familie gezien had. Mijn lieve ouders waren reeds lang dood. Maar toch ging ik met mijn vrouw op reis om onze familie te bezoeken. Het regende op die zondagmorgen toen wij op reis waren alsof onze lieve Heer de droogte welke er geheerst had in één dag wel wilde te recht brengen. Op sommige plaatsen dicht bij de stations waar de voortgang der trein nog zo groot niet was dat men behoorlijk uit kon kijken, leek het wel of de zondvloed een begin zou maken. De koeien stonden met de koppen boven de sloot en lieten het water van hun snuit of bek af te water lopen, misschien deden de beesten dit uit voorzorg of vrees dat het gras helemaal verzuipe zou. Dat kan goed worden zeg ik tegen mijn vrouw, want daar wij eerst niet verder als Winschoten wilden om vandaar naar Oostwold te gaan, moesten wij later natuurlijk nog een goed deel lopen. Ja zegt zij, man wij zullen het treffen. Wij waren juist Zwolle gepasseerd waar een jonge vrouw was in gekomen, in de trein namelijk en wel derde klasse – want ik reis altijd derde klasse om een degelijke reden, de prijs. Ik ben het harde banken zitten wel al zo gewoon dat de zit werktuigen daar wel tegen kunnen en mijn vrouw zegt ook steeds, die centen kunnen we sparen, de jongens moeten ook weer schoenen hebben. Toen mijn vrouw tot deze jonge vrouw zeg - vrouwen mogen altijd graag wat zeggen - u treft het met uw drie kindertjes ook niet erg. Nee juffrouw, daarom heb ik de andere drie maar in huis laten. Hebt gij dan nog drie meer? Joa, maar die binnen een beetje groter en 't gaat beter veur mien man daar een paar daage naar te kieken. Moet gij dan ver reizen? Joa, naar Neie Schaanze, daar wonen mien olle lu en ik bin moar allennig daarom ga ik alle joar er eenmaal hen. Mijn vrouw keek mij aan en dacht zeker, nu wordt het uw tijd, tenminste ik begreep dit uit haar blik. Ik zeg dus ... uw ouders wonen zeker nog niet lang te Nieuweschans? O, joa meneer, zo lang as ze trouwt bin, ik gleuf zo wat 40 joar as 't nijt langer is. Bin ie in Schaanze bekent? Ja, juffrouw, wel een beetje, laat ik u daarom vragen, hoe heet uw vader? Haarm Bolwien (Harm Boudewijn). Hé zo! Joa meneer. Dan is uw broer dood nietwaar? Joa meneer, heb ie mijnen broer dan

kent? Och ja, lieve juffrouw, ik geloof bij naam de meeste mensen die er voor een dertig jaren woonden wel te kennen, maar daarom ken ik al de kinderen of liever de mensen die na die tijd gekomen zijn, niet. Ik weet, gij waart een paar jaar jonger dan uw broer, maar ik zou u nooit herkend hebben, evenmin als u mij. Maar meneer, well bin ie dan? Wel juffrouw, uw ouders woonden later in hetzelfde huis als mijn ouders, geloof ik, was het niet het huis waar een blind raam op de deur geschilderd was? Ja meneer, maar meneer, bin ie dan ien broer van Een broer van de meester? Dat is te zeggen juffrouw. Wel natuurlijk niet van de olle meester Reinders, maar van meester. Precies dezelfde, maar zegt u mij nu maar eerst hoe gaat het met uw ouders? En dan hoe gaat het met uzelf, hoe gaat het met uw gezin, hoe gaat het met uw echtgenoot en zoal meer? Wel meneer (altijd op zijn Gronings), de oude lui worden oud maar zijn nog meest gezond en leven nog behoorlijk, vader verdient niet veel, maar twee mensen zijn niet veel nodig. Ik leef met een beste man, die behoorlijk zijn brood heeft en dan heb ik het ook (ja dacht ik, dat denk ik wel, daarvoor zit gij bij de hand genoeg) zijn naam is (?????) – ik ben het vergeten, niet de vrouw, maar ik ben het vergeten. Wij hebben goed ons brood. Natuurlijk moet mijn man aan het spoor hard werken en ik moet 's morgens vroeg en 's avonds laat met de kinderen op en neer. Maar dan denk ik maar aan hetgeen Jan Krüger bij zomernachten zong (ie hebben Jan Krüger toch wel kent?). Ja zeker, vrouwtje, maar wat zong die dan? Och dat weet u wel.

Jonge meisjes en jonge knapen
Wat mot je toch zo lang te slapen
Trek maar aan je broek of rok
Vier uur slaat de klok

U weet wel dat Jan Krüger ons 's morgens wakker schreeuwde met dat deuntje en meester Reinders leerde ons vroeg op en vroeg van bed te zijn. Nee mijnheer, handen uit de mouwen, zeg ik maar, dan leren mijn kinderen hoe ze werken moeten en als wij oud zijn weten de kleinen die dan groot zijn hoe te leven. Dus gij verveelt u niet juffrouw? Och mijnheer, zeg jie moar Jaantje, ie kennen mie ja van leutje wicht af. Nee vervelen doe ik mij niet, nooit, ik heb wel wat anders te doen. En u zegt juffrouw ... (Jaantje mijn je nijt). Nu ja Jannetje dan, dat u al zes kinderen hebt? Ja mijnheer en éne dood, en .. en ..! Maar lieve juffrouw, u zit ruim af ongeveer dertig jaar en zo veel Het is mijn schuld toch niet mijnheer. Winschoten roeft de conducteur. Wel juffrouw, ik moet u hier verlaten, breng uw groeten van ons aan uw ouders en verders Gods zegen.

Foei vrouwelief, wat regent het. Laat ons gauw maken dat je in de tram (stoomtram) komt, ik zal de conducteur dan vragen of er nog tijd is om je een weinig te bezorgen, te versterken, Doe dat, ik heb honger. Wel conducteur, je gaat naar Finsterwolde, nietwaar? Ja mijnheer. Is er nog tijd voor een glas bier. Joa meneer, as 't gauw gjt, Kom maar mee, je lust zeker ook wel een bitter met de kou en regen. Joa meneer, dat sloa 'k niet af. Stap maar in vrouw, ik zal je wat bezorgen. In het stationkoffiehuis beduidde ik de juffrouw spoedig een paar broodjes, een paar eieren en een fles melk gereed te maken en vervolgens voor ons een hartversterker (ik geloof echter niet dat het hart hiermee te maken heeft, maar dat het meer iets is wat de maag graag lust). Zo zei de conducteur, op de broodjes wijzend, was 't doarom te doen? Ja conducteur. U hebt gelick meneer, voer moet er ook in komen, maar wij hebben gijn tied meer. Hier steek jij reis op, dan is de juffrouw klaar en wij gaan heen. Spoedig ging het weer vooruit, maar de prachtige mooie streken waar de tram voorbij reed, verloor zijn schoons door de aanhoudende regen. De mensen kwamen doornat in de wagen, het water stroomde van paraplu's en kleren. De spotternij omtrent de natheid was soms kluchtig te horen voornamelijk op 't Gronings. De één zei, ik ben op 't hemd toe nat en de ander, maar nee dat behoeft niet ... gelukkig somtijds dat mijn vrouw het niet verstand. Foei wat een regen hoorden wij voor ieder en van ieder die in of uit de wagen ging. Voordat wij echter aan onze of liever aan de bestemming van de tram kwamen, bemerkte ik dat het droog werd. Ik zag spoedig een blauwe plek in de lucht en toen de wagen stopte kwam het zonnetje achter de donkere wolken in het

westen te voorschijn, die door de wind die op stak, oostwaarts werden gedreven. Verder goa ik niet, zei de conducteur. Het spijt me, zei ik, ik wel.

Nu maar een beetje opgepast vrouw, want de weg zal wel vuil zijn, maar ik geloof er is een vrij goed stenen pad. Mout meneer noa Oostwold, zei één der twee grote bengels van jongens, die bij de tram stonden. Ja jongens, heeft je vader je gezonden om ons te halen? Joa oom. Ik dacht het wel, ik kon het aan je gezicht zien. Joa oom, wie zeggen al tegen 'n ander dei man licht precies op vader. Wij liepen dan een goed half uur verder, de weg was met de regen niet bijzonder, maar 't viel ons toch terdege mee. Nadat wij mijn broer, echtgenoot en kinderen gegroet hadden, zei mijn schoonzuster, die zich natuurlijk grotendeels met mijn vrouw bemoeide, nou mout je maar gauw wat oetrusten. Och zus, zeg ik meteen, leer ons dat, ik kan wel rusten, maar gauw rusten, dat wou ik graag leren, dat kan mij met moeilijke drukte dagen goed te pas komen. Begint dat plagen alweer net als vroeger? Als ik graag wat leren wil, noem dat dan geen plagen, geef mij liever een bittertje als je het in huis hebt, want ik ben er vandaag maar slecht af gekomen. Daar zal ik voor zorgen, zegt Jacob, dan neem ik er ook één, maar heb jeliu al één of ander voedsel in je maag, want de tram wacht in Winschoten maar een minuut. Ja, zegt mijn vrouw, de conducteur is hier ook nog al niet doof voor een glas bier en daardoor lijmde Hendrik hem wel zo lang, dat ik brood, melk en eieren in de wagen had. Je hebt je zeker erg verveeld onderweg nietwaar, het is een hele reis. Och Jacob, op een Oostindische reis van honderd dagen en meer verveel ik mij niet en wil mij niet vervelen, dus voor een dag in de trein ook niet.

Onderwijl zo al spoedig een paar uur verstrekken waren, had hij in die tussentijd zijn jongens naar een andere broer gezonden en kwam deze weldra met een paar grote kerels bij ons. Och wat waren de kleine jongens groot geworden, wat kregen mijn broers een rare grijze kleur op hun hoofd, maar ze waren schilders, misschien was het wel iets van verf, ik geloof dat de verflucht niet goed voor het haar is, maar toen ik in de spiegel keek (ik ben de jongste) zag ik, ik was vroeger zwart en nu zag ik dat ik waarachtig terstond grijs was geworden en ook kaal. Ja mijn jongen, zei de oudste lachend, dat is ook niet van vandaag, je bent ook al boven Jan. Het werd laat die avond, wij hadden ook zoveel te vertellen. De volgende dag gingen wij naar een plaatsje op een uur afstand. Ganzedijk staat geloof ik niet in de vaderlandse geschiedenis voor één of ander bijzondere daad van enig vorst of veldheer bekend en ik geloof ook niet dat het nu meer bekend zal raken, tenzij één der broers, die datum in de huishoudelijke kronieken schreef als bijzonderheid, dat ik er geweest was. Maar die reis van u betekent niet veel, hoor ik zeggen en ik antwoord daarop, niet? Dan vergist gij u, want dat gebeurt niet elke dag.

Hier te Ganzedijk woonde ook een broer en daar werd eerst recht gepraat of gesproken over alles en nog iets, over het verven, schilderen, zeilen, timmeren enz. enz. en als de oudtante of oudnicht van moeder (die vrouw of tante dan was op een goede 90-jarige leeftijd gestorven) gehoord had hoe of over het 60ste gedeelte van haar nalatenschap - hetgeen door ons tezamen (6 personen) te erven was - gesproken werd en hoe of dit verdeeld werd, ik geloof zeg ik als ze dat gehoord had, dan had ik nooit geen 20 mark en mijn broers geen oude rommel gekregen, hadden ook geen kosten besteed om met een rijtuig naar die plaats te gaan. Och ja, tante - zoals zij altijd genoemd werd - het is goed dat gij na uw dood en ik geloof ook voor die tijd doof waart, maar niet tegenstaande ik nog 20 mark van u georven heb, spijt het mij dat gij geen uwer familieleden in de laatste jaren in uw nabijheid hebt gehad. Och goed mens, ik had op u geen aanmerking willen maken, tenminste niet op uw dood, maar was er bij uw kapitaal geen brood bij hetgeen anderen ontnomen was?

Zo gaat het in de wereld, als er een erfoom of tante sterft, vraagt het merendeel der erfgenamen, was er niet meer, terwijl de anderen vragen, hoe zou die er aan gekomen zijn? Een enkele vraagt nog tussen de lijntjes door, was hij of zij ook in de oude kindse dagen bestolen? Tot

welke van deze ik nu behoor, laat ik liever door anderen denken dan dat ik het vertel. Een oude stuurman zei mij eens, waar de één het geld weg krijgt en de anderen het laat, blijft altijd raadselachtig. Maar het is mij nu eigenlijk niet te doen om alles hetgeen tussen broers gesproken wordt neer te schrijven, als ze dit soms lezen zouden zij misschien zeggen, nee Hendrik, dat vertel je niet goed, dat heb ik zus of zo gezegd en als ik hem dan gelijk moest geven, zou ik alweer moeten bekennen, zoals ik vroeger reeds deed dat ik een slecht geheugen heb of dat ik van plan was om iemand wat voor te liegen en het zou toch waar moeten zijn, één van ons zou dan toch onwaarheid vertellen, mijn broer of ik. Nu weet ik, hij is nogal goddienstig, hij liegt niet en van mij ben ik er wel zo goed niet van bewust, maar liefhebberij vind ik er toch niet in om te liegen, maar mijn geheugen is minder goed, daarom wil ik alles niet vertellen maar alleen hetgeen waarheid is of liever waarvan ik overtuigd ben.

Zo reisden wij dan van de Ganzedijk over Drieborg. Hier woont een zwager van ons, onze enige zuster was overleden. Nu is die zwager zo lang als ik hem ken doof, ik zou haast zeggen, hij hoort nergens thuis, maar buitenhuis hoort hij ook niemandal. Je kunt hem niet beroepen en toen ik begon te praten over de dood van mijn zuster, zei hij – hij was aan het bonen streupen – “oet mie nijgen toene”. En toen ik hem voor zijn oor toeriep. Dat bedoel ik niet, zei hij “joa het is van ’t jaar vroeg, ömmers alles is vroeg riep”. Een leitje zag ik niet eerder voordat zijn dochter mij hierop opmerkzaam maakte, maar ik kon en wilde niet lang bij hem blijven om niet in herhalingen te komen van hetgeen tussen hem en de andere broers had plaats gevonden. Mijn nichten hebben mij mijn of ons spoedig vertrek kwalijk genomen, maar daar kan ik niets aan doen. Ik was ook erg aan mijn tijd gebonden. Een week tijd is gauw om.

In Nieuweschans bleef ik de nacht over. Daar is het echter niet meer zoals dat ik het verliet als knaap. Waar zijn die wallen gebleven? Een weemoedig gevoel beheerde mij alsof je bericht krijgt dat een oude vriend is overleden. Waren het dan geen oude vrienden, die lieve groene wallen? Het was nu midden in de zomer en wat kon het daar bij de wallen dan heerlijk wezen. Het werd ons wel eens verboden om in het gras te lopen, maar toch bij de school en bij de kazernewaren plaatsen die ons als jongens toebehoorden, hier maakten wij rechtmatig aanspraak op en bij de jodenkerk was ook zo’n gedeelte die wij toe ons toe eigenden, voornamelijk met sabbatdagen of met joodse verzoendag of loophuttenfeest. Dan werd er soms een touwtje waaraan een spijker gebonden was, dwars voor één der ramen der kerk vastgemaakt, terwijl op het midden een lang touw tot achter de wal reikte. Als er dan in de kerk gezongen werd, trommelde één onzer - door aan het touw achter de wal te trekken - gedurig met de spijker op het glas en gaven daardoor en door ons meezingen onze godsdienstige instemming met hun geloof te kennen. Het was immers de dag der verzoening. Ik kan mij nog niet denken hoe of zo’n jood als Izaäk Hesse dat niet begreep. Die man was geheel niet voor verzoening, want zodra als hij het tikken aan het raam hoorde, liep hij de kerk uit en stoorde ons in ons aangenaam spel. Die dan nog zo ongelukkig was niet bijtijds te ontsnappen, kreeg een geducht pak slaag. Doorgaans liep ik buiten de kastijding, ook van moeder, die wilde dat spel ook volstrekt niet dulden. Maar mijn vriend Jurgen Wringer trof het minder gelukkig en riep dan later, die duvelse joden.

Op de wallen hadden wij immer het meeste plezier met pijl en boog spreuwen schieten en soms de één of andere kat een pijl of steen na te jagen, ja daar hadden wij pret in. Voornamelijk als het de kat van olle Rika was, die ons altijd zo uitschold voor kwaje jongens en deugnieten. Eens had zij mijn vriend kwaad gedaan. Ja olle Rika Kramer was een oud, kwaad wijf. Nu zegt Jurgen, haar kat moet dood, ik wil haar toch plagen. Ja zeg ik, dood moet hij, zij heeft jou geslagen, daar moet haar kat voor boeten. Een paar dagen later zat haar kat buiten voor het raam en zij zat er achter in de kamer, maar op een ogenblik dat zij haar spinnewiel verliet om haar lievelingspoes te halen, troffen twee pijlen het arme dier dodelijk. Nu was het voor ons tijd om weg te komen, zodat niemand het gewaar werd. Niemand kwam dit te weten,

maar ik had er later toch spijt van. Het arme dier kon dat immers niet helpen en mijn boog ook niet. Of moeder soms dacht - zij heeft het nooit gezegd - dat die boog het gedaan had, dat weet ik niet, maar hij is opgebrand.

Maar ze zijn weg, al dat goede is weg, waar zijn mijn vrienden? Cornelis Stam is dood en waar de anderen zijn, weet ik niet. Of Jurgen Wringer, Simon Begman nog leven, ik weet het niet, maar Geert Jansen is ook dood. Het was een onaangename herinnering toen ik in plaats van over de brug van de brede vestinggracht, nu over een dam in een vuile plas water moest lopen, de zogenaamde weg. De poort, ja waar was die, die poort waar wij van af de wallen op het dak konden komen en daar dan sneeuwballen maakten en in de schoorsteen van Wacho wierpen. Ja, waar was die poort, weg gesloopt, de kazerne weg, daar stond nu een school, dus dat was tenminste nog een herinnering.

Goedenavond mijnheer De Boer. Goedenavond heren, kunnen wij hier deze nacht logeren mijnheer De Boer? Nu had ik in de half donkere avond wel personen zien zitten, maar wist niet of er dames bij waren, maar ik denk steeds dat de heren voorgaan en om die reden zei ik, goedenavond heren. Heren, wat hoor ik zeggen, gaan de heren voor? Ja natuurlijk als ze een trap afstijgen gaan de heren voor. Dat is voor het vallen, toegegeven, maar bij het opstijgen der trap is dit toch niet zo! Nee, dat is zo, maar dat komt omdat de meeste dames zo graag de hoogte in willen, daarom hebben zij zich het recht toegeëigend het eerst de trap op te gaan, terwijl bovendien hun kleren zo licht zijn en eveneens hun laarzen, dat zij veel beter in staat zijn hoog te vliegen. Maar mijn hemel, hoor ik mijn vrouw zeggen, wat beledig jij de dames. Maar dat vat zij verkeerd op, hier is geen belediging. Eerstens vindt men in een gelagkamer van een hotel gewoonlijk meer heren dan dames en hierom denkende moet ik wel bevreesd zijn dat de heren beledigd zouden zijn als ik gezegd had "goedenavond dames". En was het nu toch het geval dat het dames waren, het was te donker, zo dunkt mij, dat het wel zeer vreemd zou zijn om hen dames te noemen, die tegen het donker in een koffie- of bierkamer zitten zonder heer. Was er nu een enkele dame bij en vindt zij hier aanmerking op, och wij weten immers allen wel, dat ze liefst graag heer willen zijn, tenminste zoals men het noemt, graag het bestier in handen hebben of liever graag de broek aan hebben. Mijn vrouw leest dit gelukkig niet, anders zou ik de waarheid van het bovenstaande ondervinden. Goedenavond zei kastelein De Boer dan als weder antwoord - evengoed als de anderen wier stemmen ook meest mannenstemmen waren - maar ik moest eerst weten wie hier staat te vragen, de stem komt mij zo bekend voor, maar ik heb hem in jaren niet gehoord. Wij zullen eerst licht maken, maar ik weet het al, voor de naam is het niet nodig. U bent het immers Bron, niet waar? Kom vriend, hoe gaat het en dat is zeker uw vrouw. Moeke steek gauw het licht op. Moeke was de vrouw en wordt en werd door velen dikwijls moeke of moeder genoemd. Het licht verscheen aan enige lampen en wij werden tentoongesteld. Ja, dat gaat zo, ben je in lang niet op een plaats geweest en iedereen kent je daar en waar je gelooft niet veel vijanden te hebben, dan word je tentoongesteld of tenminste van top tot teen bekijken als de bekroonde os, die door de jood naar de slachtplaats geleid wordt.

Here mien tied, zegt vrouw De Boer, mien heer, waar kom je vandaan. Het laatst van Drieborg, vrouw De Boer en verder zou ik u al verscheiden plaatsen op kunnen noemen. Joa ik mijn man (zij was een Duitse of is een Duitse vrouw en drukt zich iets vreemd uit, zij bedoelde hier geloof ik, hoe komt gij zo onverwacht hier). Gaat u nu maar spoedig uzelf gemakkelijk maken. Ja, vrouw De Boer - of mag ik nog moeke zeggen - helpt u mijn vrouw nu maar en zorgt u voor thee of koffie of hetgeen zij nodig heeft, zij is of zal wel moe zijn, ik moet eerst deze heren groeten, tenminste de bekenden, niet waar? "Tijdens", hoe gaat het!, beste kerel en hoe is het met u?", weldra waren wij dan goed aan het praten en dreven weer op ons oud stokpaardje van de school en oude tijd door dun en dik. "Tijdens" was de enige der heren die ik kende, de anderen waren vreemd of alleen bij naam bekend. De lange pijp werd aange-

stoken en over vroeger en heden gesproken, het bier werd gedronken, tenminste voor bederf bewaard en vrouw De Boer zorgde voor mijn vrouw, zo goed zij met mogelijkheid kon. Ja, het zijn goede mensen. Hoe lang is het vriend, zegt De Boer sinds ik je des morgens om 5 uur naar de trein bracht, je weet toen je hier de nacht bleef om vroeg weg te komen. Vijfien jaar De Boer. Waar blijft de tijd toch niet waar? Ja, waar blijft de tijd De Boer, kijkt u maar naar de klok, het is al te laat, ik geloof dat het tijd is om nu maar te gaan slapen, nietwaar vrouwlief, je ziet er zo moe uit. Ja moe ben ik, maar vrouw De Boer is zo vriendelijk dat ik nog lang geen slaap gevoel. Maar toch weldra werd wacht te kooi geroepen en toen wij onze legerstede hadden opgezocht, zei mijn vrouw, nu ben je zeker eerst weer eens recht gelukkig, nu je nog eens weer hier ter plaatse zijt. Ja vrouw met u bij mij, ben ik het dubbel.

De volgende morgen toen wij ontwaakten, het was zo laat, ik durf het niet eens te zeggen, ik en mijn vrouw geloof ik ook tenminste, als ik thuis ben, sta altijd vroeg op, maar nu was het laat. Wij waren ook zeker zeer moe geweest. Het ontbijt stond reeds klaar en De Boer zei dat vind ik uitstekend, jullie doen de slaapkamer eer aan. Maar als er nu iemand dit moge lezen en hij zich later verplicht mag gevoelen in Nieuweschans een nacht door te brengen, ga dan bij De Boer in het Huis der Gemeente, zoals het vroeger altijd genoemd werd, dan durf ik je gerust te verzekeren dat als je vermoeid bent er uitstekende slaapvertrekken vindt en je ook niet verplicht bent met een lege maag te vertrekken, want het ontbijt en de koffie wou ik mijn levenlang wel zo hebben. Moeke? Joa, mien jong (als ik zeg van moeke, zegt zij altijd nog, joa mien jong). Wij gaan om twee uur weg maar willen graag eerst middag malen. Om half drie gaat de trein, zegt De Boer, dus half twee eten vrouw. Dat zal gebeuren, mien jong. Ja, maar vrouw De Boer, ik moet uw tijd in beslag nemen. Zó. Ja wij wilden graag het kerkhof zien en u weet zeker wel waarvoor en waar. Joa vriend, daar ga ik altijd graag heen. Wees er maar niet te vlug mee vrouw om er heen te gaan, ik hou je nog graag een poosje bij mij. Joa maar Boer, zo mijn ik het ja nijt. Onderweg naar de begraafplaats ontmoetten wij natuurlijk enige bekenden en toen ik een oude, krom gebogen man zag, zei ik terstond tegen vrouw De Boer, is dat Snater niet? Ja, vriend, zegt ze en blijft staan. Ik weet, gij kent hem goed. Spreek niet over zijn dochter als gij hem groet. Zijn enige dochter heeft zich na van haar man weggelopen te zijn zo en zo aangesteld.

Dag Snater. Mijn lieve man. Dag Hendrik, dat mag ik toch nog wel zeggen nietwaar? Zeker wel. Hoe gaat het baas? Goed, goed mit mie, maar alt. Och ja, ik word hoop ik ook oud en ben al aardig op dreef. Mijn vrouw en vrouw De Boer stonden erbij toen hij zei, gij zijt een weinig ouder dan Janna nietwaar? Och Hendrik, een kind, een wezen en dan zó, zei de oude man en zonk snikkende op een houten bank neer. Ik begreep de oude man, ruim 70 jaar, slechts één meisje van zijn vroeg gestorven vrouw, een kind, hetgeen hij altijd en nog zo innig lief had en dan op zijn oude dag zoveel schande. Snater dat is toch uw schuld niet, dat het zo gegaan is. Wij zijn allen overtuigd dat gij voor haar gedaan hebt hetgeen mogelijk was en wij weten dat gij Gods zegen dikwijs genoeg hebt afgesmeekt voor haar. Maar het is zijn wil niet geweest, geloof mij, de Heer heeft zeker andere oogmerken als door ons denkbaar zijn. O God, ja Hendrik, als de goede God slechts één mijner gebeden verhoord had, maar nee, alles vergeefs. Mor niet Snater, wat hebt gij vroeger mij gezegd? Gods wil is welgedaan. Ja, mijn jongen, zei hij, richtte zich op zover zijn rug dit toeliet en sprak, dank je mien jong, ja ik heb het vroeger zelf gezegd en wil er ook in berusten. Ik zag onwillekeurig dat vrouw De Boer mijn vrouw de hand drukte en deze een traan uit haar oog pinkte (ik geloof ook maar één) en zei, ja ik ken hem. Wij gingen verder en op de begraafplaats kwam een oomzegger bij ons en wees mij de laatste rustplaats van vader en moeder. Hij keek mij aan, mijn vrouw keek mij ook aan, zei echter niets, kwam naar mij toe en zei, beste man Och kom vrouw, niets, kom ga maar naar vrouw De Boer, ik kijk enkel of de graven wel in orde zijn.

Wij keerden terug voorbij onze vroegere woning. De dames gingen vooruit en vrouw De Boer zei, kiek juffrouw, hier hebben de olle lui vroeger woont. Ja hier hadden de ouders of ouwelui vroeger gewoond en wij als kinderen natuurlijk ook. Welke herinneringen, alles, ja alles kwam weer bij mij terug. Zwijg, zwijg toch, waarom zouden deze herinneringen moeten worden terug gegeven, er wordt dan dikwijls met de tederste gevoelens van een ander gespot, voornamelijk door hen en ik durf wel zeggen gespot door diegenen die in plaats van een hart op die plaats, daar een stuk leer hebben of liever caoutchouc, hetgeen rekbaar is. Het huis van Jan Krüger zag ik van verre en dacht aan de alte Frits voor een ogenblik, langer ook niet, daar had ik bij al deze herinneringen geen tijd toe. Ik ging op de hoek van de straat nog iemand groeten, maar ik geloof, ik heb niemand gegroet, want mensen die bij het wederzien van een vriend zonder vriendschap nog terstond zullen trachten eigen voordeel te behalen al is dit voordeel in vier duiten winst van een glas bier gelegen (het was een vergunning) kan men toch niet voor iemand maar wel voor niemand rekenen.

De hoek was weer voorzien, een aantal van vroeger jonge, thans oude vrouwen en enige zeer ouden die hier als regentessen bij elkaar stonden (als allen jonger geweest waren zou ik zeggen, de kloek met de kuikens) hielden hier eveneens als voor veertig jaar, beurs. Daar zal zeker wel weer nota gehouden zijn op ieder lid van de gemeente, tenzij dat in dit geval toen ik voorbij ging (want ik merkte dat men zich mij herinnerde, zo gaat dat in een dorp) alleen nota of beurskoers voor mij gegeven of genoteerd werd, maar dan heeft men zich zeker vergist in de prijs en de koers te hoog gesteld.

Terug gekomen in het hotel kwamen daar juist enige onderwijzers met een school kinderen, die van één der nabij gelegen plaatsen in Oostfriesland een uitgaansdag hadden. De onderwijzers rookten weldra uit lange Goudsen en dronken bier of bitter, de kinderen dronken limonade met water of water met limonade, dit weten de leraren zeker beter dan ik, hun vertering moest natuurlijk algemene vertering worden, maar ik weet dit wel dat de lieve zuivere kinderstemmen bij het gemeenschappelijke zingen veel mooier klonken dan de stemmen der onderwijzers, dit kwam misschien van de limonade en het bier.

Daar kwam mijn oude onderwijzer Reinders, ik had zijn jongste zoon in Indië aangetroffen. Och, och, wat had die oude heer veel te vragen, hoeveel was er niet hetgeen uit mijn jeugd moet herinnerd worden, wat straalde de vreugde niet uit de ogen der oude meester en ik was ook verheugd de grondlegger van mijn kennis nogmaals weder te zien. Die kennis van mij is nu wel niet zoveel, dat weet ik wel en wil er dan ook in geen geval mee naar boven, maar hij heeft dan toch voor eerst de grond omgeploegd en het zaad erin gestrooid, al zijn het dan ook alleen maar de beginselen geweest. Het doet ook niets ter zake zou ik denken of men weet dat Pythagoras na de uitvinding van zijn vermaarde stelling honderd ossen heeft geslacht. Het doet dunkt mij niets ter zake of men in het geheel gelooft of het Pythagoras was die de ossen slachtte of Abraham Huf of dat men niet gelooft, dat hij ze in het geheel wel rijk was, of liever of hij die stelling heeft uitgevonden of een ander, als men hem maar weet en daar zorgde Reinders voor, hij leerde ons, zelfs al was men zoals ik geen hoogvlieger, men leerde toch wat. Wel tikte de oude baas mij of ons dikwijls op de vingers, maar dan werd men ook opmerkzaam gemaakt en daarom zeg ik nu nog dikwijls, het vingertikken van weleer op school, dat was een straf, maar ik wou dat één als ik een fout bega, me nu ook een tikje gaf. Maar nu pakt het gewoonlijk anders uit. Doch meester Reinders, gij moet weer naar school om het dresseren der jeugd onophoudelijk voort te zetten en dus wil ik u niet ophouden. Leef gelukkig en kweek mensen, die dan misschien later dankbaar op uw graf zullen neerzien en zeggen, die heeft vele jaren getracht en meegewerkt om van ondeugende knapen flinke kerels te vormen.

Maar het wordt ook onze tijd om voor de maag te zorgen en dan naar het spoor. Maar wij kunnen terug De Boer, wij gaan alleen naar Emden. Van deze oude plaats heb ik niets te vertellen. Wij zijn er maar een dag geweest en iedereen begrijpt zeker wel dat toen mijn vrouw bij haar jongste zuster was, die elkaar in jaren niet gezien hadden, toen was het voor ons niet alleen niet mogelijk om iets met elkaar te spreken, maar ook niet om iets van elkaar gewaar te worden. Want als ik soms nog wat aan Carl vroeg dan had mijn vrouw de vraag voor mij, nietwaar man? Of haar zuster Francisca zei nietwaar Carl, wij hadden er zo op gerekend, dat ze een paar dagen konden blijven? Wij zijn er maar zeer kort geweest. Nu geef ik het de beste te doen om in zo'n geval iets te vernemen of te vertellen, waar dan bij kwam dat de lieve jongen of de beide kleine lieve meisjes het liefst bij oom stonden te keuvelen, hun poppen en speelgoed brachten om het te bewonderen en hun oom die veel van kinderen houdt, het toch zeer lastig maakten. Als mijn vrouw nu later nog eens aan mij verteld had welke bijzonderheden zij heeft gehoord, dan vertel ik het ook, maar ik geloof het nooit, dat ik er iets van te weten zal komen, maar

In het voorbij gaan wil ik echter hier zeggen, dat later toen mijn vrouw een brief aan haar zuster schreef, ik een vraag kreeg, moet gij hen ook niet gelukwensen met hun kroost vermeerdering? Och vrouw, doe jij dat maar voor mij, ik weet juist niet of het zo'n gelukwens is. Maar geef hen mijn beste wensen daarom toch voor gezondheid en spoedig herstel, ik kan het immers niet helpen. Nu wat daarop volgde

Maar wij gingen de volgende dag naar Nieuweschans en daar werd ik aan het station door een andere broer van mij opgewacht en enige spoorbeamten, oude bekenden, waren blij dat ze voor vernieuwde kennismaking en groeten een glas bier ontvingen. Ja zo gaat het in de wereld, zegt Marten, het was er om te doen, dat wist gij immers wel. Ja, wij moeten, dunkt mij eerst maar bij De Boer ingaan en zien dat we een wagen krijgen, want dat eind te lopen gaat voor mijn vrouw niet. Zo dreven wij dan weer bij De Boer de koffiekamer in. De Boer zou hier ook een rijtuig te krijgen wezen? Ja, mogelijk. Geert H. mit een paard. Die lui hebben vroeger immers zo vele rijtuigen en paarden gehad De Boer? Ja vriend, maar de kroeghouder moest ook wat hebben, die nam nu eerst één paard en toen een andere en vervolgens kwam hij ook al om een rijtuig. Nu ja, men was ze sedert het spoor geheel klaar is ook immers niet meer nodig. Ik heb nu hoegenaamd geen voornemen over iemand in het bijzonder te schrijven, want de één zou daardoor beleidigd zijn als hij het wist en een ander zou denken dat hij zo hoog verheven was dat hij bijna tegen onze lieve Heer zou zeggen als hij dood ging (niet onze lieve Heer, nee als de persoon dood ging) hoe gaat het oude Heer?

Nee hoor, daarom noem ik slechts een enkele in het bijzonder, maar schrijf of vertel weinig of niets van hem. Anders ja, dan zou ik heel wat nieuwtjes kunnen opdissen, ik geloof wel een courant vol, onder andere dat de dochter van De Boer, hetgeen vroeger een lief meisje was en thans een flinke vrouw is, getrouwd met een schoolvriend van mij, maar die middag in plaats van vlees of ham voor de kinderen en onderwijzers te snijden begon met haar vingers af te snijden. Nu dat was wel dom haar vingers voor sausissen de Boulogne aan te zien, maar het kan toch gebeuren en het bloed liep nog al zuiver naar beneden. Ik zou ook kunnen vertellen dat Melchert .., nee, het was iemand anders die zijn vrouw een oude stok noemde, ik zou ook over onze koetsier en diens broer kunnen beginnen, want ik heb ze goed gekend, maar dat wil ik niet, ik wil alleen mijn hoed voor allen afnemen, hun handdruk met kracht beantwoorden en zeggen, leef allen gelukkig in de hoop op weerziens en dan met ons vieren en de voerman in een klein rijtuig met een oud of vermoeid paard de Hamdijksterweg langs rijden en onder ons spreken over ja over "weet je 't nog zeg Marten?" Ja man, het is goed, dat het zomer is, anders kreeg ik nog koude voeten van de herinnering aan het aantal koude voeten, hetgeen ik vroeger op deze weg gekregen heb. Ja zegt de koetsier, ik geloof kapitein (hij was vroeger zeeman en ik geloof stuurman geweest en ofschoon hij meer aan het mijnheer zeggen gewoon

is, toch zal een zeeman nooit tegen zijn meerdere in het vak mijnheer zeggen, zodoende verwonderde ik mij niet toen hij het zei) dat u hier nog niet geheel onbekend zijt? Nee, dat weet gij even goed als ik, vriend, tweemaal per dag zomer of winter deze weg van een uur gaan langs te passeren, schoenen, die doorgaans bijna versleten waren of klompen op de gladde sneeuw..... br.... nee ik wens geen andere jongen zo'n baantje toe voor honderd centen in de week. Maar toch heeft men niet tegenstaande dat alles nog aangename herinneringen.

Bij de eerste boerderij vraag ik, leven de jongens nog alle drie? Nee zegt mijn broer, misschien ook om bijzondere reden, daar de koetsier er partij van kon trekken als hij wilde, nee zegt hij, je weet zegt hij, dat die kerels graag een borrel lustten nietwaar? Nu de oude vrouw was gestorven, zegt hij, was het toezicht weg. Zo lang zij leefde, ging de boel geregeld. Er werd wel gedronken, ja dat weet je wel, zeg hij. De moeder dronk ook, je hebt zelf geloof ik wel iets voor haar meegenomen, een flesje van dit of van dat, maar dat daar gelaten, de moeder was dood en de jongelui of liever de zoons, het waren kerels ouder dan wij, begonnen het lijk met spiritus ter aarde te brengen. Nu werd er eerst recht gedronken, de oudste dronk het meest en de beide anderen probeerden hoe ver ze met hem samen konden gaan, maar ze verloren de prijs, hij bleef de winnaar en stierf weldra aan de gevolgen. Nu begrijp je zo goed als ik, dat de kastelein daar geen schade bij mocht hebben en daarom moesten de twee anderen zoveel meer drinken, anders kon dat nooit uitkomen. Het ging moeilijk, dit begrijp je. Harm, de tweede zoon, moest het opgeven en stierf ook. Nu was Hendrik, je weet het een flinke doortastende jongen, hij pakte dus de zaak voor zijn broers met mannenkracht aan en trachtte te overwinnen of te sterven, maar die hoeveelheid voor drie man was hem toch te sterk. Zij stierven dus allen aan de jeneverdood.

En wie woont er dan nu op de plaats? Burgemeester Muller, de vroegere postmeester. Zo, heeft hij het plan om die reis die ik vroeger tweemaal per dag voor één gulden per week af moest leggen, bij gedeelte zelf ook te doen, eerst het eerste dan het tweede en zo vervolgens de boerenplaatsen als stations te beschouwen, nu dan bekomt hij een lang leven. Zo ging het bij al de boerderijen voorbij en ik wist nog heel goed welke boer een goede meid had, die mij soms een stuk brood of een stuk worst toestopte en mij toestond om mij een poosje bij de kombuis te verwarmen. De boer was bang dat ik de grond vuil maakte, maar sommige meiden die hun keuken als hun koninkrijk beschouwden, hadden medelijden en lieten toe dat ik mij verwarmde, was het dan misschien ook met reden dat ik hun een lintje, wat garen of band van het dorp zou meebrengen of een boodschap zou overbrengen voor hun vrijer? Dat weet ik niet maar zo'n boterham of kop koffie was toch uitstekend. Nee vrijsters, ik wil geen namen noemen, gij zijt misschien allen reeds lang getrouwdd, maar gij hebt dikwijs een weldaad gedaan, al is dit ook alleen aan mij geweest.

Zo reden wij verder, veel was er hetgeen herinneringen bij mij opwekten, maar toch alles wil men niet aan het papier openbaren. Wel een verandering voor mij toen of thans. Geen boer zou zo'n jongen vroeger op zijn wagen nemen, zo'n knaap op klompen of op schoenen, die geheel bespat en modderig waren, voort vloeiente uit de wegen en het vuile weer. Wie zou zo'n jongen op zijn wagen willen nemen? Bovendien werd hij immers voor het lopen betaald met 100 centen per week en hoe vermoeiend zou het zijn voor het paard om 50 kilo ternauwernood, meer te trekken. Een enkele als Renken, ja die deed het wel en gewoonlijk alleen om een praatje te hebben, maar de wethouder, die er toen ook woonde, nee, het was toch ook te gek om te denken, wat zou zo'n jongen zich wel verbeeldlen, durft die nog vragen om mee te rijden, het zou zonde wezen voor de wagen.

Welnu voerman, rijd maar verder, wij kunnen te samen even goed spreken of vertellen. De voerman sprak gewillig, mijn broer eveneens, ik niet minder, mijn vrouw luisterde en toen wij aan onze bestemming waren en uitstapten, sprak zij mij aan en zei, wat hebt gij toch als kind

weinig vreugde gekend. Toch wel vrouw, zelfs de armste mens moet wel verheugd zijn op zekere tijden, denkt gij al moest ik ook een handvol bonen van het veld stelen om iets in mijn maag te krijgen, dat ik daarom de vogels niet hoorde zingen? Nu die moeten toch ook maar zien dat ze aan de kost kwamen en daarbij zong de leeuwerik in het voorjaar altijd nog hoger op ... hoger op en hij ging ook steeds hoger op, hij is toch anders ook maar een nederige vogel, die soms in het gras weg kruipt. Kijk zijn grijs jasje maar eens, ook niet veel moois, maar toch komt hij nog veel hoger dan de trotse haan, die met zijn harem op het erf loopt te prunken.

Dat was weder een nieuwe verwelkoming, twee vrouwen, beiden niet oud, die elkaar nog nooit gezien hadden, zusters waren, steeds brief wisseling hielden en zo als spoedig bleek, dat ze de beste vriendinnen zouden worden.

Het oude paard moest eerst een beetje rusten en de voerman zijn pijp vullen, natuurlijk een verkwikking nemen en daarna nam hij afscheid, altijd één der naaste buren van vroeger, dus was het afscheid welgemeend, nattigheid kwam in zijn ogen - welk soort weet ik niet - en liep uit de hoeken zijn mond, misschien ten gevolge dat de paarden vroeger harder liepen als hij de kroeg in dwaalde. Nu waren wij beide jongste broers dus weer bij elkaar, wat hadden wij ons veel te vertellen, van weet je dit nog en weet je dat nog, een ieder weet wel hoe dat dan gaat; spreken over onze jeugd en spreken over onze grijze haren, spreken over onszelf en over ons kroost, over het onderwijs en over het leren, dat wij natuurlijk toen reeds zo af of zover heen geweest waren met de lessen - ouwelui zijn doorgaans knapper geweest - en zo draafden wij de avond door. Somtijds ook zeilden wij, want van mijn reizen moest ik natuurlijk ook vertellen en zijn kroost luisterde hier natuurlijk aandachtig naar. De avond was spoedig om ofschoon hij vrij lang was geworden tengevolge waarvan de nacht kort werd.

De volgende dag ontmoette ik de preekheer van het dorp die mij vroeger reeds aan boord een bezoek had gebracht en werden allen dan voor de avond bij hem uitgenodigd en werd bovendien nog wel een verzoek naar huis gezonden. Van deze kleine plaats valt niets te vertellen hetgeen moemenswaardig is, want dat een boer met veel geld en geloof ik weinig verstand de gehele gemeente graag naar zijn pijpen wil laten dansen, dat is geen nieuws. Want hoeveel rijken zijn er al niet, al zijn ze ook goed met verstand voorzien, die graag willen zingen om toe te zien wat een ander doet. Dat is zo als Pfeffermann vroeger zei, God schiep mensen maar ze zijn er naar. Nu betwijfel ik of de fout in de mensheid wel bij onze goede God gezocht moet worden, maar het zal hem zeker wel aan de omstandigheden liggen. Ik geloof als ik geld bezat, zou ik ook heerszuchtig zijn, maar nu heb ik ook duvels weinig te commanderen.

En wat nieuws zou er eigenlijk wel op zo'n klein nestje als Oudeschans moeten zijn. Daar komt de krant ook dagelijks, geloof ik, en wordt gelezen en heeft men dat blad uit, dan gaat men aan zijn werk en schiet er dan nog wat tijd over, och dan kijkt men daar ook al in de tuin en ziet of er onkruid is of de aardappelen goed staan enz. en zie hier de mensen vervelen zich niet en zoeken bezigheid. Door ons samenzijn verveelden wij ons ook niet, de dag spoedde zich reeds te vroeg ten einde en het is mij nu somtijds nog in schemering 's avonds of ik de lieve stemmen van zijn kinderen hoor zingen. Onder aangename kout werd de avond bij de dominee gesleten en hartelijkheid en vriendelijkheid straalde overal door. Ja brave mensen, een klein plekje zal ik steeds in mijn hart voor uw vriendschap open houden om daar somtijds nog eens naar om te zien of in terug te blikken. De volgende morgen moesten wij weder voort, afscheid nemen is altijd gewoon aandoenlijk, met groeten voor deze en groeten voor die en die wil ik hier niet herhalen, dus tot weerziens.

s' Morgens wandelen naar Klein Ulsda om daar de trein te halen voor Groningen. Onderweg werd er tussen ons, mijn broer vergezelde mij zover, nog wat gesproken en waar dan zo'n ogenblik tijd blijft, zo'n half uur, dat kan men niet begrijpen. Nogmaals een handdruk en een groet en de laatste vraag van beide zijden was nu schrijf je toch zeker dikwijs? Ja, de sterke familieband die tussen ons allen bestond was in deze loop der jaren zo niet zwakker geworden, dan toch niet onderhouden en was nu door een kortstondig bezoek weder beproefd en het bleek waarlijk dat hij nog niet versleten was, dat er nog dezelfde kracht in bestond van voorheen. Ik geloof dat een goede leiding van de ouders en voorbeelden voor hun kinderen, sterke familiebanden leggen.

Maar zie daar komt de trein, hij stopt maar een ogenblik, dus spoedig ingestapt. Poe, poe, poe, daar gaat hij al weer met ons verder, Winschoten, Groningen, Leeuwarden, och wat heeft zo'n trein toch altijd een haast. Ons plan was een dag naar Harlingen te gaan. Dus stapten wij in Leeuwarden uit en konden een paar uur rust nemen om ons te verstouwen indien nodig. Nu ja, een kop koffie, als ze goed is of een glas bier, indien het niet verschaald is, wordt toch licht genomen en bevalt gewoonlijk nog al.

In Harlingen werden wij aan de trein ontvangen. Och ja, het is toch ook goed goede vrienden te hebben. Aangenaam werd de avond en de volgende dag daar door gebracht. Wie waren dit dan wel, vraagt gij. Ik zal het je zeggen, als gij tijd hebt. Dit was een stuurman die zes jaar bij mij in dienst geweest was en het nog zou zijn, wanneer hij niet door ziekte genoodzaakt was geweest het schip te verlaten. Blindheid was het gevolg van oogziekte en ofschoon niet hersteld is hij zover weer genezen dat hij zien kan wat hij verricht, maar ongeschikt is voor de zeevaart. [....stuurman G.J. Munneke.....]. Zijn ouders ofschoon oud, die ik reeds per brief kende, waren evenals zijn andere familie, de vriendelijkheid in persoon. Graag hadden zij ons langer gehouden, maar dat ging niet, ik was reeds te lang uit en had mij dus te haasten.

Nu dan weer over Leeuwarden, Stavoren en Enkhuizen. Hier durf ik mij niet aan wagen om er iets van te vertellen, want ik had het te druk met praten met de éne en attentie te verlenen aan een ander, dit was mijn vrouw, die geen goede vrienden met Neptunus kon blijven. Maar dat gaat haar altijd zo, op zee deugt zij zo weinig als een kat op het ijs. Zodoende zal ik dan maar terstond zeggen dat wij die middag nog weder in Amsterdam op onze plaats waren en wij hadden ons niet verveeld.

Vraagt men nu met welk doel is bovenstaande geschreven, dan weet ik er geen ander antwoord op te geven dan voor tijdkorting en de uren hieraan besteed verveelde ik mij niet.

Nu maar een andere bezigheid gezocht.

HJB. februari 1897

EEN KORT VERBLIJF IN SIMONSTAD

Waar ligt Simonstad vraagt men licht en ik dien dat dus eerst te vertellen. Ik geloof dat ieder een die een weinig aardrijkskunde kent wel weet waar Afrika ligt zonder nu juist te weten hoe ver het zich uitstrekt, men hoort dan ook wel eens van Kaap de Goede Hoop spreken voornamelijk nu er in de laatste jaren door de Boeren zoveel Engelsen een les is gegeven in vaderlands liefde, vrijheid en volkenrecht, hetgeen door de Engelsen geheel vergeten scheen te zijn en waarin de Boeren (een zelfstandige natie oud-Hollanders, spruiten der voorouders, die het Kaapland vroeger beheerst en beheerd hebben en uitgeweken vreemden, die dit land mede als hun land beschouwd hebben en hun nazaten liefde voor land en vrijheid hebben ingeboezemd, hen in het water van de Vaal gedoopt hebben) zulke uitstekende onderwijzers zijn. Weinig in getal telt één voor tien. Dat is zeker overdreven hoor ik zeggen. Nee, geen overdrijven, doch indien men zulks denkt en mij geen vertrouwen meer schenkt, vrage men zulks enkel aan Jameson of Rhodes of in dat korps iedereen, deze kunnen niet alleen doch moeten getuigenis der waarheid geven. 1 Januari 1895 is het grootste bewijs.

Doch laat ik bij het Kaapse land, het Kaapland blijven om u de weg naar Simonsbaai te wijzen. Maar eigenlijk dient men per stoomboot te gaan en levert dan de Scott u van Engeland uit in een kleine 20 dagen te Kaapstad af. Ja, het is nu eenmaal niet anders, zeelui ontvangen passagiers en is aflevering na volbrachte reis toch een term die wel gebruikt mag worden. Men kan toch slecht zeggen, losten zo of zoveel passagiers! Ter bestemming brengen deugt ook niet, men brengt de stoomboot ter rede of in het dok en dan weet ieder dat hij zijn eigen weg per boot of wagen moet zien te bekomen om zijn adres, zijn familie of betrekkingen te ontmoeten en dikwijls worden niet alleen onbekenden, doch kinderen of jonge vrouwen of meisjes, die onder geleide van de kapitein vertrokken, aan familieleden die hen bij aankomst in ontvangst nemen, afgeleverd.

Kaapstad was de eerste plaats der oude Hollanders. De beschrijvingen die omtrent deze lui, deze plaats en de uitwijkelingen kan gegeven worden, de eerste aankomst en stichting door de Compagnie onder Riebeek vraagt dit alles aan Jac. Désauer, boekverkoper te Amsterdam en Kaapstad en het zou een wonder zijn dat gij na deze boeken gelezen te hebben land en volk niet waart toegedaan, ik geloof zelfs door alles te lezen, men de Engelsen en hun inringers zou verachten en zelf half Boer zou worden. Kaapstad ligt aan de voet van de Tafelberg aan de glooiing naar een kleine, maar schone zee-inham of baai, Tafelbaai genoemd. Robbeneiland - een klein eiland, hospitaal en gevangenis zou ik bijna zeggen van melaatsen en dit wegens besmetting niet mogen verlaten - ligt aan de noordelijke ingang der baai, waardoor Tafelbaai minder onveilig en een schoner aanzien bekomt.

Moule Point, Green Point en Sea Point zijn de uiterste punten, welke noordelijk van Kaapstad, een ruime blik over de onmetelijke oceaan werpen. Van Sea Point, de westelijkste van deze punten ongeveer recht zuid gaande komt men aan Houtbaai, waar vroeger de Nederlandse vloot dikwijls beschutting zocht tegen de overweldigende stormen. Van deze kleine baai meer zuidelijk gaande komt men eindelijk na enige mijlen aan Kaap de Goede Hoop. Een scherpe landpunt die aan de oostzijde terstond weer noordoostelijk opgaat en de westelijke grens geeft van de Tafelbaai. Aan deze westzijde van de Tafelbaai willen wij blijven en ons anker uitwerpen in een kleine inham, gedeeltelijk beschut door Roman Rock (een klip) en Noachs Ark, een grote platte steen, en indien het anker houdt en de zeilen zijn vastgemaakt, roep ik u toe: Welcome in Simonsbaai en het kleine lieve plaatsje of liever het plaatsje met zijn lief gezicht, wanneer de zon het aan de voet der hoge bergen beschijnt. Of het plaatsje lief is en de mensen lief en vriendelijk zijn, moet nog blijken.

False baai, waar Simonsbaai een klein deel van uitmaakt, zoals ook Kalkbay en andere kleine inhammen en Tafelbaai zijn dan eigenlijk de vormers van een schiereiland of landtong, waarvan Kaap de Goede Hoop de zuidelijkste punt is.

Volgde ik nu de neiging van mijn woelig hart en onrustig geweten (wat een orang zult gj zeggen, die mijnheer begint met te zeggen dat zijn hart woelig is en zijn geweten onrustig, het zal er dan ook wel een hart naar wezen, zo groot als van een hip meteen in vuur en dat onrustige geweten, waar zou dat schommelen tussen hart en longen?) dan zou ik beginnen de luitjes waar mede ik in zaken veel kennis heb gemaakt te beschrijven doch daardoor misschien een partijdig oordeel spreken en wil dit niet, daarom liever alleen hen die buiten zaken alleen vriendschap toonden, vermelden.

De vice-consul Freek Hugo moest die dag dat ik arriveerde een treurige begrafenis bijwonen en sprak ik daardoor eerst zijn neef en later pas de oude heer. Hij is iemand aan de Kaap geboren, spreekt vrij verstaanbaar Hollands, d.w.z. Kaaps Hollands of Cape Dutch en is iemand die op alle mogelijke manieren tracht geld te verdienen en toch ook velen wel doet, zodat hij bij de mindere volksklasse in hoog aanzien staat. De volgende morgen vroeg ging de Freek, zoals hij dikwijls of de heer Hugo, zoals hij somtijds genoemd wordt, met mij mee naar de Kaap of liever Kaapstad, niet meer met wagens zoals vroeger door een twintigtal ossen getrokken, maar sinds de laatste jaren per spoor door een ezel (donkey, benaming van een kleine machine) getrokken die ons in ruim een uur of $1\frac{1}{4}$ uur in Kaapstad bracht. Maar wij vliegen niet en daarom moet ik beginnen dat ik 's morgens bij Hugo binnentrad. Wat nou ook is, zei oude Freek, u vindt hier altijd welkom. Mijn vrouw spreek niet als ons Hollands maar Engels, doch zij verstaat, ja zij verstaat wel een beetje Hollands, niet goed, maar toch voldoende. Wel mijnheer Hugo, dank voor uw gastvrijheid en wat de taal betreft, zal ik met een beetje verbasterd Engels wel met mevrouw terecht komen en zo niet, dan ligt de schuld aan mij, dat ik het niet geleerd heb. Dat is all right captain, maar did you ontbijt reeds. Nee mevrouw, it is rather early. A cup of tea? Zeer gaarne mevrouw. Ons ken ook niet zo vroeg eten, vrouw geef mij ook kop thee. Topsy, where are you, tegen de dienstmeid met een jasje met pofmouwen, op blote voeten. I am here master. Is my boots ready. Yes master. Call Mr. Peter. All right master. Mr. Peter was de neef van Hugo, die de meeste zaken deed, de jonge Hugo, doorgaans Piet genoemd. Na zijn orders aan Mr. Peter gegeven te hebben gingen wij naar het station langs een stoffige vervelende weg aan de éne zijde begrensd door de Marine Yards en aan de andere zijde een schuine glooiing waartegen enige huizen. Onderweg zeg ik zo, wat is dat voor een meid, die Topsy van u? Een negermeid of bijna kaffermeid kapitein. Ja dat snap ik, doch het komt mij voor dat ze zowat kind mee is. Dat zal ik jou vertellen, kapitein. Ons behoort tot de notabelen van de stad. Nou mot jou weten dat hier dikwijls jonge kinderen zijn, wat die negers liefs kwijt wil zijn. Jou weet of deze kinderen, ook die moeders weten of kennen niet die vaders der kleinen. Als ons noe ken dan neem ons zo'n kind tot ons, ik zal zè, zo'n kind is bekans 6 of 7 jaar, dan geef ons die ouders of die moeder wat geld, laat ons zè f 40,- of f 50,- en neem die kind tot ons onder contract om ze tot 14 of 18 jaar te hou, kan ook wezen tot 20 jaar. Ons geef kleren en eten en laat hun gaan als die tijd om is. Jou begrijp dat zij soms wel een extra shilling (= f 0,60) krijgen als zij goed gedragen. Nu was deze Topsy, een aardig lief negergezichtje van omstreeks 16 jaar, een keurige - natuurlijk vuile - krullenkop met een japon van mevrouw met pofmouwen en een hoge boord of kraag, vrij wat plooien in de rok en afgetrapte onderzoom, welke reeds behoorlijk door de slik was gehaald. In verhouding of vergelijking van anderen, die men dikwijls ziet, was zij bepaald netjes en zindelijk, niet te letten op de blote benen, waar op zij steeds wandelde, denkende gelijk anderen, geen kind wordt met schoenen geboren, dus dat is overdaad of buitengewone weelde en of nu die voeten onder het vuil begraven zijn, blijft hetzelfde.

Onder onze gesprekken over het op deze manier adopteren der kleinen, kwamen wij aan het station. Dit adopteren of de kinderen gedurende een reeks van jaren tot zich te nemen, is een zuinigheidsinstelling en spaart de dienstboden en knechten uit. Een goede meester b.v. Hugo laat deze kleinen naar school gaan - school is voor negers vrij - daardoor leren de kleinen een weinig rekenen en schrijven, gevoelen zich zelf wegens hun geleerdheid boven andere kinderen verheven en zijn daardoor in huis voornamelijk in een winkel dubbel waard. Hier dient gezegd te worden dat Hugo niet alleen Frans, Italiaans en Hollands vice-consul was, doch ook bakker, kruidenier, melkboer en scheepsleverancier, dus hoe goed was een weinig gedresseerde kleine bij hem van pas. Hij had er geloof ik vijf of zes, die nadat hun diensttijd was afgelopen, toch tegen een weinig traktement bij hem in huis bleven, enigen reeds getrouwde, die dan zolang zij zich niet teveel aan diefstal schuldig maakten - een weinig werd oogluikend toegelaten - mede uit de pot van Egypte aten.

Ik zal die ticket voor jou neem, kapitein. Zeer goed, Mr. Hugo, doch ik dien mij toch op de hoogte te stellen waar het loket is en tevens moet u mij het tarief opgeven, dan weet ik het een volgende keer. Ik zal jou zè – onderwyl stapten wij in – drie daèn (g niet uitgesproken) deze week kost het heen en weerom ticket 3/6 (drie shilling sixpence, gewoonlijk gezegd three six) doch dit is dan maar voor diezelfde dag, de andere daèn kos heen en weerom naar die Kaap vier en zes, doch dan voor twee dà. Wij stoomden echter reeds voort. De stations zijn hier spoedig op elkaar volgende, op Vishook volgt heel spoedig Kalkbay. Vishook is echter geen station, doch elke trein stopt bij deze zandvlakte en laat op een houten vertimmering passagiers in en uit, voor hen die in de nabijheid wonen een groot gemak. Kalkbay, een vis- en badplaats aan de baai van die naam, een inham zoals Simonsbaai, van de Talsbaai. Dan volgt het station Muizenberg, een kleine plaats, doch een grote badplaats en is daarvoor prachtig gelegen. Vele badgasten brengen provisie voor een dag mee, nemen een draagbare tent mee, zetten de drie steunders in het zand en ziedaar verrijst een kleine pyramide met zeildoek omgeven, hun badhuis.

Wanneer men het oog tegen de steile bergen bij Kalkbay en Muizenberg richt, vreest men de eerste reizen gedurig of deze bergen door het dreunen der trein niet zullen neerstorten om alles te verpletteren. Bijna rechtstandig rijzen deze bergen op terwijl aan de andere zijde het water der baai tegen de stenen spoelt, juist ruimte genoeg voor het lopen der trein, doch wordt hier over de Talsbay een prachtig gezicht aangeboden. Doch hoe dikwijs heb ik de zee gezien, wild, woest en kalm, het meest mogelijke vertrouwen biedende, had ik het plan het zoute water te beschrijven (schilderen gaat slecht, water laat zich geloof ik niet verven, wel kleuren) dan zou dit waarschijnlijk niet overeenstemmen met andere beschouwingen en ik zou dus verkeerd terecht komen. Gelukkig gaat de trein snel en verlaten wij bij Muizenberg het zeestrand, daar gaat het meest in noordelijke richting landwaarts in en na Retrait en Diep River gepasseerd te zijn komen wij bij Wijnberg. Vervolgens een tal van stopplaatsen meer, welke namen ik gedeeltelijk vergeten ben om ze naar volgorde te noemen: Newland, Kenilworth, Observatorie road, Woodstock en nog meer en zie, daar ligt de prachtige Tafelbaai met al zijn schepen aan je rechterhand uitgespreid. Doch waar dwaal ik heen, ik kom hier immers nog meer malen terug. Ik zou hier werkelijk verdwalen, gelukkig is de oude heer Hugo bij mij en zegt in Kaapstad aan het station (men zegt hier statie en geen station), hier gaan ons uit, kapitein.

Ik wil niet in bezigheden treden en zeg dus maar terstond dat dit voorlopig vrij vlug afleip, alleen waren wij nog te vroeg toen wij aankwamen en daarom nodigde ik de oude heer voor het ontbijt. Ja kapitein, ons moet wat eten, maar ons moet daar niet te veel voor betalen. Enfin, hij wist een vrij goede restauratie en voor betrekkelijk geringe prijs (voor de Kaap gering) waren wij voorlopig wel gevoede mensen. Nu zal ik jou breng kapitein bij een goede kennis. Zeer goed mijnheer Hugo. Weldra stonden wij op het kantoor van Mijburgh, vroeger consul-

generaal van Nederland. Voorstelling volgde en daarna zei ik Mr. Mijburgh, een broer van mij die kortelings overleden is zei: Komt gij ooit aan de Kaap, zoek dan Mijburgh op. Een broer van u kapitein? Was hij van de Noordzeekanaal dan een broer van u? Ja. Welnu kapitein, dan zijt gij bovendien dubbel welkom wanneer gij in de Kaap komt en waarmede ik kan, zal ik u gaarne hulp bieden.

Wie heb je daar, klonk het uit de bovenwereld. Kom naar beneden Vince, zegt Mijburgh, een landsman van je. Vince of liever Vincebounce kwam dan ook spoedig groeten, een opgeruimde dikke architect van omstreeks 30 jaar. Denkt u nog enige dagen in het Kaapland te blijven? Enige dagen zeker. Welnu dan moeten wij de dagen goed besteden en bepalen waar of u de Kersttijd en Nieuwjaar zich zult brengen. Zo wilt u terstond mijn tijd in beslag nemen? Gedektelijk tenminste, zegt Mijburgh en ik stel op de voorgrond dat zolang of zo dikwijls gij in de Kaap komt, 's middags, vandaag te beginnen, met mij gaat lunchen. Geef je daar je woord op? Niet bepaald voor altijd Mr. Mijburgh, doch over het geheel genomen - excepties buiten rekening latend - ja dan wel. Maar ik spreek ook, zegt Vincebounce, soms of liever bij de lunch ben ik doorgaans vertegenwoordigd, dus daar valt niet veel van te zeggen, maar kan ik u niet voor het eten nodigen, dan doe ik zulks voor te drinken en stel dus voor terstond naar Central te gaan voor een pot bier. Dit werd lachend aangenomen. Ik wil hier echter terstond bijvoegen dat de dikke Vincebounce niet alleen op het gebied van eten een baas, maar voornamelijk in het drinken een meester was, dit had hij zeker in Transvaal, waar hij verscheidene jaren geweest was, bij de Boeren geleerd, want die zijn ook eerste drinkebroers.

De dagen die ik daar door moest brengen werden doorgaans in hun gezelschap doorgebracht. Moest ik overnachten, dan was er aan Greenpoint bij Vincebounce steeds een kamer. Zondag komen wij bij u aan boord vissen, kapitein. Zeer goed Vince, wie komen er, je weet, ik heb je reeds lang gevraagd. Mijburgh, Bradlaw, oude Pos en ik. Bradlaw was een bouwkundige en oude Pos was een rustend predikant, een vroegere zendeling. Werkelijk wel een vreemde verzameling, een Kaapman of liever handelsman, een architect een bouwkundige en een preekheer op droog en de rest zeelui en toch ging die dag als op vleugels voorbij. De nodige vis moest eerst gevangen worden om een vismaaltijd te geven, doch er werd in korte tijd zoveel gevangen, dat het dek vol was en de heren 's avonds genoeg mee konden nemen, zoveel als te dragen was. Vis is daar in Simonstad dan ook verbazend veel. In Kalkbay ziet men dan de boten diep geladen met vis terugkeren. Daar is een verpakking en droging en wordt deze vis dan per trein naar de plaatsen landwaarts gezonden. Doch onze dag werd lustig zoek gebracht, zelfs de oude preekheer - ruim 70 jaar - raapte nog een goed deel studentenmoppen weer terug. Zijn lustig gezang vermaakte allen en zelfs papa Mijburgh, die anders niet druk scheen, vermaakte zich en zei 's avonds, ik heb mij uitstekend gemanuseerd. Gij brengt ons toch naar de trein? Niet alleen u, maar de vis ook. Good evening captain, zei oude Black toen wij aan land kwamen, good evening gentleman. I hope, you spent a nice day instead of going to church? Please gentleman, walk in with me and take a glass of claret. Hoor eens Black [.....Black was betrokken bij de afhandeling van de broei in de steenkolen in het ruim van de Oostenburg, de reden dat de boot in Simonsbaai lag ...], het wordt ons te laat. Hebt gij uw dag in de kerk zoek gebracht, ik vind het goed en hoop dat het u nuttig geweest is, doch spreek alstublieft niet spitsvondig op anderen, die dit niet hebben gedaan en wegens de aangename uren aan boord doorgebracht misschien toch Gode dankbaar zijn. Ik heb u vroeger reeds gezegd en twijfel er nog niet aan, te geloven, dat voor u elke dag tien uur godsdienstleer en aandachtig luisteren u van veel kwaad op de wereld terug zou houden. Wij hadden de dominee aan boord en reken daar bij steeds die gezond zijn hebben geen medicijnmeester nodig en gij zult mij toestemmen dat deze heren geloof ik weinig schuld bewust zijn. Vriendschap moet nooit verbroken worden Mr. Black en door de heren nu op te houden, zouden ze te laat voor de trein komen, daardoor huisgenoten ongerust maken en niemand zou morgen op tijd bij zijn werk wezen. Er is altijd verschil in mensen, Black. Gij loopt nog in het zwarte pak

van de kerk en deze mensen niet, bij gevolg zou uw vrouw zeggen, Black gij zijt veel zwarter dan de andere heren. Ik dank u, was zijn antwoord en ik dacht, o Dickens wat hebt gij Uria Hiep mooi geschatst, want de volgende morgen was Black even vriendelijk als altijd en nodigde terstond weer op een “drop of tea old poison” (whisky) waar hij een eerste liefhebber van was.

Maar ik wil niet meer over deze lui schrijven, zei ik reeds vroeger en toch merk ik dat dat kleine hartje al weer onrustig wordt, daarom zal ik hem maar tot rust brengen, de heren aan het station goedenacht wensen en well at home en aan boord gaan slapen.

Een paar dagen na deze aan de Kaap te Kaapstad komende, werd ik meteen door de heer Mijburgh en Vinceponce begroet met de woorden, zondag nemen wij beslag op u kapitein. Hoe zo? Wel dan willen wij een rondtoer maken rond Greenpoint voorbij de twaalf Apostelen naar Houtbaai, daar een paar uur doorbrengen, vervolgens over Constantia, Wijnberg en weer terug naar Kaapstad, doch ook moet uw stuurman meekomen. Wel heren voor mijzelf durf ik wel in te staan, doch voor de stuurman nog niet.

Zondagmorgen gingen wij echter per spoor naar Kaapstad en te Wijnberg stapte papa Mijburgh bij ons in - dit was de oude heer zijn woonplaats - en in Kaapstad stond de oude zending Pos met een janplezier gereed en bracht ons naar Vinceponce, waar alles voor de reis gereed stond. Och wat was dat een heerlijk rijtoertje, alleen dat de zitwerktuigen op de duur wat pijn deden. Heerlijk was het langs de zeepunt, prachtig uitzicht over Tafelbaai en de blauwe oceaan en hoewel ik deze oceaan reeds zoveel jaren gezien heb, nooit zag ik hem schoner dan hier uit het rijtuig. Onder gezellige kout en het gebruik van enige medegenomen verversingen kwamen wij ongeveer tegen de middag in Houtbaai. Hier in het hotel werd eten besteld (ik zeg hotel, doch ik geloof dat het slechts een uitspanning/restaurant is) en een paar uur verpozing gezocht, want het grote aantal mensen die hier van heinde en ver gekomen waren, bellemmerde vanzelf enige uren voor er voor ons, enigszins iets te krijgen was en hoe de diklippe negerin en de enige bediende met kromme benen ook draafden met hun tweetjes, duurde het lang. Maar dat wachten was ook al weer geen voordeel, want daardoor waren de magen uiterst nieuwsgierig op de dingen die verwacht werden en werd er flink gegeten.

Vandaar ging het over Constantia en die heerlijke velden prijkende met blauwe en witte rijpe en onrijpe druiven, die heerlijke wegen, aan iedere zijde de vijgenbomen prijken met hun vruchten, die tuinen met de lachende perzikbomen, die je uitlokten om een diefstal te plegen op gevaar af van geschoten of gestraft te worden! Nee, zegt Mijburgh, laat ons doorgaan, op vrije open tuinen staat de grootste straf, wilt gij, dan gaan wij bij die mensen vragen en in ruime mate wordt alles gegeven, doch straks zijn wij te Wijnberg en mijn tuin moogt gij gerust nazien, zelfs plunderen. Hiernaar werd dus geluisterd, doch nooit zag ik schoner streek, laat anderen nu zeggen of zingen mijnentwege van die lieve blauwe zee, ik blijf de Algoede dankbaar voor zo'n heerlijk reisje, zo'n heerlijk gezicht en natuurschoon als Constantia tussen de bergen oplevert.

Daarna daalden wij weder bergaf, tot dusver waren wij een geruime tijd opwaarts gegaan, doch voor Constantia bereikt te hebben, daalden wij reeds en waren weldra te Wijnberg, waar zand en stof en alles en alles even roodbruin was van de zogenaamde rode stof en nietegenstaande dat toch vruchtbaar. Wel vrienden, zegt Mijburgh, hier woon ik en hier stap jelui een ogenblik uit. Gedeeltelijk werd hier gevolg aangegeven en door de dames werden de lachende perziken in het rijtuig gebracht. O wat was zijn tuintje prachtig en waren zijn vruchten heerlijk, doch de hartelijke ontvangst van zijn vrouw en dochter ging boven alles. Mijnheer Mijburgh, zei mij, captain, dat u ook een paar dagen hier zou doorbrengen, ik hoop dat het nu zal zijn. Nee mevrouw tot mijn spijt is dit thans onmogelijk en welk genot zou dit voor u in de

weekdagen zijn, daar mijnheer Mijburgh dan steeds in town moet wezen. Het is waar captain en het spijt ons geducht, dat telkens de zondagen de gelegenheid voor geen onzer gelegen kwam. Heden was er op gerekend, doch u die dan nooit het heerlijke Kaapland zou te zien krijgen, konden wij toch zo'n dag van genoegen niet ontnemen. Mevrouw, ik kan de heer Mijburgh voor deze dag dan ook niet genoeg danken. Dank dan mijn vrouw, zegt Mijburgh, want zij zei mij, bezorg de kapitein een dagreis rond Houtbaai, ik stond er bepaald op je heden hier te hebben. Een volgende zondag, nietwaar captain, zegt mevrouw. Nee zegt Vinceponce, een volgende zondag gaan wij allen weer aan boord mevrouw en wij hopen en verzoeken dat u meegaat. Wij zullen zien, doch ik twijfel wegens het vertrek van Piet of het mogelijk is. U ziet dus wel mevrouw, zeg ik, dat die zondag weer in beslag is genomen als ik niet voor die tijd vertrek, mevrouw.

Enige heerlijke vruchten gingen mede in het rijtuig en weldra ging de jamplezier weer verder over Woodstok naar de Kaap. Ook deze streek is zeer schoon, doch de avond viel reeds en maakte alles onduidelijk. Die nacht bleven wij in Kaapstad overnachten en de volgende morgen met de eerste trein gingen de stuurman en ik naar boord. Mijn werkzaamheden vorderden reeds en ik hoopte deze week te kunnen vertrekken, doch het gelukte niet en daardoor kreeg ik 's zondags weder bezoek van een paar heren en dames. Alleen speet het mij dat de dames Hollandse portwijn zo smakelijk vonden dat Zwijg man, dat moogt gij niet vertellen. 's Avonds zou ik met allen naar Kaapstad terug keren doch de trein verdween voor onze ogen, zodat wij genoodzaakt waren in het Royal hotel te overnachten. Nu dat hotel is niet veel bijzonders, doch het was eigenlijk beter voor allen, want allen waren vermoeid en Vinceponce was de volgende morgen ziek. Ik maakte die dag en de volgende dag het schip zover gereed dat ik kon vertrekken. Bij mijn vertrek bracht Mijburgh mij naar de trein, Vinceponce was doodziek en kon mij geen afscheidsgroet brengen. Doch de vriendelijke papa Mijburgh die mij met raad en daad heeft bijgestaan, die mij in alles oprechte vriendschap toonde zonder de minste eigenbelang te hebben, zond mij het laatste ogenblik nog een kist pontac [*...er is geen cognac van te maken*] aan boord. Oude kapitein Swaneveld, die ik nog niet genoemd heb, bracht mij naar de rede en toen captain de Port Mr. Bijnen het schip los maakte en ons onder zeil bracht, zei hij: You will always remember Simonstown and your friends will always be happy when they see you again. Fare well captain, God save you during the long passage.

Ik kan terug blikkende op Simonstad, waar ik nu juist 4 oktober [.... 1897] voorbij steven naar Europa, ook niet anders doen dan nogmaals allen van uit de verte groeten en hun toe-roepen:

Fare you well and if for ever
though for ever, fare you well.

HJB.

DRINKEN EN ETEN

Het was warm, snik heet zelfs en bij gebrek aan water zou zelfs voor de grootste afschaffer een glas, zeg een fles bier, een versnapering zijn. Het was dan ook geen wonder dat de heren van de beurs zich zo spoedig mogelijk uit deze Amsterdamse broeikamer, waar men op de oedeur van zo vele vuile in nette kleren gehulde joodjes en makelaars vergast wordt of waar men de hete adem van in zweet gelopen klerken, die voor de warmte hun overjas hebben uitgelaten en zich nu in hun vetkraag kantoorjasjes vertonen, die jaar in jaar uit om hun leden hebben gezeten, kan genieten, verwijderden en zich voor verpozing bij Kras gingen laven. Doch het was toch de schuld van de joden niet dat zij een Palestina geur bij zich hadden, ook was het de schuld niet van de klerken dat zij voor weinig verdiensten geen betere jas konden bekomen of er te spaarzaam mede waren of dat hier geen tijd gegund werd om die nieuwe of betere jas aan te schieten. Maar kom, het is mijn doel niet deze armoedige weelde of de jodenbuurt in feest- of beurstenue te schetsen. Het was warm.

En tussen de heren die zich bij Kras aan de zogenaamde kletstafel voegen, gebruiken de meeste deze dagen een quas - ik geloof dat dit betekenen moet een lemonquas of liever geperste lemoensap, suiker en water - nu het is een fris drinken. Wat deze lui, oude schippers, na die tijd thuis gebruikten, weet ik niet of liever zeg ik niet. Eén onder hen, die goed bekend doch juist binnenkwam zei, wat drinken jullie, suikerwater? Kelner kom, geef mij een bitter. Denk er om, je baas zit daar. Zo, wel ik zag hem niet. Wel als hij wil kan hij mee drinken. Ik heb nog een bittertje voor hem over. Bartels, Bartels, je blijft toch ook altijd gelijk. Ja wat wou je dan Kleingeest, dat ik op mijn jaren ook nog veranderen zou? Toen jullie vroeger op zee voeren, weet ik wel en later ook nog, dat jullie graag een bittertje lustten, maar misschien hebben jullie je deel al op. Zeg eens Kleingeest, hoeveel onhoofden zijn het? Geen antwoord. Kijk ereis hier, ik ben overtuigd dat je straks thuis komende, de kat in het donker knijpt, maar hier neem je liever suikerwater. Je durft vrij wat te zeggen. Ja, jij maakt hier een aanmerking, zeg mij eens met de hand op je hart, als je die nog rijk bent, dat ik onwaardheid spreek, dat je vroeger wel en nu nog een bittertje drinkt. Ja, dat geef ik toe, doch je weet, dat onze oude patroon van de afschaffing is. Weten doe ik dit niet, ik weet wel dat men dit vertelt. Maar dat daar gelaten, als hij geen vlees lust moet ik daarom ook vasten? Het is waarheid met zo'n kerel veel feitelijk weinig te praten, zou men zeggen en toch was hij zo niet. Hij zit een ogenblik, gaat naar zijn patroon en verlaat zonder enige bijzondere last het café. Ik ga mee, zegt Kleingeest. Kom dat treft goed, dan gaan we samen.

Na een poosje door gelopen te zijn, zegt Kleingeest, kom Bartels, zullen wij hier nog even ingaan? Nee. Waarom niet? Ik ben bang dat je ziet dat ik bitter drink. Maar ik neem hier immers ook een bitter, zegt Kleingeest. Wel ga je gang, ik zal wachten tot je terug komt. Dat is flauw. Ja, dat vind ik ook, wacht nu ook zo lang tot je thuis bent. Maar kijk wat is daar? Een Amsterdams standje, een dronken kerel tussen een troep straatjeugd en enige boze vrouwen. Kom zegt Kleingeest, laat ons verder gaan. Nee eerst eens kijken hoe dat gaat, zegt Bartels. Ja de vent was smoor dronken en werd door een diender gesteund om bij de Oude Brug huisvesting en een strooleger te bekomen. Mijn God, zegt Bartels, één van mijn beste kerels. Mooi soort, zegt Kleingeest. Willem zegt Bartels tot de dronken man, wat doe jij hier. Ik .. weet ... het ... niet... kapitein... ik ... ben ... dronken. Jij dronken, je bent nog nooit dronken geweest, een kerel als jij die altijd op zijn plicht past is nu ook niet dronken. Laten jullie die man los, laat hem lopen. Willem ga naar huis, je vrouw wacht je zeker en morgen vroeg moet je om zes uur bij mij zijn. Begrepen? De diender laat hem los en Willem gaat alleen zonder moeite zijn weg vervolgende, die woorden van zijn kapitein hadden hem geheel ontructerd. Dat spijt mij, zegt Bartels, dat ik die kerel dronken gezien heb. Adieu Kleingeest, ik ga met de tram. Bartels kwam aan boord, stoeide wat met zijn jongen, dronk waarschijnlijk nog een bitter en onderwijl werd het eten opgediend.

Na de maaltijd nam hij met de zijnen of met zijn stuurman, daar heb ik niet opgelet, een fles bier en kreeg toen onder die tijd bericht om op het kantoor te komen. Mooi, zei hij, het zal echter niet lang duren. De baas eet prompt om zes uur, het is nu half vijf, ik kom gauw weer om jongen. Wat zou het wezen man? Ik weet het niet moeder, dat zal ik wel zien. Het duurde ook niet lang. De patroon scheen thuis niet goed tegen suikerwater te kunnen, praatte tenminste ondoordacht en veel en Bartels kon dus gauw terug keren. Onderweg dacht hij, zo, was het er alleen om te doen of ik teveel op had? Een mooie bedoeling. De volgende morgen moest hij terug keren. Komaan, dacht hij, hier moet ik zeker weer waarheid zeggen. Wel kapitein, gisteren wilde ik spreken over maar toen u kwam kon ik het mij niet herinneren. Nee dacht Bartels, dat merkte ik wel, hij zei echter, het is toch nog vroeg genoeg om er nu over te spreken mijnheer, maar u ziet wat bleek, bent u niet wel? Betrekkelijk kapitein, zwaar in het hoofd, misselijk en niet lekker. Onder hun gesprek moest de patroon zich verwijderen en diezelfde ochtend werd de dokter ontboden. De dokter maakte zich echter niet ongerust en de volgende dag vond Bartels zijn patroon weer op het kantoor. Gelukkig weer beter, zegt Bartels vragend? Och ja, de dokter raadde alleen voorzichtigheid aan. Mogelijk de maag in disorder? Ja, wij hadden de avond tevoren een flinke maaltijd gehad en het schijnt dat dit mij nadelig is geweest. Nu dacht Bartels, eerst teveel suikerwater, waar ik al bang voor was en dan nog teveel eten, doch hij zei weinig en het praatje en onderhoud liep spoedig af.

Willem, de dronken persoon, was echter de vorige dag aan boord gekomen, doch hem werd niet de geringste aanmerking gemaakt. In schofttijd gaat de matroos echter naar kapitein Bartels en zegt, ik dank u kapitein, dat gij gisteren gezorgd hebt, dat ik de Oude Brug vrij gelopen ben. Willem in het vervolg denk er om, drink een borrel doch niet teveel, doch eet als gij een goede maaltijd hebt of kunt bekomen toch vooral ook niet te veel. Te veel eten kapitein, daar zorgt mijn vrouw gewoonlijk als ik thuis ben wel voor en te veel drinken gebeurt mij hoogst zelden, maar gistermiddag kreeg ik aan boord een boodschap dat mijn wif, ja het is wat te zeggen, er twee jongens bij gekregen had en toen liep mij de kop om, waar nou voor zo veel monden wat te verdienen en hoe zal Jans nou met zo'n troep van 7 kinderen, vier jongens en drie meisjes, het huishouden alleen doen? Het wif is al zwak genoeg en er iemand bij in huis nemen gaat toch ook niet? Daarom was ik gisteren in de lorum, mijn maats hadden er schik in en trakteerden en toen ik thuis kwam, huilden de kinderen. Ze hadden mij nog nooit zo gezien en de vrouw, ach ze keek mij aan, was te zwak om wat te zeggen en wat zou ze eigenlijk ook zeggen, het gebeurt mij anders nooit. Nu Willem, werk maar geregeld door, ik zal zien of ik soms bij een ander vast werk voor je vindt. Dat is nog beter kapitein, ik dacht dat u mij weg zou zenden, doch nee, ik wist haast wel beter. Nu, ik dank u duizend maal.

De patroon was weer beter toen Bartels er die dag verscheen en deze begon nu spoedig het praatje op Willem te brengen, een arme kerel, zei hij, een hok met kinderen en weinig verdienste, een matrozengage is niet veel. Was dat dan dezelfde kerel die deze week zo dronken bij de straat liep, waar jij je nog mede bemoeide Bartels? Ja, mijnheer, hebt u dat opgemerkt? Voor zo'n kerel behoef je echter niet zo veel moeite te doen Bartels, om voor hem voor vast werk te vragen. Ik dacht juist voor hem veel moeite te doen. Voor zo'n zuiplap? Neemt u in aanmerking mijnheer, dat het de eerste keer is dat ik hem zo zie en hoewel het geen verontschuldiging is, mag u toch wel eerst de omstandigheden vernemen. En Bartels vertelde het-geen hij van Willem vernomen had en liet er op volgen, ik geloof door hem te helpen te voor-komen dat deze man een dronkaard wordt, de huisgenoten voor gebrek te bewaren en te zor-gen dat de kinderen later hun vader niet verachten. Ik houd echter niet van lui die jenever drinken Bartels! Drukt u dat niet wat erg uit? Van hen die zuipen, nee, maar er zijn velen die graag voor het eten iets gebruiken, de éne neemt bitter, de andere lemoenquas of bier of Ma-deira of wat dan ook. Doch zo'n kerel als deze werkman kan hoogstens per dag een dubbeltje besteden om zijn tong extra te laven en neemt daarvoor hoogstens twee bitters en doorgaans schiet hij er nog bij in, want het is de halve huishuur per jaar. Indien hij naar Kras kon gaan en

drinken, wat hij misschien liever had, hetzij dan suikerwater, dan kostte hem dat veel meer, dat is dus onmogelijk. Lemoenquas of bier of Madeira of wat dan ook is voor hem veel te duur, een artikel van weelde, daarom wordt door velen om toch deze lui een kleine versnapering te geven, hun een borrel aangeboden om zelfs te voorkomen dat deze lui al hun geld zoek brengen. Doch neemt u nu eens aan dat deze man het meer gebeurde dat hij dronk en hij deed overigens dagelijks zijn werk goed, wat was er dan nog bij verbeurd? Wat er dan bij verbeurd was, Bartels een man die zuipt, zou je die helpen? Nee mijnheer, daar zou ik niet veel voorspraak voor doen, maar misschien ook wel, maar denkt u nu eens verder door. Ik wil niet eens zeggen of beginnen met, wie uwer vrij is van zonden, werpe de eerste steen op hem. Nee het blijft altijd waarheid, dat die gezond zijn geen dokter nodig hebben. Deze man echter was die dag dronken, maar de volgende morgen was hij weer zo ordentelijk mogelijk. U wenst steeds waarheid te horen en ik verstout mij dus om het te zeggen, diezelfde morgen was u ongesteld en ziet zulks twee dagen geweest. U gaf de schuld aan een goede maaltijd. Is het dan voor een heer niet beter teveel drinken als teveel eten? Ik dacht er reeds vroeger over dat het waarschijnlijk wel zeer goed is dat arme mensen of liever werkliji geen goede maaltijd kunnen bekomen, want het merendeel zou ziek worden en wie zou het werk dan moeten doen, de bazen, de heren zelf? Vergeef mij, mijnheer, dat ik zo spreek, maar vindt u zelf niet dat een flinke werkman ook wel een flinke maaltijd nodig heeft en dat de Schepper alle weldaden voor hen heeft weggelegd, die door fortuin begunstigd zijn, hetgeen dan ook vroeger of thans door vaders of voorvaders door werkkracht is gewonnen, dit kunnen beamen? Zouden de dokters niet veel meer verdienen aan hen die voor een keer teveel eten dan voor een keer teveel drinken? Iemand die dit geregeld doet is verachtelijk, doch kunnen beiden er aan gewoon raken. Die echter voor een keer teveel eet, moet wegens ziekte de dokter laten komen, doch die teveel drinkt voor een keer, slaapt zijn roes uit en gaat aan zijn werk.

Bartels laat die Willem maar bij mij komen, ik denk wel werk voor hem te vinden en je behoeft het hem niet te zeggen, maar als hij zich goed gedraagt zal hij ook zijn brood verdienen. Ik heb wel eens het land gehad als je in het publiek bij Kras een borrel gebruikte, maar merk toch steeds, dat je voor je plicht zorgt en hoewel ik voor de afschaffing ben, wat jullie de blauwe knoop noemen, geloof ik toch nu ook wel dat je van suikerwater of lemoenquas ook ziek kan worden, tenminste als je het thuis gebruikt. Ja dacht Bartels, het zal wel zo wezen.

Zo zegt Kleingeest enige tijd daarna, heb je gemaakt dat die kerel op de werf is gekomen, de patroon zei het mij en noemt hem zo ferme vent. Het is een goede werkman, zegt Bartels. Merk je nu wel dat de baas geen suikerwater meer drinkt, hij neemt een bitter en gaat dan terstond weg. Wat gaat mij dat aan, drink jij nu ook geen kwast meer? Ik kan nu toch slecht veranderen doch dat is minder, ik drink mijn bitter thuis. Hoor eens Kleingeest, ik vond het altijd beter dat iedereen je doen en laten mag zien als dat je alles in het donker uitvoert. Je weet, ik zeg graag de waarheid en van de kat in het donker knijpen, houd ik niet. Laat het arme beest dan ook met rust!.

De leugenaar.

STUURMAN STROOBOS, DE KNORREPOT

Foei, wat is het vandaag een dag geweest, hier in Indië is het voor ons dan ook bijna niet uit te houden, je staat de gehele dag door dan ook in de zon te braden en daarbij doornat van het zweet. Ja, het was heet stuurman en in het ruim, in zo'n ijzeren pot, is het ook bijna niet uit te houden, gelukkig zijn hier drie poorten en ferme grote luiken, maar anders zo'n lading steenkolen of stenen er uit te werken, het is een baantje. Een baantje, een baantje, zegt Stroobos tweemaal, laat de dieven het stelen, het is geen werken, in Indië de zes zeven weken in de gevangenis zou nog aangenamer zijn, al was het ook 's morgens en 's middags uit de zon werken in de ketting en dat voor ruim een daalder daags. En de voeding, zegt Bakker. Ja, dat is zo. Erwten en bonen, waar je een hamer bij nodig hebt, het vlees met geen takel uit elkaar te trekken of soms blikken vlees uitgemergeld door twee, driemaal bouillon er uit te halen en daarna in het blik gestoofd met paardenvet. Maakt u het nu niet te erg, stuurman? Te erg, nee. Je woont in Rotterdam nietwaar, nu als je daar komt ga dan eens naar zo'n fabriek, neem Ter Marsch maar of die boterkoper, hoe heet hij ook, Rensburg geloof ik en kijk maar eens hoe daar geknoeid wordt en anders vraag het aan knechten, die je kent en die het wel weten.

Gij zijt zeker niet goed stuurman, niet mee aan tafel en dan zo moppen, het smaakt mij gelukkig nog goed. Ja jonge magen, maar ik ben een oude kerel. Nee, ik was te warm, ik heb de jongen gezegd mij een weinig op een bord te zetten, misschien eet ik het straks als ik wat meer afgekoeld en bedaarder ben. Je hebt zeker wel gemerkt hoe dat ik mij weer geërgerd heb. Ik wou dat al die blauwpippen Een boot aan boord, stuurman, all right Jan. Zo dat ook nog, het avondje word je nog niet eens gegund, zegt hij opstaande, maar God weet wie het is, misschien wel een kennis. Hij begeeft zich naar de trap.

Goedenavond. Goedenavond is het wederwoord, hallo, zo Kromhout ben jij het, kom jij ons opzoeken? Kerel hoe gaat het, dat is lang geleden dat ik je gezien hebt, kom binnen of liever op het achterdek, binnen is het te warm. Ja lang zal het niet zijn, maar ik dacht zo, ik moet toch mijn oude stuurman nog eens opzoeken en ik mag de Onwil ook nog wel eens zien. Daar heb je gelijk in, maar Onwil, dat is niet waar, die naam heeft hij alleen maar gekregen toen hij op de stapelblokken staan bleef. De schuit loopt anders zeer goed. Het is ook maar gekheid, Stroobos. Maar waar ben jij aan boord Kromhout, op de Omnibus? Ja, maar dat is een mooie! Ik heb er van gehoord. Hoor eens, ik kan en wil niets van papa zeggen, de ouwe is zo kwaad niet, maar de schuit, het moet verboden worden om zo'n schip naar zee te zenden, doch je hebt het al genoeg vernomen, dus daar maar over zwijgen. Zijn jullie al bevracht? Ik weet het niet, voor mijn part zendt de kapitein mij morgen weg, het kan mij niets schelen, dit is geen schuit. Er is sprake van suiker naar het Kanaal, maar dan zal hij slingeren!

Wil je iets gebruiken, een glas wijn? Het is te warm Stroobos en dan de wijn van het merk hetgeen hier vroeger aan boord was B. en Bos, dat bietenwater, waar je steeds hoofdpijn van krijgt, ik dank je. Maar een glas koud bier, dat is goed, maar maak het dan eerst koud. Denk je dat we ijs hebben, maar toch, de jongen kan het een poosje in water zetten. Weldra zat men onder een glas afgekoeld bier - voorzover dit in Indië op de rede gaat, door namelijk het bier eerst in een emmer water te zetten - en een heerlijke sigaar (drie centen per stuk, die echter totaal niets waard zijn en waarmee de handelaar de stuurman bedrogen heeft) van het merk "rook jij ze". Wat ruikt hier zo? Och, dat zijn die sigaren, ik durf ze bijna niet te presenteren, duur genoeg, doch die koopman heeft gedacht, die stuurman gaat toch naar zee.... Ik geloof dat die kerel bij de kapper geknipt haar opgekocht heeft en dit in de sigaren heeft gerold. Nu ze stinken genoeg, daarom konden ze evengoed rookbaar zijn. Ik zal je een pijp geven met goede tabak, dat gaat beter. Nu om je de waarheid te zeggen, van die sigaar word ik ziek.

Hoeveel lui vaar je op de Onwil? Zeventien en vier blauwpippen. Zo heb je die snijbonen ook aan boord. Tot mijn spijt, ja. Nu wij hebben er ook vier, maar er is er denkelijk maar één bij

die mogelijk mens zal worden. Wel zegt Stroobos, het zou mij lief zijn als al die blauwpijpen op de blauwpijpen waren. Je ergert je dood over die jongens, achttien tot twintig jaar oud, examen gedaan voor de cursus, daardoor zoveel verbeelding als met mogelijkheid bij zo'n knaap te bergen is, spreken over artificiële horizon, buitenmiddag enz. Je breekt je nek er aan boord bijna over en toch zijn ze te beroerd om voor de duivel te dansen. Nu zijn ze ruim 10 maanden aan boord en niettegenstaande de derde stuurman hen er dikwijs in de maneschijn bij roept, twee zijn erbij die nog de touwtjes niet kennen. Die kleine achterhoeker, ja dat gaat, de kleinste - de jongste van allen - nooit cursus doorlopen, loopt hij de hele boel cursuslui omver, jammer dat hij stuipen heeft. Stuipen? Nu ja, toevallen en hij is wel wat ondeugend en speelt graag, maar die kleine bakker heeft maar gewone school bezocht, doch heeft er veel meer partij van getrokken dan de anderen van hun cursus. Die anderen hebben Hogere Burgerschool (HBS), twee jarige cursus en ik weet niet al doorlopen, die klinken kim duiken, hoogte, breedte, lengte en tijdbepalingen in de oren als wanklanken of als een lied, hetgeen ze vroeger gehoord hebben, maar bepaald kunnen ze nog amper hun naam schrijven. Maar weet je hoe dat gaat? Moeder of misschien vader heeft gedacht, mijn zoon heeft lust in het zeevaarten, dus hij moet kapitein worden. Er wordt niet gevraagd kan die jongen leren, nee, hij moet dat worden. En denkt men verder, wat moet zo'n kapitein eigenlijk weten? Eerst die school, dan die, de meester is wel niet erg tevreden, maar deze houdt zeker niet van onze jongen, hij is anders zo knap. Je moet hem horen als hij thuis is. Die onderwijzer weet niet beter of mag hem niet lijden. En er wordt getracht hem op de kweekschool voor de zeevaart te krijgen, hij slaagt echter niet voor het examen. Er komen ook zoveel om examen te doen en er kunnen maar zo weinig geplaatst worden. De onderwijzer heeft zeker zijn best niet genoeg voor die jongen gedaan. Ik dacht zegt moeder, hij was anders zo knap. Matrozeninstituut? Nee, kom dat gaat niet, nu nog gekker, onze jongen op het matrozeninstituut. De ouders zijn doorgaans volstrekt niet op de hoogte, dat er zoveel knappe stuurlui en kapiteins varen die op het matrozeninstituut zijn begonnen.

Nu is er iemand echter zo verstandig geweest en dit heeft bij andere onderwijzers navolging gevonden om aan zijn school voor zeevaart een andere school te verbinden. Op deze school kunnen nu dit soort jongens geplaatst worden, Zij - ik bedoel hier in Amsterdam - die bij de ouders thuis zijn betalen f 50,- per jaar lesgeld. Op andere plaatsen, Groningen tenminste, is dit minder. Zij die bovendien ook in het zeemanshuis verblijven, betalen voor onderdak en leren per jaar, men noemt ze met een stadhuis woord "internen". Allen blijven twee jaar op die school les waarnemen (twee jarige cursus) en doen dan examen, doorgaans slagen zij, tenzij dat er in het geheel niets uit te halen is of geen kennis in te stampen is. Deze, die niet slagen, mogen dan nog een jaar schoolgaan en dan zal het toch in hemelsnaam wel lukken.

Je begrijpt zeker wel Kromhout, dat dit een buitenkansje voor het zeemanshuis is. Ik geloof dat de commissarissen anders ook maar beter deden om het huis met zoveel kamertjes te verkopen. Er zijn enige grote zalen in en een honderd kamertjes, mooi geschikt voor een publiek huis. Zijn nu deze jongens geslaagd, dan zijn het knappe jongens, flink uit de kluiten gegroeid, een bril of zoiets op de neus en verbeelding voor zes. Deze jongens moeten nu geplaatst worden en door voorspraak van bevriende rederijen, gelukt het dan dikwijs om ze aan boord te krijgen. Een paar komen als lichtmatroos - dit zijn de gelukkigen - om hun driehonderd dagen die zij op zee moeten zijn, door te brengen voor ze examen als derde kunnen doen en de overige betalen voor die driehonderd dagen f 300,- en gaan als leerling mee, ook al weer tegen vastgestelde bepalingen, waar ik straks op terug kom. Nu heb je dan vijf of zes grote jongens aan boord waar je niets aan hebt. Ze hebben niets geleerd dan een weinig theorie. Dek vegen, een streng zeilgaren teren, nee hoor, dat kunnen ze niet. Ze hebben nooit gewerkt en kunnen dus ook niet werken en - de goede niet te na gesproken en die niet te lui zijn - gewoonlijk zijn ze erg voor hun gemak en luieren wat om of liggen bij al de werkzaamheden zodra het oog niet meer op hen rust. Om hun handen uit de mouwen te steken en vuile vingers

te krijgen aan een eind bruin of geteerd touw of zeilgaren, het gaat immers niet, wij zijn immers stuurmansleerlingen. Zij vatten eerst later hoe er gewerkt moet worden. Als ze 's nachts de wacht hebben kruipen ze uit de voeten, liefst in de kromhouten.

(Daar de balken van de verblijfplaatsen vroeger altijd aan de hutten verbonden waren door gebogen knieën of hoeken, noemde janmaat de verblijfplaatsen kromhouten of liever de kooien tussen de kromhouten).

Ja man, je zult later een fijn merk stuurlui krijgen of officieren, er zullen echter nog wel enige goede bij zijn, want goede flinke jongens worden door goede wil ook ferme kerels, maar ik bedoel eigenlijk die jongens, die zeeman tegen wil en dank en die van alles zo wat niets worden, eerst kantoorklerk, maar het zitten verveelt, dan kruidenier, doch dat is geen baantje, dan komt bijvoorbeeld een vrouw voor een ons van dit en een half ons van dat. Dat verveelt nog veel vlugger. Maar wat dan? Nu zeeman, ja dat kan hij altijd wel worden. De vroegere jongens kon je tot zeeman opleiden, want je kreeg ze klein en gehoorzaam. Deze krijg je als kerels en ongehoorzaam met een hoofd vol onzin, geleerdheid wil ik eigenlijk zeggen. Overdrijf je nu eigenlijk niet Stroobos? Nee, volstrekt niet. Er zijn echter ook nog jongens die geen cursus hebben gegaan. Je hebt ze die bij vader in de zaak waren, doch waarvan bleek dat ze wat erg royaal met de kas waren of zich teveel met de dienstmeisjes bemoeiden. Onder andere had in die tijd een knaap van ruim twintig jaar, die zijn vader in de zaak hielp - de vader was kreupel - en thuis zijnde niet alleen een uitstapje met de kelnerin of buffetjuffrouw van een café maakte, maar voor langduriger vermaak de gehele kas meenam. De moeder en de tantes waren verschrikkelijk boos en gunden hem die pret niet, nee hij moest het huis uit. Er werd drie honderd gulden betaald en hij moest met ons mee naar zee. Wat was hiervan te maken, natuurlijk niets. Het volgende jaar bleef hij na beterschap beloofd te hebben, weder thuis. De mensen waren Christenen en je kent het spreekwoord, je zonden zijn je vergeven. Misschien herinnerden de lui zich, dat ze ook jong waren geweest.

Een ander, een Indische jongen, tenminste van een Indische moeder en de vader Europees, tenminste als de Javaanse moeder eerlijk is geweest (wat ze niet allen zijn) tegen de in naam te boek staande vader. Deze jongen was twintig jaar, had te Kampen voor soldaat of sergeant moeten leren, doch onmogelijk om iets te leren was hij weg gezonden en moest nu maar als leerling mee naar zee. Ik geloof met het doel om hem daar achter te laten. Ze hebben de jongen suf laten blokken, zei de vader. Die knaap verbeeldde zich nog een beetje van adel te zijn en werd daarom door het volk dikwijls blauwe baron genoemd. Iets leren, iets begrijpen, geen denken aan. Eén die zei, stuurman u zet mij in de zon in plaats van in het zonnetje zetten of beet nemen. Zulke jongens moeten nu stuurman worden. Met de beste wil krijg je de namen der touwtjes er niet in. Deze laatste was tenminste een jaar aan boord zijnde nog niet in staat één touw bij de naam te noemen of te vinden. Moet je nu voor zulke jongens moeite doen? Leren ze niets, dan wordt er gezegd, er is totaal geen moeite voorgedaan. En leren ze nog iets, bijna met geweld door ze aan dek te houden tijdens hun wacht te kooi, dan wordt er gezegd, die jongens zijn slecht behandeld. Ja, ik verzekер je, de handen jeuken mij soms om zo'n jongen een draai om zijn oren te geven, maar ik heb het gelukkig nog niet gedaan. De jongens van de cursus, gewoonlijk blauwpadden genoemd, weten dat er voor hen betaald wordt en denken ja durven bijna zeggen, dat ze aan boord zijn om niets te doen dan leeg te lopen. Maar nu vraag ik je, kan iemand aan boord praktisch iets leren zonder zelf mee te werken. En voor het theoretische behoeft men ze toch niet aan boord te zenden, ze zijn immers al zo knap, hebben examen gedaan en praten over afstanden dat het een lust is. Buitendien diende men voor het theoretische hun onderwijzer mede moeten nemen, wie betaalt mij mijn rusttijd op te offeren om onderwijs te geven. Men mag nog geregeld op hen letten dat ze zich reinigen, hun goed wassen enz. Waarom geven de ouders het kindermeisje of de jonge baker niet mee, die voor hen zorgt, op hen past, voor hen wast en stopt? Ik moet er eigenlijk niet langer over praten, het wordt al te laat. Doch ik heb beloofd om op de bepalingen terug te komen, eigenlijk een contract tussen reders en ouders of voogden van de jongens. Als het je nu niet te laat

wordt om van boord te gaan of voor je bootsgasten, dan zal ik hierover beginnen. Nee, ik ben met een tanbangan, ik neem 's avonds geen jantjes mee in de boot. Daar doe je wijs aan, maar dan heb je tijd genoeg, dan heb je morgen toch niets te doen dan je ladingboeken nazien en in orde maken en de uitlossing na te gaan. Nu dat is soms wel moeilijk, maar het komt toch op geen halfuur aan. Precies geraden, dat je 's zondags rust. 's Zondags eerst gereinigd en dan kantoorklerk zijn. Maar laat mij eerst een pijp vullen en dan vooruit met je contract, Stroobos. Ja spot er maar mee, het is ook niets beter waard.

Luister. De schepeling verbindt zich door op de monsterrol voor te komen. Dus zijn ze daar- door reeds geen haar meer of beter dan andere scheepsjongens. De goede leiding en zorg is de gezagvoerder en stuurlui toevertrouwd. Moeten wij niet reeds voor alle schepelingen zorgen en gebied je plicht als mens je dat niet? Hier onder is begrepen hen te bekwamen in het praktische zeemansvak, sturen te leren en onderricht te geven in instrumenten als ze die hebben. Nu vraag ik je wie zou die jongens niet graag sturen leren, als ze het kennen heb je er zelf gemak van. Je kunt dan nog eens een zeilmaker of matroos bij zijn werk laten. Dikwijls hebben deze iets anders onder handen, dat je graag gereed wilt hebben. Maar nu deze knapen, zodra ze een klein beetje het schip op koers kunnen houden met mooi weer dan verveelt het reeds en hangen of liggen ze op het rad. Een matroos moet recht staan en op roer en zeilen passen, kennis geven wanneer de wind verandert enz. Zo'n jongen hangt aan het roer en staat somtijds zelfs te slapen. Ik hoorde vroeger eens een jongen, die een aanmerking kreeg en er al meer had gekregen omtrent "kijk naar de wolken of sterren die met sturen recht vooruit zijn of denk erom dat bij de wind de zeilen vol blijven of let op hoe je roer ligt" zeggen "Ja kapitein, naar wolken kijken, naar sterren kijken, naar het roer kijken, naar het kompas kijken, nee kapitein, dat kan ik niet allemaal tegelijk". Natuurlijk volgde een oorvijg.

Nu verder. Les in instrumenten. Wie voor de duivel heeft die dingen? Die er één heeft, krijgt er onderricht in. De kapitein heeft hier nog een oud, goed ding, dat hij niet gebruikt en leent hem soms aan de jongens, maar als ze een paar keer zo wat "je moet op geen halve graad zien" mede waargenomen hebben, zeggen ze reeds als dit verschilt met mij of de tweede, die de wacht heeft: "u bent abuis stuurman". Dus per slot van rekening zeggen ze, de kapitein en stuurman kunnen geen goede hoogte nemen, daardoor varen wij verkeerd in bestek. Ja kerel, ik zie in dat dit er van komt. Je bent er toch zelf ook bij Stroobos? Ja man en dan doe ik mijn buldermond open.

Een ander artikel luidt, de schepeling geniet voor voeding de gewone scheepskost, dat is natuurlijk, anders was hij geen schepeling meer, maar toch geloof ik dat ouders en reders erg beledigd zouden zijn wanneer de jongens nooit eens bij de kapitein aan de eerste tafel zouden zitten. Verbeeld je nu zo'n blauwe jongen of blauwe baron op blote voeten met een afgekeurd wit of vuil bordje om of een verlopen kerel, die met het dienstmisje op hol gaat naast de kapitein aan tafel en door deze bijna bediend te worden. Nu wil ik hier voor enige heren niet over spreken, want er kan slecht onderscheid gemaakt worden tussen goede en slechte jongens, doch een derde stuurman geniet die eer zelden of nooit, dit komt echter meest omdat er één der stuurlui aan dek moet zijn. Maar nu wordt zoiets, dat ze bijvoorbeeld mede aanzitten, ook in hun journaal vermeld (verbeeld je, elk hunner houdt journaal voor zich) en is er dan zoals gewoonlijk voor het eten gebitterd, dan later een glas wijn op zondagen, dan schrijft zo'n strontzak in zijn boek, de kapitein had zwaar gebitterd. Doch zie nu deze nette lieve jongens eens eten. De soep slurpen ze uit de lepel, niet happen zoals ons geleerd is, nee slurpen en na de zondag is het maandag :"laster olie". Stroobos, wat mopper je? Bovendien Kromhout is de leerlingen ten zeerste aanbevolen zich bescheiden jegens hun meerderen te gedragen en gewillig en vlug al de gelaste werkzaamheden te verrichten, waar een eerst beginnende zijn zeemansloopbaan mede aanvangt. Doch indien die knapen het nu niet doen, wat dan? Geef je hun een muijper, dan zegt men, wij zijn mishandeld, straffen is niet mogelijk, want zij ver-

dienen niets, in de boeien sluiten? Ja papa, zou lelijk op zijn tenen getrapt zijn, de reder ook, wanneer zijn jongens geboeid waren geweest.

De bescheidenheid laat dikwijls veel te wensen over. Eén zei laatst tegen mij toen ik hem goedemorgen wenste omdat hij het niet deed, is het altijd gewoonte om goedemorgen te zeggen, stuurman? Thuis tegen je ouders nu misschien niet, mijn zoon, maar aan boord tegen je meerderen maakt beleefdheid vrienden en bewijst dit achtig, tenminste wordt dit altijd gedaan.

De vlugge uitvoering van het hen gelaste, och hemel, ze hebben bij het tekenen van het contract nooit gedacht dat er ook gewerkt moest worden aan boord en waar zou meer gewerkt worden dan met goed weer op zee. Ze kennen echter al heel spoedig het spreekwoord van buiten: "arbeid maakt het leven aangenaam" maar houden zich het liefst aan "luiheid sterkt de leden". De blauwe baron wist drommels goed te zeggen "arbeid adelt" maar paste toe het tegenstrijdige "arbeid adelt niet", al was het dan ook verkleurde adel.

Houdt het gemopper nu aanstands op, Stroobos? Als je mij niet meer horen wil, schei ik er mee uit, maar toch verzoek ik nog een ogenblik geduld te hebben. Wat respect volgt er nu op deze jongens, die met een paar jaar stuurman moeten zijn en zelf van het werk niet afweten. Wie luistert naar hun commando's. Hoe wordt er gecommandeerd? Het zal wat moois worden. Weet je wat het is, ze moeten 300 dagen op zee zijn geweest om examen te mogen doen, ik geloof dat je anders spoedig stuurlui of gezagvoerders kreeg die nooit op zee waren geweest. Moeten die dan later voor bekwame of bevaren kapiteins of stuurlui te boek staan? Maar ik neem aan dat er kapiteins of stuurlui zijn die moeite doen om die gasten wat te leren, doch waarvoor? Het kan hen zelf en de ouders nog minder schelen of ze wat van het zeevaren afweten als ze maar examen gedaan hebben, dan gaan ze immers toch op een boot, daar behoeven ze immers maar op de brug te staan. Daar hebben ze volgens hun oordeel met geen splitsen of knopen, met geen repareren, snijden of maken van nieuwe zeilen van node. Dus waarvoor zich kwellen en op te letten om te trachten kennis op te doen.

Onder andere een zekere knaap hier aan boord, wij noemden hem overste, omdat zijn oom majoor was, zijn naam was Anton Verdriet, komt op zekere dag bij de kapitein of deze hem in Indië wou laten gaan. Wel zeker mijn jongen, maar waarom? Ik word toch nooit een zeeman en wil dus liever mijn moeder geen kosten meer aandoen. Waarom word je geen zeeman als je je best doet? Ik ben bang in het tuig en kan de namen van alles niet onthouden. Nu ja, je kunt vrij. Maar in Indië naar aanleiding van een brief en telegram wil hij werkelijk van boord af, hetgeen ook geschiedde. Wat wil je nu worden, vroeg de kapitein. Ja kapitein, mijn 300 dagen zijn om, nu ga ik per stoomschip - denkelijk de Drenthe - naar huis en wil mijn examen doen. Mijn lieve hemel en je vertelt mijzelf dat je ongeschikt bent voor zeeman. Ja, maar ik denk wel bij de stoomvaart te komen en daar behoef ik toch maar "als zeeman" op de brug te staan. Het is ongehoord, zegt de kapitein, maar mijn beste jongen, ik hoop en wens je van harte dat je nooit door je ongelukkige domme stumperigheid op de brug staande, levens van anderen in gevaar of naar de duivel brengt. Vaarwel.

En nog geen maand na die tijd is onze tweede verplicht een dokter van de Drenthe, een stoomboot, te halen voor een ongeluk aan boord, wie staat hem als 4^e stuurman op te wachten, Anton Verdriet, met een uniformpet op zijn domme kop en had zoals later bleek, het meest mogelijke reeds uitgestrooid omtrent officieren en schipper.

Maar dat is nog niet het ergste, zegt Stroobos. Je mag mij een knorrepot noemen, daar sta ik toch reeds voor bekend, daar stoer ik mij niet aan, ik mag graag een kennis waarheid vertellen. Wij hebben nu zes zulke jongens aan boord, waarvan vier betalen moeten en twee het ge-

luk hebben te verdienen, maar hoe op welke manier moet nu een sjouwerman of werkman zijn jongen, die graag het varen wil leren, aan de gang krijgen? Waarom heeft men een opleidingsvaartuig (matrozeninstituut) opgericht, wanneer men zelf zorgt dat voor deze jongens nooit een plaatsing meer is? Deze jongens – natuurlijk enige uitgezonderd, die zich door te leren hoger opwerkten tot stuurman – bleven meest matroos en die wij nu krijgen mogen volstrekt geen matroos wezen, waar moet nu later ons zeevolk vandaan komen? Maar het komt er niet op aan, de Hollandse vloot raakt toch binnenkort op de flacon, ik zou tenminste niet weten hoe wij later zonder ongelukken over zee moeten komen. Verbeeld je, stuurlui die twee, drie jaar gevaren hebben en de kapitein misschien een jaar meer en in plaats van matrozen leerlingen voor een reis. Doch ik ben omtrent vijftig, waar bekommer ik mij over, men zet mij toch gauw aan de dijk, jammer dat ik niet zo veel waard ben als een oud paard, dan ging ik naar de viller, nu zal ik wel dood hongeren moeten.

Maar weet je wat, Kromhout, zend je tanbangan weg, dan steken we nog eens op en praten over iets anders dan over de blauwpijpen. Nee zeker niet, ik ga naar boord, hoe laat is het al? Half twaalf? Waar blijft de tijd toch. Nee hoor, ik ga heen. Djuragan tanbangan rapat (hoofdman tanbangan, maak je gereed). Nu neem dan nog een sigaar. Ik dank je voor dat merk, maar zal nog eens stoppen en neem dan je pijp mee. Welnu, zie ik je nog weer? Bepaald wel, heb je nog meer waarover je moppen moet? Misschien wel. Nu in elk geval wens ik je een goede reis en hetgeen een zeeman toekomt (waar je nooit de helft van krijgt) en geloof mij, ik zal dikwijls denken aan hetgeen Stroobos, de knorrepot zei.

Wel aan boord. Dank je, slaap wel.